

Amersfoort onder ons Appelmarkt

Archeologisch onderzoek op
een plein in de binnenstad,
voorafgaand aan de plaatsing van
ondergrondse afvalcontainers.

Centrum voor Archeologie
Gemeente Amersfoort
april 2011

ARCHEOLOGIE

leeft in Amersfoort

—

.....

Amersfoort onder ons

Appelmarkt

Archeologisch onderzoek op
een plein in de binnenstad,
voorafgaand aan de plaatsing van
ondergrondse afvalcontainers.

Centrum voor Archeologie
Gemeente Amersfoort
april 2011

Onderzoeksgegevens

Onderzoek:	Afvalberging Appelmarkt
CIS-code / OM nr.:	32432
SIC:	AP'08
Opdrachtgever:	Gemeente Amersfoort
Uitvoerder	Centrum voor Archeologie, Gemeente Amersfoort
Datum onderzoek:	8-12-2008 t/m 16-12-2008 en 18-5-2009 t/m 16-10-2009
Locatie / adres:	Appelmarkt, Amersfoort
Perceel:	7995
Gemeente:	Amersfoort
Provincie:	Utrecht
Kaartblad:	32B (Amersfoort)
ABP:	12, Binnenstad
CMA / AMK:	Hoge waarde (monumentnr. 12.282)
Coördinaten (RDstelsel):	centrum: x 155.217, y 463.238, nw-hoek: x 155.517, y 463.351, no-hoek: x 155.232, y 463.239, z-hoek: x 155.213, y 463.223
Omvang:	onderzoeksgebied: circa 445 m ²

De originele onderzoeksadministratie en de vondsten bevinden zich in het archeologisch archief en depot van de Gemeente Amersfoort.

colofon:

Amersfoort onder ons 26

ISSN: 1872-5945

© april 2011

uitgave: Centrum voor Archeologie (CAR), Gemeente Amersfoort

tekst: drs. M.K. Wijker

foto's: Centrum voor Archeologie, Gemeente Amersfoort (tenzij anders vermeld)

tekeningen: Centrum voor Archeologie, Gemeente Amersfoort (tenzij anders vermeld)

historisch kaart- en beeldmateriaal: Archief Eemland (tenzij anders vermeld)

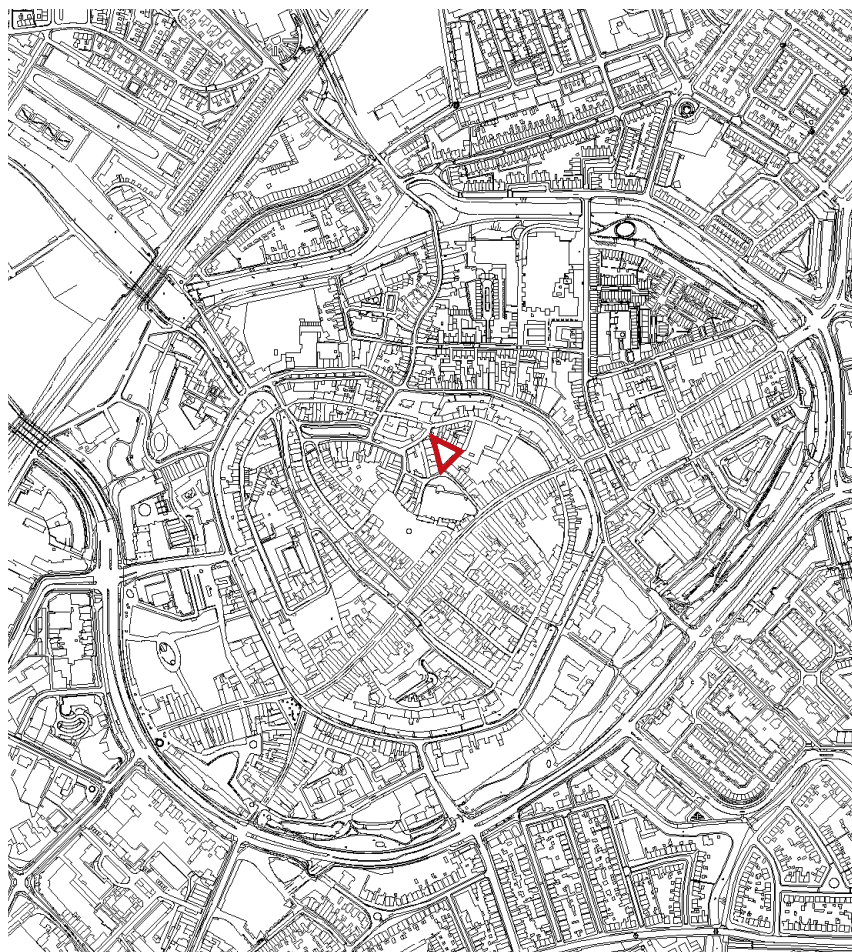
vormgeving: drs. T. d'Hollosy

druk: Mailfors BV

Amersfoort onder ons is de reeks waarin het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort de standaard eindrapportages (zoals bedoeld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) van de door hun uitgevoerde archeologische onderzoeken publiceert. De reeks staat onder redactie en autorisatie van de stadsarcheologen van de Gemeente Amersfoort: mevr. drs. F.M.E. Snieder en dhr. drs. T. d'Hollosy.

Inhoud

Inhoud	3
Voorwoord	5
Inleiding	7
De locatie	8
De landschappelijke situatie	9
De historische context	10
De archeologische omgeving	16
Het onderzoek	20
Het resultaat	24
De vondsten	54
Synthese	70
Conclusie	74
Nawoord	80
Literatuur	82
Bijlagen	84

afbeelding 1, uitsnede uit de topografische kaart van 2006 met daarop de binnenstad van Amersfoort en omgeving en de locatie van het onderzoeksgebied (in rood).

Opgraving blijft verrassen

Aartsbisschop even sprakeloos op Appelmarkt

Spectaculaire vondst op Appelmarkt

„Dit is een heel grote verrassing.“

Delen van scheepswand aangetroffen op Appelmarkt

afbeelding 2, De Appelmarkt tijdens het archeologisch onderzoek
(foto Ronald Kersten).

Voorwoord

Het is 2009 en Amersfoort viert uitbundig haar 750ste verjaardag. De stad staat een jaar lang bol van de feestelijkheden en wij - de stadsarcheologen van Amersfoort - hebben een grote opgraving op de planning staan, midden in het historische centrum van de oude stad.

Met weinig moeite zijn ook de meest kritische tegenstanders ervan te overtuigen dat het onderzoek doorgang moet vinden omdat het *juist* zeer goed binnen de festiviteiten past: er is geen beter moment denkbaar om 750 jaar aan geschiedenis (en misschien wel meer) zichtbaar te maken. Beloofd moet wél worden om extra nadruk te leggen op de publieksmogelijkheden van het onderzoek en hierbij flink uit te pakken. Alsof een opgraving in de binnenstad óóit onopgemerkt blijft...

We plaatsten met opzet *lage* hekken en informatieborden om de opgraving en er waren iedere dag extra medewerkers aan om tekst en uitleg aan de vele toeschouwers te geven. Locale, regionale en nationale media, burgers en buitenlui, collega-archeologen, mede-ambtenaren, bestuurlijke én kerkelijke leiders trokken in een lange stoet aan de opgraving voorbij, soms met honderden per dag. En met al die aandacht kwam ook het enthousiasme: ongemerkt waren de omstandigheden ontstaan waarin de burgemeester en wethouders door de bevolking werden gevraagd al het muurwerk te beschermen; waarin plannen voor glasplaatbestrating werden aangedragen en waarin een klein, middeleeuws varkentje kon uitgroeien tot een lokale beroemdheid.

De opgraving is zeker een memorabel feest geworden en niet in de laatste plaats voor de opgravers zelf. Door het enthousiasme van al die mensen langs de hekken, leerden ze wederom:

Archeologie lééft in Amersfoort.

Francien Snieder, Maarten van Dijk en Timo d'Hollosy,
de stadsarcheologen van Amersfoort.

afbeelding 3, de Appelmarkt rond 1910,
gezien in de richting van de Muurhuizen
(bron: Archief Eemland).

Inleiding

De gemeente Amersfoort wil op verschillende plaatsen in de historische binnenstad meer dan 100 ondergrondse afvalcontainers plaatsen. De Appelmarkt is de eerste locatie waar een dergelijk systeem zal worden geplaatst. Na plaatsing zal het hele plein heringericht worden. Hierbij zullen onder andere op een drietal verschillende plekken bomen op het plein worden geplant. Het plaatsen van de containers en het planten van de bomen zal het archeologisch bodemarchief ter plekke verstoren of zelfs helemaal vernietigen.

Verwachting en verplichting

Naar verwachting bevinden zich binnen het plangebied archeologische resten; het gebied ligt immers binnen het historische centrum van Amersfoort en heeft een hoge archeologische waarde. De kans dat tijdens graafwerkzaamheden archeologische resten worden aangetroffen is vrijwel zeker. De hele Amersfoortse binnenstad is om die reden als Archeologisch Belangrijke Plaats (ABP 12) aangewezen en valt daarmee onder de Monumentenverordening van de Gemeente Amersfoort. Voor ABP's geldt dat alle bodemverstorende werkzaamheden dieper dan 30 centimeter zonder tussenkomst van de gemeentelijke archeologen *niet* zijn toegestaan.

Archeologisch onderzoek

De geplande graafwerkzaamheden omvatten diverse kleine ingrepen die alle afzonderlijk onderzocht dienden te worden. Het probleem bij dergelijke kleine onderzoeken is dat ze archeologisch zeer moeilijk te interpreteren zijn en ook het onderlinge verband ontbreekt. Bij een zodanige

versnippering van het archeologisch onderzoek van het bodemarchief gaat zeer veel informatie verloren. In overleg is daarom besloten het plein in zijn geheel archeologisch te onderzoeken.

Het onderzoek is tussen december 2008 en oktober 2009 in verschillende fases uitgevoerd door het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort en stond onder de verantwoording van mevr. drs. F. Snieder en dhr. drs. T. d'Hollosy. De dagelijkse leiding lag in de handen van dhr. drs. M.K. Wijker, hierbij afwisselend geassisteerd door mevr. T.S. Stolk MA, dhr. drs. S. Brussé en mevr. I. Delwel. De opgravingsploeg bestond voorts uit enkele vaste medewerkers van de Centrum voor Archeologie. Het grondwerk is uitgevoerd door J. Ruitenbeek v.o.f. uit Amersfoort.

De resultaten van onderzoek zijn uitgewerkt door -, en onder leiding van dhr. M.K. Wijker, het aardewerk is onderzocht door mevr. W. van den Heuvel en dhr. A. Clazing, het bot door dhr. H. de Boer, het glas door mevr. W. van den Heuvel, het bouwmetaal en natuursteen door dhr. H. van den Hauten, hout en leer door dhr. G. Boekenoogen, het pijp-aardewerk door mevr. S. van der Linde, en het metaal door dhr. H. de Jong. Het historisch onderzoek is gedaan door dhr. A. Clazing en dhr. A. van der Glas. De overige vondst- en gegevensverwerking is uitgevoerd door de vaste medewerkers van het Centrum voor Archeologie.

Resultaat

Dit rapport bevat de resultaten van het historisch en het archeologisch onderzoek.

afbeelding 4, luchtfoto uit 2005 van de historische binnenstad van Amersfoort met de locatie van het onderzoeksgebied (in rood).

De locatie

Plangebied

De Appelmarkt ligt in het historisch centrum van middeleeuws Amersfoort. Het is een driehoekig plein dat ligt tussen Groenmarkt, Havik en Muurhuizen. De Appelmarkt wordt aan drie zijden omgeven door straten met woonhuizen en een aantal bedrijven.

Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied is kleiner dan het volledige plangebied: het bodemarchief onder de straten wordt niet bedreigd en is derhalve niet onderzocht.

Recent gebruik

Voorafgaand aan het onderzoek was de Appelmarkt een bestraat plein en (gedeeltelijk) in gebruik als terras.

Toekomstig gebruik

Op het plein komen vier ondergrondse afvalcontainers (2x2 meter). Deze zullen tot 3 meter diep worden ingegraven. Ook worden er op de hoekpunten van het plein bomen geplaatst, waarvoor gaten van 1x1 meter worden gegraven met een diepte van 1 meter.

afbeelding 5, detail uit de luchtfoto uit 2005 van de Appelmarkt en omgeving, met de locatie van het onderzoeksgebied (in rood) en enkele toponiemen (in geel). De locatie is bij veel archeologen wel bekend: aan de oostzijde van de Kerkstraat is de bebouwing (met glazen koepel) van de voormalige Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.) te zien en in één van de panden aan de westzijde van dezelfde straat hebben ruim 10 jaar lang de stadsarcheologen van Amersfoort hun onderkomen gehad.

De landschappelijke situatie

Stuwwal en vallei

Amersfoort ligt gedeeltelijk op een hoogte, een uitloper van de Utrechtse heuvelrug en deels in de laagte van de Gelderse vallei. Het reliëf heeft zijn vorm grotendeels gekregen aan het einde van de voorlaatste ijstijd (*Saalien*, 236.000- 126.000 v. Chr., ook wel *Riss-glaciaal* genoemd), toen het landijs tot aan Midden-Nederland reikte. De ijsmassa stuwde de bevroren ondergrond omhoog en vormde zo de stuwwallen, die we kennen als de Utrechtse Heuvelrug en het Veluwe-Massief. Het binnen de stuwwal uitgeslepen bekken vormde de basis van de *Gelderse Vallei*.

Dekzand

Poolwinden verplaatsten tijdens de laatste ijstijd (*Weichselien*, 116.000 tot 11.500 jaar geleden), waarbij het ijs ons land niet bereikte, enorme hoeveelheden zand waarmee het bekken vol stooft. Tijdens opeenvolgende stuif-fasen werd een vlakke deken van zand (*dekzand*) met daarop duinen (*dekzandruggen*) afgezet.

Beeklopen

Diverse beken zochten tussen de dekzandruggen hun weg. Ter hoogte van het huidige Amersfoort komt een aantal van hen vanuit het zuidoosten bij elkaar en stroomt sindsdien gezamenlijk als de rivier *de Eem* verder naar het noorden. Hoe de beken oorspronkelijk tussen de hoogtes in het binnenstedelijk gebied van Amersfoort door stroomden is al jaren één van de archeologische onderzoeksdoelen.

Hoogte en reliëf

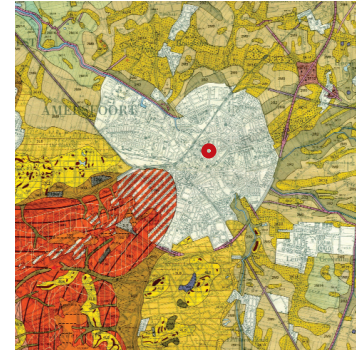
In en om het lage en natte gebied van de

Gelderse Vallei kwamen de hoogtes van de stuwwal en dekzandruggen als eerste voor bewoning in aanmerking; de mens heeft zich vanaf de Prehistorie op deze droge plekken gevestigd. Het is niet verwonderlijk dat de oudste landwegen juist over deze hoogtes lopen.

In het huidige stadsbeeld van Amersfoort zijn de hoogtes van de dekzandruggen nog steeds herkenbaar; bijvoorbeeld bij de Hof, Varkensmarkt, Bloemendalsestraat, Langestraat en Kamp.

Onderzoeksgebied

Op de geomorfologische kaart van Nederland ligt het onderzoeksgebied in ongekarteerd gebied (wegens bebouwde kom, binnenstad).¹ Hetzelfde geldt voor de bodemkaart van Nederland, waardoor niet alleen het bodemtype maar ook de grondwatertrap onbekend is.² De hoogtelijnen van het onderzoeksgebied liggen tussen 2.15 en 2.40 m +NAP.

afbeelding 6, uitsnede uit de geomorfologische kaart met daarop in rood de stuwwal weergegeven, in geel de dekzandvlaktes met de dekzandruggen (geel gespikkeld) en in bruin de beekdalen met de beken. Het niet gekarteerde deel (de bebouwde kom) is wit. De rode cirkel markeert de locatie van het onderzoeksgebied.

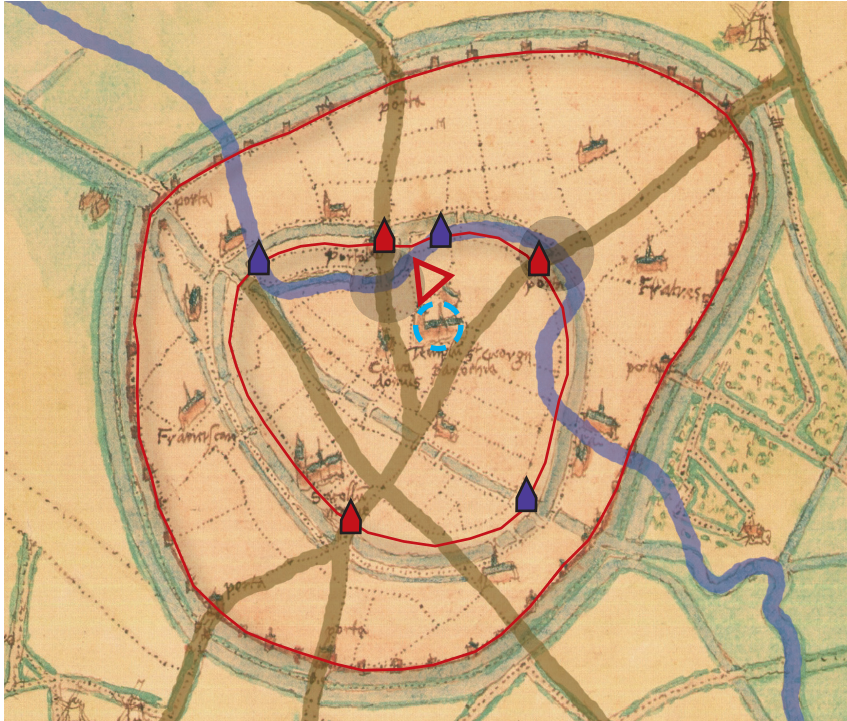
afbeelding 7, Amersfoort en omgeving, beeklopen en stuwwal.

1 Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, Stichting voor Bodemkartering 1977, blad 32 Amersfoort.

2 Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, Stichting voor Bodemkartering 1966, blad 32 West Amersfoort.

De historische context

afbeelding 8, de natuurlijke Eemloop (blauw), enkele oude wegen (bruin), de mogelijke locaties van de voorde(s) (cirkels) en de tracés van beide stadsmuren (in rood) ingetekend op de (bij)kaart van Jacob van Deventer uit 1560. De lichtblauwe cirkel markeert de locatie van de Sint Joriskerk en daarmee ook de vermoedelijke locatie van de bisschoppelijke hof. De rode driehoek betreft de Appelmart.

De Appelmart ligt in het historische centrum van Amersfoort, een stad met een middeleeuwse oorsprong. Geschreven bronnen gaan terug tot het begin van de 11de eeuw.

Voorde en nederzetting

Aan het begin van de Late Middeleeuwen lag aan de voet van de Utrechtse heuvelrug een boeren nederzetting met akkerland. Deze nederzetting groeide uit tot de huidige stad Amersfoort. De vroegste vermelding van deze plek dateert uit 1028; in een oorkonde wordt gesproken over: *akkerland te Amersfoirde*. De naam betekent 'voorde door de Amer' en duidt op een doorwaadbare plaats (voorde) door de rivier de Eem (Amer); de plek waar men het natte, laaggelegen gebied het beste kon oversteken.

Hofstede

De kruising van bovengenoemde landroutes met het water werd een belangrijke en strategische plek waar de bisschop van Utrecht een hof vestigde om vandaar uit het nog woeste gebied van de Gelderse Vallei te ontginnen en te besturen. De hofstede werd bewoond door een voogd, die in naam en opdracht van de bisschop handelde. De boeren uit de omgeving brachten hier hun tienden (belastingen) in natura, die vervolgens naar Utrecht werden vervoerd.

De voogd (of *meier*) behoorde tot de stand van de ministerialen, die in de loop van de 12de eeuw een erfelijke positie bereikten. De vroegste betrouwbare bron vermeldt Hendrik van Amersfoort als voogd in een oorkonde van 1227.³ Hoe lang het geslacht Van Amersfoort al op de hofstede in functie was en hoe lang de hofstede hier gevestigd was weten we niet. De vroegste vermelding van de ontginningen dateert uit 1132, maar zal waarschijnlijk al eerder zijn begonnen. De hofstede zal vóór deze ontginningen zijn gebouwd.

De hofstede lag strategisch, moest goed bereikbaar en goed verdedigbaar zijn. De plek waar nu de Sint Joriskerk staat voldoet aan deze vereisten. Over de weg bereikbaar via de Langestraat en over het water via de Eem. Verdedigbaar door de meander van de Eem. De huidige Sint Joriskerk ligt op een relatief hoge zandopduiking, die in noordelijke richting stijl duikt naar het water van de Eem en die naar het zuiden (de Hof), richting Krommestraat, langzaam lager wordt. Bij het archeologisch onderzoek op de Hof (1991) is een zes meter brede

3 Kemperink 2009, pp. 64 en 65.

gracht gevonden. Deze loopt in oost-west richting, afbuigend naar de Lavendelstraat. De gracht dateert uit de 12de eeuw en is tegen het eind van die eeuw door een overstroming (mogelijk de grote stormvloed van 1170) dichtgeraakt. Deze gracht wordt geïnterpreteerd als de zuidelijke begrenzing van het hofstedelijk terrein.

De exacte plaats van de hofstede is niet bekend, maar de toren van de huidige kerk maakte zeer waarschijnlijk deel uit van de bij de hofstede behorende hofkapel. De - nu inpandige - Romaanse toren wordt gedateerd tussen 1190 en 1200.⁴ Over het uiterlijk van de hofstede weten we niets. Mogelijk was het woonhuis van de voogd van steen. In de directe omgeving (opgraving Kerkstraat / Muurhuizen en opgraving Hof) zijn enkele tufstenen en fragmenten gevonden, die van deze hofstede afkomstig kunnen zijn. Ze kunnen echter ook afkomstig zijn van de kapel, want in de toren van de Sint Joriskerk zijn ook tufstenen verwerkt.

Haven?

Aan de westzijde van de Hof, daar waar later in de Middeleeuwen het stadhuis staat, heeft gelijktijdig met de bovengenoemde gracht, ook water gestroomd. In de vulling bevonden zich brokken tufsteen en scherven uit de 12de eeuw. Een verbinding met deze gracht was er niet. Het kan een insteekhaventje zijn geweest in verbinding met de Eem, waar goederen aan wal konden worden gebracht.⁵ Het is mogelijk dat in deze tijd al marktactiviteiten plaatsvonden op de Hof. Waar zich precies aan de westzijde van de Hof water bevond, is op enkele plaatsen archeologisch wel vastgesteld, maar is

vanwege het grillig verloop ervan, verder erg lastig te voorspellen. Het was nat, maar op enkele verhogingen, natuurlijke zand-opduikingen, stonden al kleine houten huizen, zoals ter plaatse van de panden Hof 11 en 12.

Rondom de hofstede ontstond een nederzetting, die in de loop van de 12de eeuw met de komst van handels- en ambachtslieden én de boeren en inwoners van de nabij gelegen, maar wegwijnende nederzetting Lisiduna (Oud Leusden) steeds groter werd.

Amersfoort, stad en stadsmuren

In 1259 kreeg Amersfoort stadsrechten. Ter verdediging werd om de jonge stad een stadsmuur aangelegd en deze was omstreeks 1300 gereed. Het tracé liep ter plaatse van de huidige rooilijn van de Muurhuizen, aan de binnenkant van de Westsingel, Zuidsingel, Weverssingel en het Zand. De bij deze muur behorende stadspoorten (3 land- en 3 waterpoorten) zijn enkele decennia eerder gebouwd dan de muur zelf.

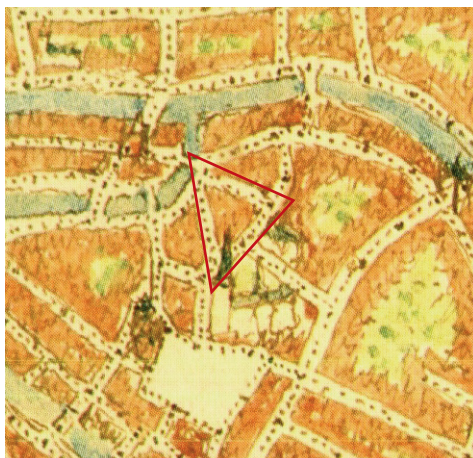
De 14de eeuw werd voor Amersfoort een periode van grote bloei en groei en al snel was de ommuring te klein geworden. Omstreeks 1390 werd begonnen met de aanleg van een tweede stadsmuur, die pas rond 1450 werd voltooid.

De economische welvaart van de 14de eeuw zette niet echt door in de eeuwen erna. De groei van het stedelijk gebied stagneerde al in de 15de eeuw en Amersfoort bouwde pas aan het eind van de 19de eeuw buiten haar middeleeuwse muren.

4 Emmens 1998, pp. 47 - 49.

5 Krauwer en Snieder 1994, p.36.

afbeelding 9, uitsnede uit de stadsplattegrond (hoofdkaart) van Van Deventer uit 1560.

afbeelding 10, uitsnede uit de kaart van Braun en Hogenberg uit 1588.

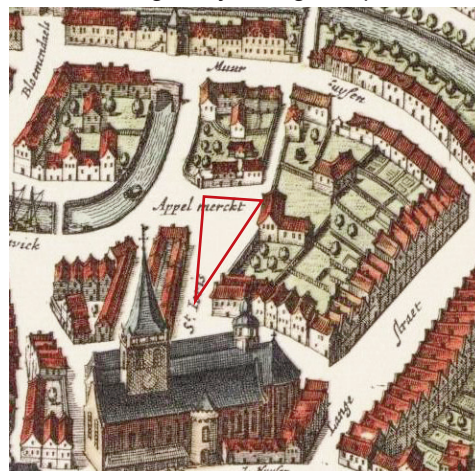
Stadsplattegronden en oude kaarten

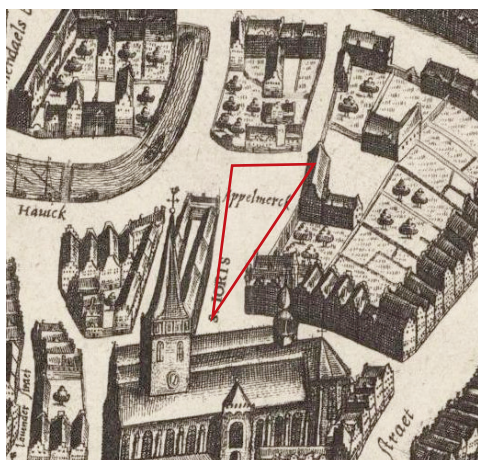
De oudste bekende stadsplattegrond en kaart waarop Amersfoort staat afgebeeld is gemaakt door Jacob van Deventer en uitgegeven in 1560. Op deze kaart staan voornamelijk strategische wegen en de belangrijkste gebouwen afgebeeld. Bebouwd gebied is met een rode kleur aangegeven - zonder enige details aangaande de bebouwing, onbebouwd terrein heeft een gelige kleur en een groene kleur duidt op bomen en tuinen. Op de kaart is de Appelmarkt rood ingekleurd, wat dus bebouwing suggereert.

Uit omstreeks 1588 dateert de kaart van Braun en Hogenberg. Deze kaart is veel gedetailleerder, alle bebouwing in de stad lijkt te zijn ingetekend. Het onderzoeksterrein is ook op deze kaart als bebouwd getekend. De oostzijde van de huidige Appelmarkt wordt begrensd door een pand en een muur, aan de noordzijde staan twee panden. De bebouwing aan de westzijde lag zowel aan de Appelmarkt als aan de toenmalige Papenhofstede.

afbeelding 11, uitsnede uit de kaart van Blaeu uit 1649.

Uit de 17de eeuw zijn ook twee kaarten bekend waarop het onderzoeksterrein staat afgebeeld, de ene kaart is van Joan Blaeu uit 1649 en de andere kaart is uit 1657 en vervaardigd door J. Janssonius. De beide kaarten zijn nagenoeg identiek, zelfs de vreemde hoek waaronder de Papenhofstede - en daarmee ook de Appelmarkt - is getekend komt overeen. Op beide kaarten is de Appelmarkt als onbebouwd terrein - een plein - afgebeeld. De bebouwing is blijkbaar gesloopt.

Een ander opvallend punt is dat aan de achterzijde van de bebouwing aan de Papenhofstede een rijtje nieuwe huizen is gebouwd en deze huizen lijken op de Appelmart georiënteerd - een situatie die we in de huidige bebouwing nog altijd terugvinden. De open strook grond tussen de huizen aan de Papenhofstede en die aan de Appelmart, waar de achtererven (en tuinen?) zich bevonden, is inmiddels volgebouwd.

Uit de 18de eeuw ontbreekt helaas ieder kaartmateriaal van Amersfoort, maar het beeld van een open plein komt ook weer naar voren uit 19de-eeuwse kaarten, waaronder de kaarten van Slits uit 1823 en Thomkins uit 1846.

De vorm van de Appelmart is tegenwoordig nog steeds hetzelfde als op de kaart van Thomkins en ook de bebouwing komt grotendeels overeen. Een aantal gebouwen, rondom de Appelmart, is tegenwoordig weliswaar afgebroken en vervangen, de begrenzingen zijn gelijk gebleven.

afbeelding 12 (linksboven), uitsnede uit de kaart van Jansonius uit 1657.

afbeelding 13 (boven), uitsnede uit de kaart van Slits uit 1823, ingekleurd en van opmerkingen voorzien door dhr. J.D.H. van der Neut, Amersfoorter, amateurhistoricus en tot 1963 ambtenaar van het kadaster.

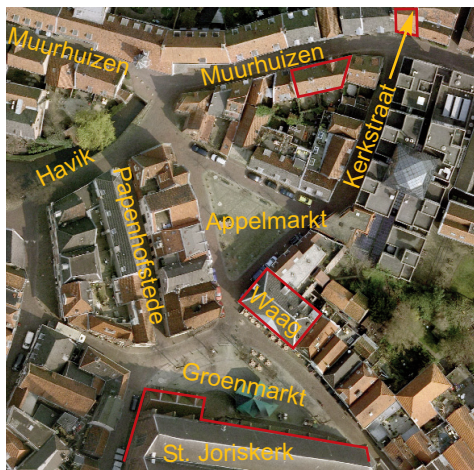
afbeelding 14, uitsnede uit de kaart van Thomkins uit 1846.

Historische bronnen

De oudste bekende informatie die mogelijk over het onderzoeksgebied gaat, dateert uit 1317. De bisschop van Utrecht, Guy van Avesnes, schenkt in een brief een deel van zijn hof aan de pastoor van Amersfoort, Nicolaas van Zierikzee. Het geschonken terrein lag dicht tegen het kerkhof (de huidige Groenmarkt): "...iuxta cimiterium ibidem..." en was nat en drassig en doorsneden door wegen: "...cum fossatis et itineribus...". Het omschreven gebied omvat vermoedelijk de huidige Appelmarkt en Papenhofstede.

Appelmarkt

De oudste vermelding van de Appelmarkt is afkomstig uit een transportregister uit 1617. De Appelmarkt bestond toen nog niet al te lang aangezien in de bron sprake is van de *nieuwe Appelmarkt*.⁶ Uit andere teksten blijkt dan ook dat het plein voordat het *Appelmarkt* heette, bekend stond als *Ganzenmarkt*: *eertyds was alhier een groote Markt en vertiering van Gansen en ander Gevogelte*.⁷ De oudste vermelding van de *Ganzenmarkt* dateert uit 1593.⁸

afbeelding 15, detail uit de luchtfoto uit 2005 van de Appelmarkt en omgeving, met enkele genoemde toponiemen (in geel), panden (in rood) en het poternepoortje ter plaatse van het pand Muurhuizen 179 (gele pijl).

Tegenwoordig staan rondom de Appelmarkt huizen en van deze gebouwen is de geschiedenis onderzocht waarbij de *Blaffert* (het huisgelden boek van Amersfoort vanaf 1755 tot omstreeks 1805) als uitgangspunt heeft gediend.

Vagevier, Latijnse School en Stadswaag
De huizen aan de noordzijde van de Appelmarkt kennen een geschiedenis die in de bronnen teruggaat tot in de 16de eeuw. Het oudste vermelde pand dat aan de noordzijde van de Appelmarkt heeft gelegen is het *Vagevier*, tegenwoordig Muurhuizen 108-110. Het pand zal, gezien zijn bouwstijl omstreeks 1500 zijn gebouwd, de oudste bekende vermelding dateert echter uit 1615-1618.⁹ De huidige achtergevel van het gebouw is van zekere allure met kruisvensters, bogen, dagkanten, middendorpels en een tandlijst langs de dakvoet. In deze imposante achtergevel heeft oorspronkelijk de ingang tot het gebouw gezeten, die dus aan de Appelmarkt lag. In de 17de eeuw is het pand als predikantswoning in gebruik.

Ook aan oostzijde van de Appelmarkt heeft volgens de kaarten in elk geval vanaf de 16de eeuw bebouwing gestaan. Het pand op de hoek met de Groenmarkt kent een lange geschiedenis: hier was tussen 1525 en 1622 de Latijnse School gevestigd en vanaf 1622 de stadswaag. In 1865 is het afgebrand en het huidige pand er gebouwd.¹⁰

Kerkstraat

Aan de noordoostpunt van de Appelmarkt ligt, in het verlengde van het plein, de *Kerkstraat*, genoemd naar de St. Joriskerk

6 Transportregister 1617-04-26 ..."huis op 't St Joriskerkhof met een uitgang op de nieuwe Appelmarkt"...

7 Van Bemmelen 1760, p. 56.

8 Toegangsnummer 0099, Archief titel: Gecombineerd Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis te Amersfoort.

9 Notariële archieven 10176.

waar de straat vrijwel recht naar toe loopt. De straat komt voor op de kaart van Van Deventer uit 1560 en de oudste vermelding van de straatnaam dateert uit 1652.¹¹

Bij archeologisch onderzoek ter plaatse van Muurhuizen 179 is een 13de of 14de-eeuws *poterne*poortje in de eerste stadsmuur opgegraven, die in het verlengde van de Kerkstraat ligt. Het is daardoor aannemelijk dat die straat toen ook al bestond.¹²

Papenhofstede

De Papenhofstede is de straat die ten westen van de Appelmarkt loopt. De oudste vermelding van de naam dateert uit 1468. De naam verwijst naar de *Papen* (kanunniken) die ooit in deze straat hebben gewoond.¹³

Kanunniken en immuniteitsgebied

Even ten zuiden van de Appelmarkt ligt de St. Joriskerk, op de plaats waar de bisschop van Utrecht circa 1100 een hofstede stichtte. In 1317 werd door Guy van Avesnes, de toenmalige bisschop van Utrecht, een stuk van het bisschoppelijk bezit in de stad aan de pastoor van de Joriskerk geschonken. Het gebied *gelegen binnen de versterking te Amersfoort naast het kerkhof met zijn water en wegen* omvatte vrijwel zeker de Appelmarkt en de Papenhofstede. Toen in 1337 aan de St. Joriskerk een kapittel werd verbonden, werd hier een immuniteitsgebied gesticht, waarbinnen de kanunniken van het kapittel, speciaal aangesteld om op vaste uren de officiële gebeden van de kerk te onderhouden, zich vestigden.¹⁴ De immuniteit was een afgesloten gebied bij de

kerk, waar slechts het kerkelijk recht van de betreffende geestelijke instelling gold. Hier, langs de Papenhofstede, bouwden de kanunniken voor zichzelf huizen met de achterzijde naar de (huidige) Appelmarkt gelegen. Vanaf de 17de eeuw zijn aan de achterzijde van deze huizen nieuwe panden gebouwd, die met de voorgevels naar de Appelmarkt liggen.

Stadsbranden

Uit een aantal historische bronnen blijkt dat Amersfoort meerdere malen met stadsbranden te kampen heeft gehad.¹⁵ De oudste brand die in de bronnen wordt vermeld dateert uit 1340: *Als wanneer op een goeden Vrydag in de Binnen-Stad een hevigen brand ontstondt, die van zulk een gevolg was, dat het grootste gedeelte van dezelve Binnen-Stad, alsmede de Sint Joris Kerk geheel afbrandde.*¹⁶ In 1520 woedde in Amersfoort nog een keer een grote brand. Deze brand zou achter de Sint Joriskerk zijn begonnen: *...voortgaande door de Papenhofstede, Langestraat en de Kamp...* Na de brand in 1520 is direct begonnen met de wederopbouw van de huizen aan de Papenhofstede. In een acte, geschreven op 12 november 1520, staat het volgende te lezen: *Deken en kapittel oorkonden dat zij te zijn overeengekomen om het mandaat of de kapittelhuizen die de kanunniken vrij bezaten, maar die allemaal zijn verbrand tijdens de grote brand van Amersfoort weer uit te geven...*¹⁷ Zeker deze laatste brand, maar vermoedelijk ook de brand uit 1340, heeft op het onderzoeksterrein gewoed.

10 Brongers 1998, p. 299.

11 Inventarisnummer 436-19.

12 Archeologische Kroniek Provincie Utrecht 1996-1997, pp.34 en 35.

13 S. Muller Fz (1890), 220-222 en Archief Eemland Resoluties 79v (Ao 1468); Druk: Fruin, 1892-1903, p. 77.

14 Sint Joris, registnr. 11, inv.nr.1, fol. 1-3 (1337 aug.21)

Voor een vertaling zie Van Bommel 1760, p66.ff.

15 Van Bommel 1760, pp. 921, 928, 930, 952, 976.

16 Van Bommel 1760, p. 921.

17 Toegangsnummer 0165, Archief-titel Capittel van Sint Joris te Amersfoort.

De archeologische omgeving

afbeelding 16, opgraving van het Mooierplein in 1998 met in het vlak de vele donkere verkleuringen waar de palen van de houten boerderij uit de 11de eeuw hebben gestaan.

Amersfoort kent een lange traditie van archeologisch onderzoek; sinds 1984 beschikt de Gemeente over een eigen archeologisch beleid en een eigen archeologische dienst (Centrum voor Archeologie). Door de jaren heen is uit onderzoeken steeds meer informatie aan het licht gekomen over de rijke geschiedenis van de stad en het omliggende gebied. Het algemene beeld dat uit die onderzoeken naar voren komt, is dat de hoger gelegen plekken in het landschap (de dekzandruggen en de stuwwal) al vanaf de Prehistorie door mensen werd bewoond en gebruikt.

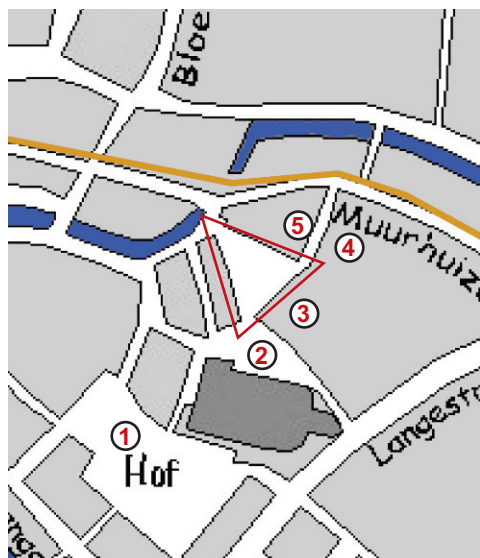
Rond het jaar 1000 woonden boeren in het - hoog gelegen - zuidelijk deel van de latere stad. In de omgeving van de Koestraat en de Grote Haag zijn verschillende boerderijen

uit de 11de en 12de eeuw gevonden. De oudste boerderijen van de middeleeuwse nederzetting zijn tot nu toe op het Mooierplein opgegraven. Ze dateren van het begin van de 11de eeuw. De oorspronkelijke Eemloop volgde in die tijd ongeveer het huidige tracé Zuidsingel - Weversingel en Havik.

Ook de bisschop koos voor zijn hofstede een natuurlijke hoogte: een kleine zandopduiking, verdedigd door omringend water en dicht bij de voorde. Opgravingen in de directe omgeving van de Sint Joriskerk maken het aannemelijk dat de hofstede zich bevond ter plaatse van de huidige kerk.

Door verbetering van de waterafvoer en ophoging, is het lager gelegen, natte gebied geschikt gemaakt voor bewoning en gebruik. Op meerdere plaatsen in de stad zijn ophogingslagen aangetroffen. De oudste stammen uit de 12de eeuw. Beide stadsmuren zijn in opgravingen meerdere malen aangetroffen. Archeologisch onderzoek heeft op verschillende plekken aangetoond dat de eerste stadsmuur ter plaatse van de huidige rooilijn van de Muurhuizen liep. Ook van diverse poorten zijn resten gevonden, die een vroegere datering dan de muur zelf hebben; men is dus begonnen met de bouw van de poorten en daarna met die van de muur. Hetzelfde geldt voor de tweede muur.

Opgravingen in de 'stadsuitleg', de zone tussen beide stadsmuren, tonen aan dat het agrarisch gebruik nog een tijd voortduurde, nadat het gebied binnen de muur was komen te liggen (om veelal na één of enkele generaties alsnog plaats te maken voor de oprukkende stad).

aantal paalsporen van een houten gebouw (boerderij) spreken tot de verbeelding. De gracht en insteekhaven zijn begin 13de eeuw gedempt. Het houten gebouw is afgebroken en het terrein werd vrijgemaakt voor nieuwe bebouwing. Hiervan zijn leemvloeren, een haardplaats en waterputten gevonden. Begin 14de eeuw worden de eerste stenen huizen op de Hof gebouwd. Ook zijn sporen van gebouwen uit de 16de eeuw aangetroffen.

Uit het laatste kwart van de 14de eeuw (1375) is een met afval dichtgestorte drenkplaats gevonden. De opvolger bleek een grote stadswaterput op het midden van het plein. Deze is na de opgraving weer opgebouwd en in ere hersteld.

afbeelding 17, uitsnede uit de topografische kaart met de in de tekst genoemde archeologische onderzoeken in de omgeving van het onderzoeksgebied (rode driehoek) op de Hof (1), de Groenmarkt (2), Appelmarkt 14 (3), hoek Kerstraat / Muurhuizen (4), en Kerkstraat 6 (5).

afbeelding 18, de resten van de stadswaterput zoals deze circa vier meter onder de bestrating van de Hof zijn aangetroffen.

Archeologische vondsten en onderzoeken

In het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) staan binnen het onderzoeksgebied geen archeologische vindplaatsen geregistreerd, in de directe omgeving van het onderzoeksgebied staan echter wel veel meldingen geregistreerd; in de binnenstad van Amersfoort zijn al vele archeologische onderzoeken uitgevoerd.

Enkele opgravingen die in het kader van dit project het vermelden waard zijn, zijn die op de Hof in 1991, op de Groenmarkt in 1997 en 2007, in het pand Appelmarkt 14 in 1990, op de hoek van de Kerkstraat met Muurhuizen in 1984 en 1985 en klein onderzoek in de tuin van Kerkstraat 6.

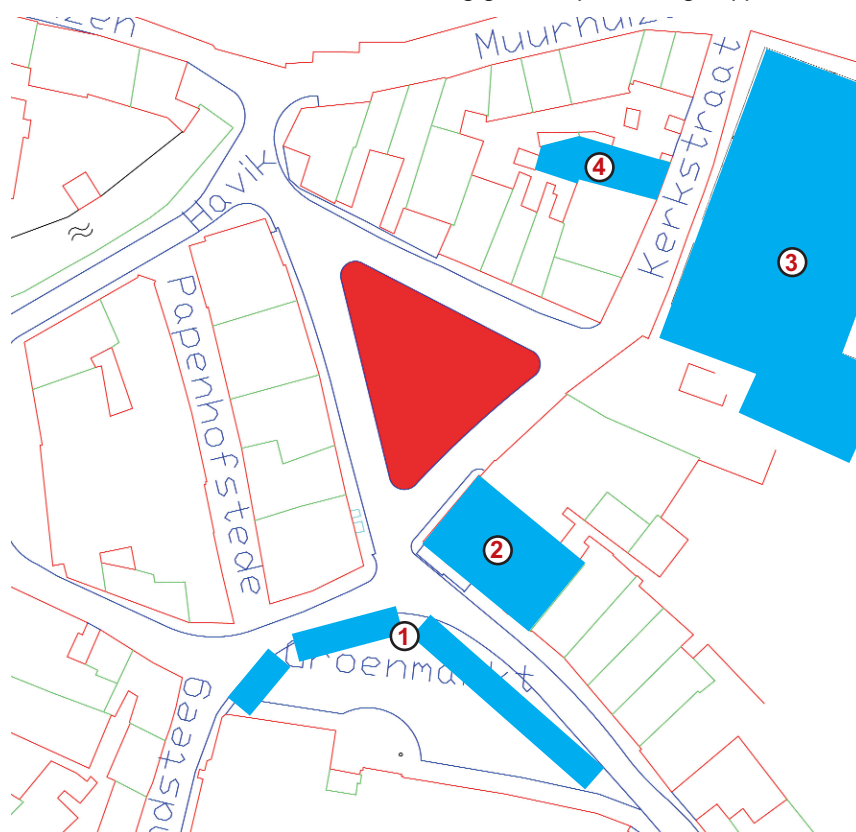
de Hof^{f18}

De opgraving op de Hof heeft veel informatie opgeleverd: een 12de-eeuwse gracht die vermoedelijk om de bisschoppelijk hof heeft gelegen, een mogelijke insteekhaven en een

afbeelding 19, de locatie van uitgevoerde archeologische onderzoeken en vondstmeldingen in de omgeving van de Appelmarkt:

- 1 - Groenmarkt, 2 - Appelmarkt 14,
- 3 - hoek Kerkstraat en Muurhuizen,
- 4 - Kerkstraat 6.

Groenmarkt¹⁹

Tijdens twee afzonderlijke opgravingen op de Groenmarkt zijn resten van het St. Joriskerkhof aangetroffen. Wanneer het kerkhof precies in gebruik is genomen is niet bekend. Uit diverse bronnen blijkt dat het kerkhof tot 1602 in gebruik is geweest. De 18de-eeuwse historicus Abraham van Bommel zegt dat in 1621 de grond van *S. Joris Kerkhof, die met boomen beplant, en met een muur en staketsel omzet was*, bij het aangrenzende plein (de Appelmarkt) werd getrokken. De grens van de begraafplaats is niet bekend; mogelijk bevinden zich dus ook nog graven op de huidige Appelmarkt.

Appelmarkt 14²⁰

De opgraving in de kelder van het pand, de *oude waag*, op de hoek van de Appelmarkt en de Groenmarkt bracht 15de-eeuwse funderingen aan het licht. Dit toonde aan dat hier al sinds de Late Middeleeuwen bebouwing aanwezig was; dus ruim een eeuw eerder dan de archiefbronnen dit vermelden. De tevens blootgelegde resten van een oven maken de vroegere aanwezigheid van een bierbrouwerij waarschijnlijk. Het onderzoek toonde tevens aan dat het natuurlijke zand zich dieper dan 3 meter onder het huidige maaiveld bevond. Dit terwijl de naastgelegen St. Joriskerk bijvoorbeeld op een hoger gelegen zandopduiking ligt.

Hoek Kerkstraat en Muurhuizen²¹

In de jaren 1984 en 1985 is op de hoek Kerkstraat/Muurhuizen een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Hier zijn sporen uit het einde van de 12de en de 13de eeuw aangetroffen, die aan de eerste ingebruikname van het terrein kunnen worden gekoppeld. Hierbij moet vooral worden gedacht aan sloten. In een daarop volgende fase, 1300 - 15de eeuw, is het terrein opgehoogd en zijn de eerste sporen van bewoning aangetroffen, in de vorm van afvalkuilen en leemvloeren. De laatste fase beslaat de periode na de 15de eeuw. Uit deze periode zijn onder andere funderingen, (afval)kuilen en beerputten gevonden.

Kerkstraat 6²²

In 1992 heeft in de tuin van Kerkstraat 6 een klein onderzoek plaatsgevonden. Hierbij zijn een waterput en een beerput aangetroffen, die uit de 14de-15de eeuw dateren.

19 Meldingsnummers 25115 en 26670.

20 Meldingsnummer 26676.

21 Meldingsnummers 26665, 26668 en 26685.

22 Meldingsnummer 26743.

Amateur-archeologen

Bij de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN), afdeling Vallei en Eemland, zijn geen gegevens bekend over vondsten en/of activiteiten van amateurs in het onderzoeksgebied of de directe omgeving, anders dan bovengenoemden.

Analyse

De informatie die uit deze opgravingen naar voren komt toont aan dat al in de 12de eeuw in de omgeving bewoning aanwezig was. Vanaf de 12de eeuw worden bewoningsporen aangetroffen en uit de 14de eeuw dateren de eerste stenen huizen. Het aantal stenen huizen neemt gestaag toe. Dit past goed in het beeld van een kleine nederzetting, die langzaam uitgroeit tot een stedelijk centrum.

Archeologische verwachting:

Archeologische resten kunnen overal binnen het onderzoeksgebied worden aangetroffen. Het bodemarchief binnen het onderzoeksgebied is naar verwachting redelijk tot goed, maar kan plaatselijk sterk in kwaliteit variëren; bodemgebruik in de binnenstad is al eeuwen zeer intensief. Als er sporen en/of vondsten aanwezig zijn, kunnen deze al dicht onder het maaiveld voorkomen.

Prehistorie & Romeinse tijd (300.000 – 450 na Chr.)

Bewoningssporen uit de Prehistorie zijn in de omgeving van de binnenstad voornamelijk op de dekzandruggen en de flanken ervan aangetroffen. Het betrof hier met name mesolithische resten (kuilen en vuursteenvindplaatsen) en bewoningssporen uit de IJzertijd. Soortgelijke gronden komen in de binnenstad eveneens voor, maar (bewonings) sporen zijn tot op heden zelden aangetroffen;

hoogstwaarschijnlijk zijn deze verdwenen door opvolgend eeuwenlang intensief bodemgebruik en egalisatie. Prehistorische sporen worden daarom niet direct verwacht, maar kunnen ook niet geheel uitgesloten worden.

Middeleeuwen (450 - 1500 na Chr.)

Bewoningssporen van vroegmiddeleeuwse oorsprong worden niet verwacht; tot op heden is hiervoor geen archeologische of historische aanwijzing gevonden; de stad is ontstaan uit een middeleeuwse nederzetting, met een datering die niet verder dan de 11de eeuw lijkt terug te gaan. Sporen uit de (Late) Middeleeuwen worden in een enorme verscheidenheid en diversiteit verwacht; passend binnen een stedelijke context.

Nieuwe Tijd (1500 na Chr. - heden)

Bewoningssporen uit de Nieuw Tijd zullen eveneens verwacht mogen worden, in een enorme verscheidenheid en diversiteit, typerend voor binnenstedelijke archeologie.

Het onderzoek

Onderzoeksdoel en onderzoeksvragen

Doel van dit onderzoek was allereerst het documenteren van alle archeologische gegevens en het veiligstellen van al het aanwezige materiaal, om daarmee de informatie uit het bodemarchief ter plaatse te behouden, wat van belang is voor kennis over het verleden. Specifiek zou worden gekeken naar de bodemopbouw en het gebruik van het terrein in de Late Middeleeuwen. De meeste onderzoeksvragen hangen hiermee samen. Dit zijn deels algemene vragen, die voor de hele stad gelden, en deels specifieke vragen, gericht op de betreffende locatie.

Op de onderzoekslocatie aan de Appelmarkt hebben onder andere de volgende onderzoeksvragen en thema's centraal gestaan:

Algemeen:

- 1- *Is op basis van het onderzoek de natuurlijke gesteldheid van het gebied te reconstrueren?*
- 2- *Wat is de aard, omvang en datering van de binnen het onderzoeksgebied aanwezige vindplaats(en), en de gaafheid en conservering ervan?*
- 3- *Welke periodes zijn binnen het onderzoeksgebied vertegenwoordigd en op welke manier? Hoe verhouden deze zich tot de bekende aanwezige periodes in de regio?*
- 4- *Zijn er op basis van de archeologische resten uitspraken te doen over de gebruiks- en bewoningsgeschiedenis van deze locatie en de gebruikers/bewoners (status, leefwijze, herkomst), eventueel gespecificeerd naar periode (fasering)?*

afbeelding 20, een stadskernopgraving is een ingewikkelde zaak. Binnen een beperkte ruimte en met krappe bewegingsvrijheid moet het onderzoek uitgevoerd worden, terwijl te allen tijde rekening moet worden gehouden met omliggende panden, kabels en leidingen. Tegelijkertijd dienen de werkzaamheden volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en bovenal ook veilig te verlopen. Het speelt zich af onder het toezicht van een groot en geïnteresseerd publiek. Dit alles vergt improvisatie en aanpassingsvermogen van het gehele opgravingsteam.

5- Hoe verhoudt deze informatie zich tot gangbare theorieën en bekende bronnen, zoals historisch kaartmateriaal en archiefstukken?

6- In hoeverre heeft de natuurlijke gesteldheid van het gebied een rol gespeeld bij het ontstaan en de ontwikkeling van het cultuurlandschap en de nederzetting?

7- Is er op basis van de resultaten uit dit onderzoek een aanpassing of nadere invulling van de archeologische verwachting voor de omgeving van het onderzoeksgebied te maken?

Specifiek:

8- De vroegste historische kaarten (Van Deventer en Braun & Hogenberg) tonen in tegenstelling tot later kaartmateriaal bebouwing aan op de Appelmarkt. Wordt dit archeologisch ondersteund of weerlegd?

9- Onderzoek in de nabije omgeving van de Appelmarkt toonde grote verschillen in de hoogte van het dekzand aan. Wat kan er gezegd worden over het verloop van het natuurlijke zand en de bodemopbouw op deze locatie?

10- De Appelmarkt ligt in een bocht van de

vroegere Eem (huidige Havik) die hier meanderde. Is in het onderzoeksgebied nog iets van deze oever zichtbaar?

11- De noordgrens van de vroegere St. Jorisbegraafplaats is nooit vastgesteld bij eerder onderzoek (Groenmarkt 1997 en 2007). Is de begraafplaats of haar begrenzing op deze locatie archeologisch aan te tonen?

Algemene werkwijze

Werkputten, vlakken en profielen

Middels 'werkputten' - bij voorkeur rechthoekige ontgravingen of opgravingsputten - wordt een terrein onderzocht. In principe wordt gestopt met het vlaksgewijs verdiepen op het niveau (het 'vlak') waar archeologische sporen zichtbaar worden. Na documentatie van de zichtbare sporen en aangetroffen vondsten, wordt verder verdiept naar het volgende vlak of tot alle sporen verdwenen zijn. Ook de wanden van de werkputten, de 'profielen', worden gedocumenteerd. Deze leveren informatie over de bodemopbouw en gelaagdheid van het terrein.

afbeelding 21, het onderzoek op de Appelmarkt kreeg veel aandacht van de lokale en regionale media.

afbeelding 22, niet alleen dat wat in de bodem aangetroffen wordt, maar ook het weer is zeer bepalend voor de voortgang en het verloop van een opgraving.

afbeelding 23, het is vooral de informatiewaarde van vondsten waar de archeoloog in is geïnteresseerd; wat betekent het dat juist dit voorwerp op die exacte plek is achtergebleven?

Sporen en vondsten

Archeologische resten omvatten sporen en vondsten. Sporen zijn ontstaan door bodemverstorende (menselijke) activiteiten in het verleden, vondsten zijn de materiële resten die zijn achtergebleven. Nadat een spoor is gedocumenteerd (foto, tekening, inmeting), wordt er een 'coupe' (dwarsdoorsnede) doorheen gezet, om de diepte, gelaagdheid en vorm vast te stellen. De vondsten die bij het aanleggen, opschaven en couperen worden gedaan, worden per spoor verzameld en geadmineistreerd. Van de inhoud van bepaalde sporen kunnen voor nader, specifiek onderzoek allerhande typen monsters (bijvoorbeeld botanisch, zoölogisch, pollen, dendrochronologisch of chemisch) worden genomen.

Documentatie

Ter documentatie van de sporen, vondsten vlakken en profielen worden opnames, tekeningen en beschrijvingen gemaakt. Vlakken, profielen en coupes worden op schaal getekend op watervaste film met millimeter raster en gefotografeerd (dia's en

digitaal). Alle relevante gegevens worden geadmineistreerd op lijsten en formulieren. Per dag wordt een logboek bijgehouden dat samen met alle documentatie in een map, het 'protocolboek', wordt bewaard.²³

Binnen de werkputten wordt in een lokaal meetsysteem gemeten. Dit meetsysteem wordt met behulp van een Total-Station in RD-coördinaten ingemeten. Deze gegevens worden in een meetrapport vastgelegd en aan het protocolboek toegevoegd. Alle meetpunten krijgen de codering MP met een volgnummer.

Verwerking van gegevens en vondsten

Direct na de opgraving worden de vondsten gereinigd en gedetermineerd, de opgravingsgegevens gedigitaliseerd en gearchiveerd. Tijdens een evaluatiegesprek wordt besloten welke sporen nader uitgewerkt moeten worden en welke vondsten door specialisten nader bekeken moeten worden.

Uitwerking en analyse

Tijdens de uitwerkingsfase worden de sporen

afbeelding 24, voor het inmeten van sporen, vondsten en werkputten wordt onder andere gebruik gemaakt van digitale meetapparatuur.

23 Er zijn bij dit onderzoek 282 spoornummers en 454 vondstnummers uitgedeeld, 886 opnames gemaakt en 9 A0-tekenvellen gebruikt.

geanalyseerd en in structuren gegroepeerd. Het vondstmateriaal geeft aanwijzingen voor de datering en functie ervan.

Deponering en archivering

Het resultaat van de opgraving krijgt meerwaarde na plaatsing ervan in een groter geheel: de gehele geschiedenis van Amersfoort. Hierdoor - en uit toekomstig onderzoek - zullen nieuwe vragen opkomen. Wellicht zullen de gegevens en het materiaal uit dit onderzoek ooit met 'nieuwe ogen' bekeken worden. Daarom worden alle opgravingsgegevens en alle vondsten bewaard in het archeologisch archief en depot van de Gemeente Amersfoort.

Uitvoering en strategie

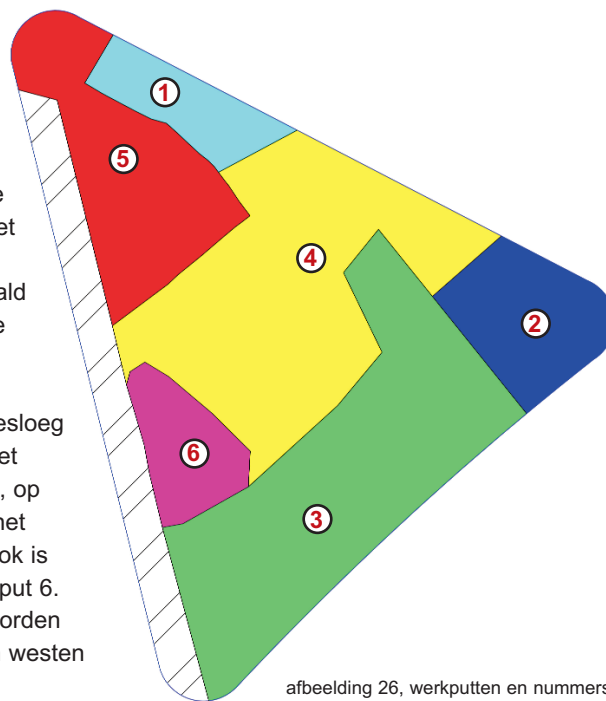
De opgraving is in twee fases uitgevoerd. Allereerst is in december 2008 (fase 1) de noordwest hoek van het plein onderzocht en de plaatsen waar bomen geplant gaan worden, op de drie hoekpunten van het plein. Daarna is vanaf mei 2009 de rest van het hele plein archeologisch onderzocht (fase 2). Hierbij is eerst een strook langs de

oostkant van het plein opgegraven, waar de containers gepland waren (fase 2A). Daarna is het midden van het plein onderzocht (fase 2B), waarna het zuiddeel aan de beurt kwam (fase 2C). Door op deze wijze op te graven, zou de plaatsing van de containers niet worden vertraagd en het café aldoor verzekerd zijn van voldoende ruimte voor het terras op het plein.

Werkputten

In totaal zijn zes verschillende werkputten aangelegd. Alle werkputten hebben de codering 'WP' met een volgnummer gekregen. De grootte van de verschillende werkputten varieerde. De reden hiervoor verschilde per put. De grootte van werkput 1 is bepaald door de grootte van de te plaatsen afvalcontainers. Werkput 2 is niet groter dan het boomgat waarvoor het is gegraven. Werkput 3 beslaat de oostelijke helft van het plein en de omvang werd wederom bepaald door de ruimte die de ondergrondse afvalcontainers in zouden nemen. Werkput 4 besloeg een groot deel van het midden van het plein, op een kleine strook in het zuiden na. Deze strook is opgegraven als werkput 6. Werkput 5 lag ten noorden van werkput 1 en ten westen van werkput 4.

afbeelding 25, een opgraving is een zeer administratieve bezigheid doordat alle sporen en vondsten mét hun onderlinge samenhang goed gedocumenteerd moeten worden.

afbeelding 26, werkputten en nummers.

Het resultaat

Binnen het onderzoeksgebied zijn diverse archeologische sporen en vondsten aangetroffen. De oudste sporen dateren uit de middeleeuwen en de jongste hebben een zeer recente datering: uit de 21ste eeuw.

Sporen en structuren

De sporen die bij dit onderzoek zijn aangetroffen, dateren uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. De middeleeuwse sporen bestaan uit ophogingen, beschoeiingen, palen, paalkuilen, sloten, funderingen, (afval)kuilen, plaveisel, water- en beerputten, greppels en begravingen. De sporen uit de Nieuwe Tijd bestaan uit (muur)funderingen, (afval)kuilen, waterputten en ophogingslagen.

Vondstmateriaal

Het vondstmateriaal dat tijdens de opgraving is gevonden is heel divers. De oudste vondst is een aardewerkscherf uit de 12de eeuw, de meest recente scherf dateert uit de 20ste eeuw. Behalve aardewerk is er ook glas, metaal, bot, pijpjarde, leer en - zoals eerder genoemd - veel hout gevonden. Daarnaast zijn er 36 monsters genomen, de residuen van de gezeefde monsters zijn opgeslagen in potten voor vervolgonderzoek.

Bodemopbouw

De onverstoorte grond, het dekzand, ligt dusdanig diep onder het huidige maaiveld dat het niet mogelijk was dit overal goed vrij te leggen. Op een aantal plaatsen is met de graafmachine een klein kijkgat gegraven, waarbij in een aantal gevallen (mogelijk) het dekzand is aangetroffen. Het is gezien de diepte en de geringe grootte van deze kijkgaten niet mogelijk dit met zekerheid te zeggen. De putwanden stortten na het vrijleggen keer op keer in, waardoor de profielen niet nauwkeurig bestudeerd konden worden. Het zand is alleen midden op het plein en aan de noordwestzijde aangetroffen: het ligt hier op een hoogte van 1,04 m onder NAP. Aan de noord- en oostzijde is het zand niet aangetroffen, het ligt hier te diep om op te graven, in elk geval dieper dan 2,00 m onder NAP. Bij de opgravingen op de hoek van de Muurhuizen en de Kerkstraat halverwege de jaren '80 van de vorige eeuw, is het dekzand op een hoogte van 0,80 m boven NAP aangetroffen. Het onderzoek in de tuin van Kerkstraat 6 liet eenzelfde beeld zien.

Venige ophogingslaag

Op de dekzandhoogte midden op het plein ligt een zwarte venige laag die nogal in dikte varieert. De laag neemt vanaf het midden van het onderzoeksterrein in dikte (1,17 m dik) in oostelijke richting af en is in het oosten helemaal niet gevonden. Het betreft een ophoging uit het begin van de 13de eeuw.

Verspoeld zand

De venige laag wordt afgedekt door een pakket zand dat over het hele onderzoeksterrein is aangetroffen. In tegenstelling tot de eerder genoemde laag, is de zandlaag

afbeelding 27, reconstructietekening van de natuurlijke bodemopbouw met onderin het dekzand (1) de venige ophogingslaag (2) de overstromingslaag (3) en bovenin de ophogingslagen (4)

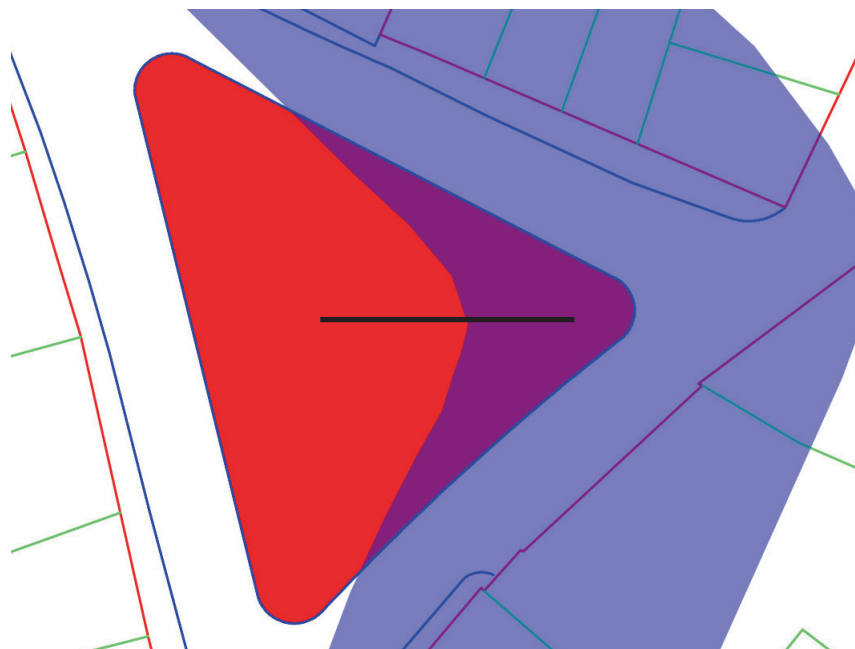
het dikst in het oosten; meer dan 1,50 m, en het dunst in het midden; 43 cm. De laag duikt aan de oostzijde van het terrein steil naar beneden en lijkt hier uiteindelijk direct op het natuurlijke zand te liggen. De laag vertoont duidelijke sporen van verspoeling door water.

Ophogingslagen

Op dit zand zijn verschillende ophogingslagen gevonden, dit zijn pakketten zand die door mensen zijn opgeworpen om het terrein op te hogen om zo overstromingen te voorkomen en het op die manier bruikbaar te maken (en te houden). In deze pakketten is een grote verscheidenheid aan vondsten gedaan, waaronder een complete bierkruik van steengoed en - voor Amersfoortse begrippen - véél houtvondsten. Deze zijn hier door de invloed van de hoge grondwaterstand, goed geconserveerd. Middels deze vondsten wordt het oudste ophogingspakket in de 13de eeuw gedateerd.

Interpretatie

Het beeld dat naar voren komt, is dat het terrein van nature grote hoogteverschillen kende, met het hogere gedeelte centraal op het onderzoeksterrein en een natte laagte aan de noord en oostzijde. Uit eerdere opgravingen blijkt dat het natuurlijke zand ter hoogte van Muurhuizen weer abrupt omhoog komt. We hebben hier te maken met de oevers van een waterloop, die langs de noord- en oostzijde van het onderzoeksgebied heeft gestroomd. De verspoelde zandlaag die over het hele terrein is aangetroffen, wordt als een *overstromingslaag* geïnterpreteerd. De vroegste aanwijzing voor menselijk

ingrijpen in het terrein houden direct verband met deze natte omstandigheden. De ophogingslagen geven duidelijk aan dat de mens vanaf de 13de eeuw geen genoeg meer nam met de natte situatie en het risico op overstromingen.

Gebruiksfasen

Binnen de bewonings- en gebruikperiode van het terrein (13de eeuw tot heden) zijn vier gebruiksfasen te onderscheiden. In de eerste fase wordt de waterloop beschoeid en het droge deel van het terrein opgehoogd en in gebruik genomen. In de tweede fase wordt de waterloop gedempt en krijgt het terrein een geheel nieuwe bestemming. De derde fase betreft een herinrichting en pas in de vierde fase zien we hier het plein zoals we dat nog steeds kennen. De fasen worden hieronder chronologisch behandeld.

afbeelding 28, uitsnede uit de topografische kaart met daarop het onderzoeksgebied (in rood) en een schematische weergave van de deels waargenomen (linker oever) en deels geconstrueerde (rechter oever) loop van het water (in blauw). De zwarte lijn betreft de ligging van het profiel met de bodemopbouw van de vorige afbeelding.

afbeelding 29. archeologen bezig met het documenteren van een deel van het zuidprofiel van werkput 3.

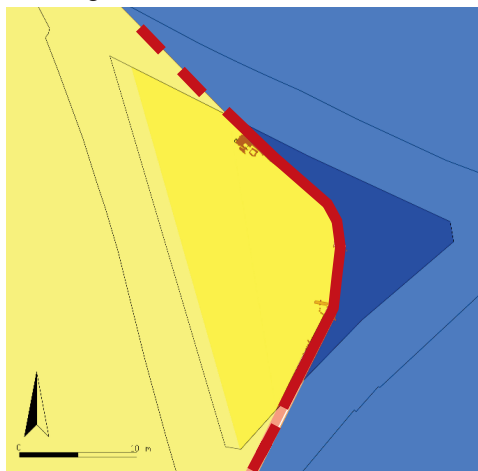
Gebruiksfase 1: ophoging, beschoeiing en bebouwing

Sporen uit de eerste gebruiksfase van het terrein betreffen een ophogingslaag, verschillende typen beschoeiingen langs de waterkant en enkele houten bouwsels op het droge land-deel. Ze dateren alle uit de 13de en 14de eeuw.

Ophogingslagen en overstroming

De oudste aanwijzing voor menselijk ingrijpen in het terrein, is de eerste ophogingslaag. Middels een veenpakket, door mensen opgeworpen, is het terrein langs de waterloop opgehoogd om het zo droger te maken en op die manier beter bruikbaar te maken. De laag ligt direct op de onverstoorde grond, is zwart venig van samenstelling en bevatte een grote verscheidenheid aan vondsten, die de ophoging een datering in de eerste helft van de 13de eeuw geven.²⁴

De ophoging bleek niet afdoende, want de laag wordt afgedekt door een pakket wit grijs zand. Dit zand is tijdens een natte fase (overstroming) op het onderzoeksterrein afgezet. In de laag zijn spoellagen zichtbaar en zijn stukjes leisteen, houtresten en kleine kiezels gevonden. Dateerbaar materiaal is

helaas niet aangetroffen, maar dankzij de onderliggende laag die uit het begin van de 13de eeuw dateert en de bovenliggende laag die begin 14de eeuw dateert, kan de overstroming in de 13de eeuw worden gedateerd.

Beschoeiingen

Na de overstroming is wederom opgehoogd nadat langs de waterkant een beschoeiing was aangelegd. Aan de noord- en oostzijde van het terrein zijn ongeveer op de hoogte waar het verspoelde zand sterk daalt, resten van oeverbeschoeiingen aangetroffen. De beschoeiing is niet overal volledig vrijgelegd, maar in een aantal coupes verspreid over het terrein opzocht waardoor de oorspronkelijke lijn van de beschoeiing gereconstrueerd kon worden. Hierbij kwamen ook verschillende methodes en materialen aan het licht: vlechtwerk, houten planken en baksteen.

afbeelding 30, bovenaanzicht van de Appelmarkt met links het drogere land-deel (in geel), rechts de waterloop (in blauw) en de lijn van beschoeiingen (in rood) daartussen.

afbeelding 31, restanten van de beschoeiing bestaande uit vlechtwerk tussen een rij van vertikaal geplaatste paaltjes.

²⁴ De aardewerkvondsten die de laag dateren bestaan uit proto- en bijna steengoed, blauwgrijs- en kogelpot aardewerk.

afbeelding 32. archeologen bezig met
het vrijgraven en onderzoeken van de
beschoeiing van houten planken.
De bakstenen muur daarboven is
van jongere datum.

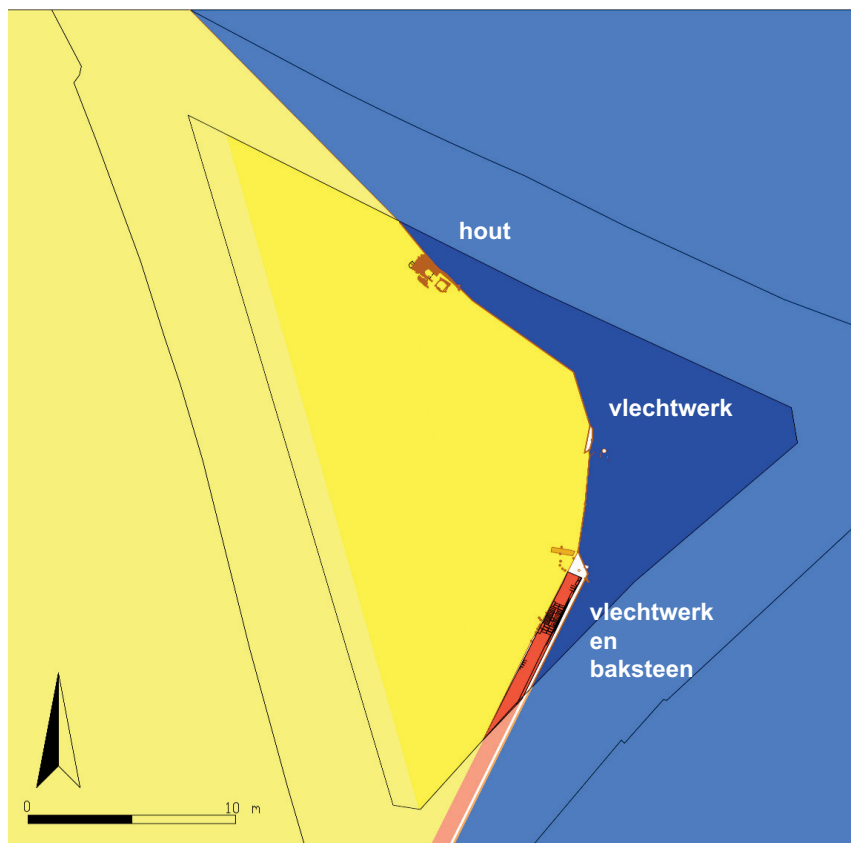
Vlechtwerk

Het overgrote deel van de beschoeiing bestond uit ongeveer 25 cm uit elkaar en verticaal in de grond geplaatste stammetjes of paaltjes, met een bewaarde lengte van circa 40-45 cm. Aan de bovenste 30 cm waren horizontaal tussen de palen takken gevlochten. De beschoeiingspalen worden middels ¹⁴C-onderzoek in het laatste kwart van de 13de eeuw gedateerd.

Houten planken

In het noorden heeft de beschoeiing er anders uitgezien: hier zijn eiken planken tegen verticaal geplaatste stammen of palen bevestigd. Van één plank was de oorspronkelijke breedte meetbaar (36 cm) en deze plank was meer dan 220 cm lang.

Nader onderzoek heeft uitgewezen dat de planken herbruikte *scheepsplanken* zijn: in een aantal planken zijn ronde gaten zichtbaar, waarin oorspronkelijk houten pennen hebben gezeten waarmee ze aan de spanten van schip bevestigd waren. In een aantal gevallen zaten de pennen nog in

de planken. Op de onderkant van de meer dan twee meter lange plank zaten nagels, op regelmatige afstand ingeslagen. De nagels verbonden de plank *overnaads* met de onderliggende plank in de beschoeiing. Of deze laatste plank in het schip ook de onderliggende plank (de *onderling*) was, is niet duidelijk.²⁵

De planken zelf vertonen helaas té weinig kenmerken om aan een bepaald type schip te kunnen worden toegeschreven. Wel is duidelijk dat ze afkomstig zijn van een schip dat in de *kogge*-traditie past.²⁶

afbeelding 33, bovenaanzicht van de Appelmarkt met de beschoeiing op de grens tussen nat (blauw) en droog (geel) met aangegeven waar deze bestond uit houten planken, vlechtwerk en baksteen.

afbeelding 34, detailfoto van de beschoeiing met oude scheepsplanken, waarop onderaan de bovenste plank nog duidelijk de nagels te zien zijn.

²⁵ De planken zijn voor het onderzoek nat gehouden en bewaard in een roestvrijstalen bak, geschenken door de firma Huygen Mechanisatie te Bunschoten.

²⁶ mondelinge mededeling van Alice Overmeer, maritiem archeoloog, verbonden aan het Nieuwland Erfgoed Centrum te Lelystad.

Kademuur

In het oosten van het onderzoeksterrein is in de lijn van de beschoeiing een brede bakstenen muur aangesneden. De muur lag strak tegen de buitenzijde van de oudere beschoeiing en had zelf aan de buitenzijde (oostkant) wederom verticale palen met vlechtwerk, die gelijktijdig met de muur zijn aangelegd. De palen stonden zowel aan land- en waterkant strak tegen de muur aan. Het vlechtwerk aan de westzijde van de muur is volledig vrijgelegd, aan de oostzijde van de muur was dit niet mogelijk omdat de muur daar grotendeels op de grens van het onderzoeksterrein lag.

De twee-en-een-half-steens muur is maximaal 71 cm breed en kon over een lengte van meer dan 5 m worden gevolgd, tot waar de muur in het zuiden in een profiel verdween. Aan de noordkant is de muur in een latere periode afgebroken. De oostzijde van de muur was getrapt gebouwd: breed onderin en versmallend naar boven, terwijl de westzijde geen vertanding heeft. De muur is regelmatig

opgebouwd uit een wisselende laag van *kops* gelegde stenen met daarop een laag *streks* geplaatste stenen. Een deel van de bewaarde bovenste lagen is als een zogenaamde *rollaag* gelegd; een in het verband van een muur gemetselde laag van op hun kant gemetselde stenen, gebruikelijk bij deuropeningen en doorgangen. De rollaag is ongeveer 90 cm breed en heeft mogelijk een kleine op- of afstap gevormd. Het baksteenformaat (25,5 x 12,5 x 6,25 cm) wijst op een datering in de 14de eeuw.

Interpretatie

De muur staat - net als de beschoeiing - op de overgang tussen nat en droog; ten oosten ervan heeft water gestaan. Dit wordt nog verder onderbouwd doordat de oostzijde van de muur, dus de waterzijde, een lichte vertrapping kent. Deze is gebouwd om te voorkomen dat de muur in die richting weg zou zakken. Dit betekent waarschijnlijk ook dat de muur een functie heeft gehad, die in verband staat met water. De muur wordt dan ook als *kademuur* geïnterpreteerd, met een plek (bij de rollaag) om te laden en te lossen.

afbeelding 35, zijaanzicht van de kademuur - gezien vanaf de westzijde - zoals deze strak tegen de beschoeiing met vlechtwerk was aangebouwd.

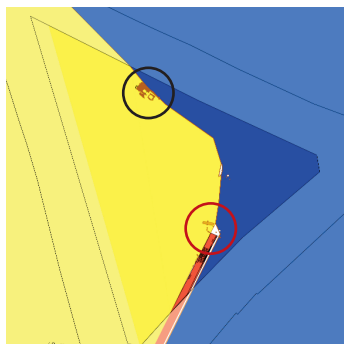

afbeelding 36, bovenaanzicht van de kademuur met de rollaag van bakstenen.

afbeelding 37, bovenaanzicht van de kademuur, vanaf het noorden gezien, met links ervan de waterzijde en rechts ervan de droge landzijde.

afbeelding 38, bovenaanzicht van de Appelmarkt met de sporen behorende tot de eerste gebruiksfase waaronder de afvoergoot (rode cirkel) en de houten constructie met tonnen (zwarte cirkel).

afbeelding 39, deel van de houten constructie bestaande uit twee liggende houten palen en afdekkende planken.

afbeelding 40, detailtekening van de houten constructie en de drie tonnen (bovenaanzicht)

Afvoer

Tijdens de aanleg van een van de vele coupes is behalve de beschoeiing ook een houten afvoer gevonden, die in oostelijke richting afliep (en dus diende ter afwatering - misschien wel afvalwater? - van het droge terrein). Aan de afvoer zijn geen specifieke sporen van bebouwing gerelateerd.

Houten constructie met tonnen

Aan de binnenzijde van de houten planken beschoeiing, is in de 14de eeuw een houten constructie gebouwd. Deze constructie bestond uit twee in de lengte richting liggende palen van ongeveer 1,30 m lang. De palen lagen evenwijdig aan elkaar en werden afgedekt door planken. Deze planken lagen haaks op de palen en vormden zo een platform. Het oostdeel van de palen was niet met planken bedekt, waardoor hier een rechthoekig gat ontstond.

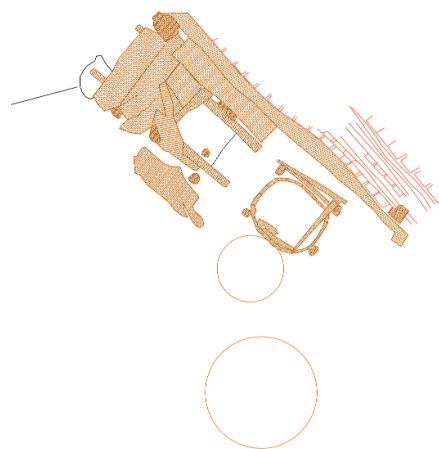
Ten oosten van deze constructie stond een vierkante houten bekisting. Tegen vier verticaal in de grond geslagen palen waren met behulp van nagels planken bevestigd. De

bekisting bleek op en om een bodemloze houten ton te zijn gebouwd. De ton stond op een klein houten platform, dat op bakstenen was gefundeerd. Direct ten zuiden van deze ton zijn nog twee tonnen aangetroffen. De verschillende tonnen en de rechthoekige opening waren gevuld met beer, ook is een aantal dateerbare vondsten gedaan, die de constructie en de tonnen in de 14de eeuw dateren. De tonnen hebben, gezien hun inhoud, als *latrine* dienst gedaan.

Interpretatie

In deze eerste gebruiksfase werd een nat stuk land in gebruik genomen. Het laag gelegen terrein lag dicht tegen een waterloop aan en werd tegen overstroming opgehoogd. Deze eerste ophoging heeft niet gebaat, het terrein is alsnog overstromd geraakt. Hierop is verder opgehoogd en is aan de noord en oostzijde van het terrein een oeverbeschoeiing geplaatst. Een deel van deze beschoeiing is in een latere periode vervangen door of versterkt met een bakstenen muur, die als laad- en losplaats dienst heeft gedaan.

afbeelding 41, één van de tonnen
behorende bij de houten constructie, met
vier palen eromheen.

Gebruiksfase 2:

Tegen het eind van de 14de eeuw vond er een grote verandering plaats: het natte deel van het terrein lijkt te zijn verzand en drooggelegd en de beschoeiingen hebben hun functie verloren. Ter plaatse ervan is een lange en hoge muur gebouwd, waarin ook de oude kade-muur wordt opgenomen. Binnen het ommuurde terrein heeft in deze fase ook bebouwing bestaan. Van deze vroege bebouwing zijn alleen delen van funderingen bewaard gebleven.

Opheffen waterloop

De tweede gebruiksfase van het terrein vangt aan met de demping van de oude waterloop, mogelijk na -, of in combinatie met verzanding (een bekend verschijnsel in en om Amersfoort). Bovenuit de dempingsvulling kwam vondstmateriaal uit het einde van de 14de of het begin van de 15de eeuw.

Muur

Vrij dicht onder de pleinbestrating werd een muur aangetroffen die over een lengte van 20 m kon worden vervolgd. Ondanks vele verstoringen, kon de oorspronkelijke muur goed worden gereconstrueerd; ze volgt min of meer de lijn van de beschoeiing en het stukje kade. Deze muur heeft echter een heel andere functie gehad: het is een omheining.

De oorspronkelijke muur was anderhalfsteens breed en slechts de onderste vier baksteenlagen ervan waren bewaard gebleven; samen nauwelijks 30 cm hoog. De aangetroffen muurfragmenten waren opgebouwd uit hele bakstenen met een formaat van 23,5 x 12 x 6 cm. De stenen waren met lemig zand gevoegd, niet ongebruikelijk bij muurfunderingen, omdat deze hierdoor beter bestand is tegen bewegingen en verschuivingen.

Steunberen

Om de paar meter was de muur aan de oostzijde versterkt met steunberen; verticale bakstenen constructies ter versterking van de muur tegen zijdelingse druk. Ze voorkomen dat de muur weg zou zakken.

afbeelding 42, deel van de omheiningsmuur, gezien van bovenaf. Slechts de onderste 4 baksteenlagen (de rode bakstenen op de foto) en de steunberen behoren tot de muur uit deze fase.

De witte bakstenen zijn van een jongere herbouwfase.

afbeelding 43, detail van één van de steunberen aan de oostzijde van de omheiningsmuur.

Om de discussie over het behoud van de aangetroffen muur en het onderzoek naar de mogelijkheden voor het zichtbaar houden ervan (middels een glasplaat in de bestrating) voldoende tijd te geven, is de werkput met de muur tussentijds met schoon zand dichtgegooid en van tijdelijke bestrating voorzien.

Gebruikmakend van de mogelijkheden die voorhanden waren, hebben de archeologen met donkere stenen uit de oude bestrating, de ligging van de muur gemarkeerd en de opgravingswerkzaamheden tijdelijk naar een ander deel van het plein verplaatst.

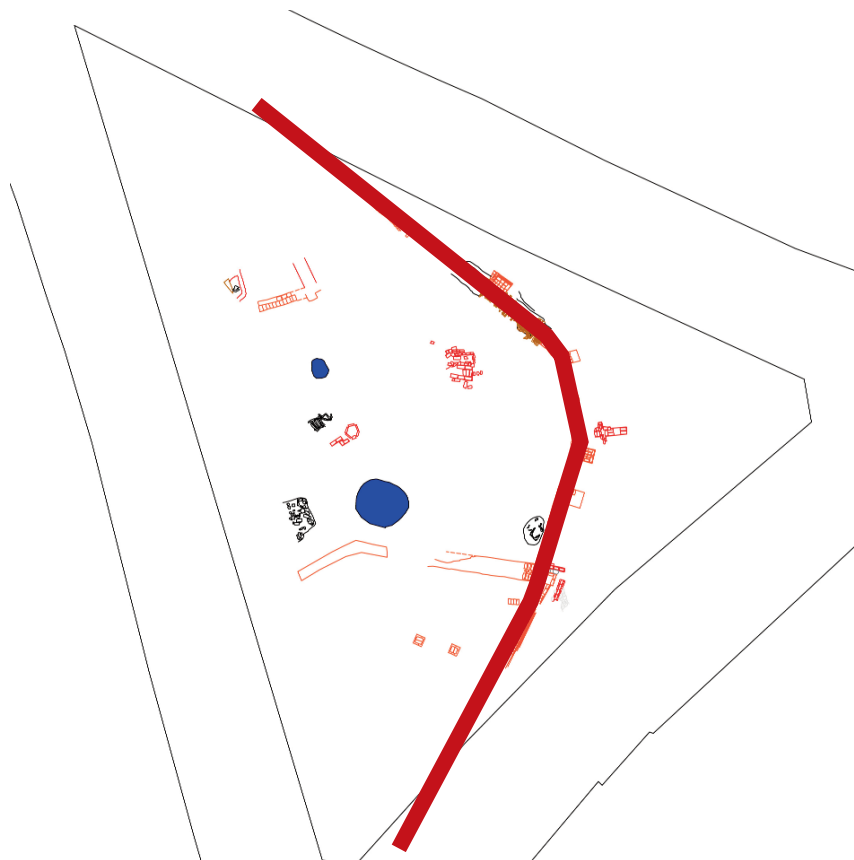

afbeelding 45, onder de omheiningsmuur kwam een slietfundering tevoorschijn.

De gebruikte bakstenen komen overeen met die waar de muur zelf uit is opgebouwd. De steunberen liggen op ongeveer 1,50 m van elkaar en verschillen qua formaat. Ze zijn dieper gefundeerd dan de muur en staan in een schuine hoek, 'koud' tegen de muur aangebouwd. Mogelijk zijn ze pas op een hoger (niet meer aangetroffen) niveau in verband met de muur gemetseld. Het gebruik van de steunberen is een sterke aanwijzing dat de muur een aanzienlijke hoogte heeft gehad.

Slietfundering

Bij het weghalen van de muur - archeologen moeten nu eenmaal overal onder kijken, opzoek naar oudere lagen - bleek deze op een zogenaamde *slietfundering* te zijn gebouwd. Dit is een vorm van funderen die zeer geschikt is voor bouwen op slappe grond (hier: de oude, gedempte waterloop). Voor de slietfundering is eerst een funderingsgreppel gegraven waarin horizontaal palen zijn gelegd, afgedekt door zand. De muur is vervolgens op deze zandlaag gebouwd.

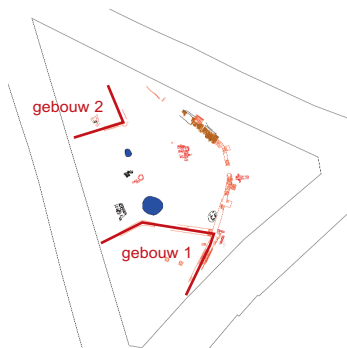

Datering

De muur is gefundeerd in een laag waar materiaal uit het einde van de 14de - begin 15de eeuw komt en wordt afgedekt door een laag die uit het begin van de 16de eeuw dateert. De gebruiksfase van de muur ligt dus tussen circa 1400 en het begin 16de eeuw. De houten palen van de slietfundering zijn met de ¹⁴C-methode tegen het einde van de 14de eeuw gedateerd. De muur heeft een groot terrein omheind, hoe groot dit gebied precies is geweest is niet duidelijk, het kon immers niet volledig worden opgegraven.

afbeelding 46, overzicht van alle sporen behorende bij fase 2, met in de lijn van de beschoeiing van de vorige fase een grote, bakstenen muur (dikke rode lijn).

afbeelding 47, bovenaanzicht van de horizontaal geplaatste stammetjes van de slietfundering.

afbeelding 48, overzicht van de sporen behorende tot de tweede gebruiksfase met de locatie van de twee gebouwen.

afbeelding 49, detailtekening (bovenaanzicht) van de resten van gebouw 1.

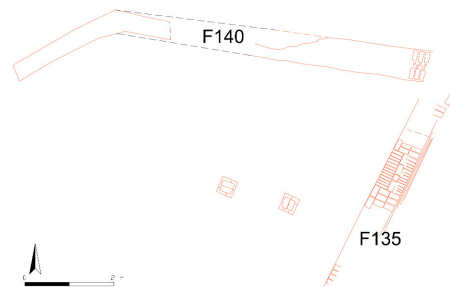
Bebouwing

Op het terrein binnen de omheiningsmuur is een aantal sporen en structuren aangetroffen waarin twee gebouwen te onderscheiden zijn.

Gebouw 1

Puinfundering (F140)

Aan de zuidkant van het onderzoeksgebied is de fundering van een oost-west lopende muur aangesneden, haaks liggend op de omheiningsmuur. De fundering bestond uit een puinbaan en liep vanaf de omheiningsmuur in westelijke richting, maakte een knik naar het zuidwesten en verdween vervolgens in het profiel. Op een aantal plaatsen is de onderste baksteenlaag van de fundering bewaard gebleven; deze bestond uit breukstenen met een formaat dat overeen lijkt te komen met die van de stenen uit de omheiningsmuur. De fundering liep tegen de muur en deze werd er niet door onderbroken; het is dus duidelijk dat ze gelijktijdig met de omheiningsmuur in gebruik is geweest. De bouw van deze muur wordt - net als de omheiningsmuur - in de 14de-15de eeuw geplaatst.

Bakstenen poeren

Ten westen van de omheiningsmuur (F135) en ten zuiden van puinfundering (F140) zijn twee bakstenen poeren gevonden. De poeren waren 3 baksteenlagen hoog en anderhalve steen breed, waarbij de bovenste steenlaag slechts één-steens betrof. Het gebruikte steenformaat bedroeg 26 x 13 x 6 cm. Op de oostelijke poer lag een platte ronde natuursteen. Deze steen was met behulp van mortel aan de poer bevestigd. Op de westelijke poer lag geen natuursteen, het is echter aannemelijk dat ook hier een soortgelijke steen heeft gelegen.

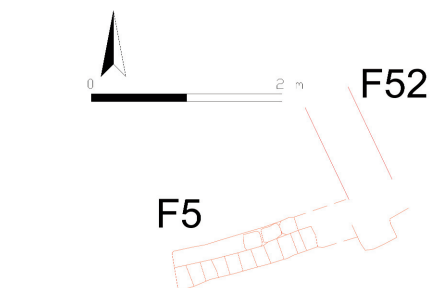

afbeelding 50, de twee zuilfunderingen binnen gebouw 1.

De poeren hebben als basis voor een houten zuil gediend, die op de natuursteen was geplaatst. Deze stijl van bouwen voorkomt dat vocht uit de bodem via bakstenen in de paal trekt, waardoor deze kan gaan rotten. Door de paal op een natuursteen te plaatsen kon dit worden voorkomen. De poeren werden afgedekt door een laag die uit de 15de-16de eeuw dateert, waardoor de gebruiksfase van de poeren vóór die periode komt te liggen. Het is aannemelijk, gezien stratigrafie en datering, dat de zuilen met de puinfundering onderdeel van één en dezelfde constructie uitmaakten, waarvan de omheiningmuur de buitengevel heeft gevormd. Het was echter niet mogelijk tot een zinvolle reconstructie te komen.

Gebouw 2

In de uiterste noordwest hoek van het terrein is een aantal muurfragmenten aangetroffen die ook tot de tweede gebruiksfase horen. Eén van deze muurfragmenten (F52) werd grotendeels afgedekt door jonger muurwerk (F6). De oude muur had een iets andere oriëntatie dan deze jongere muur en kon

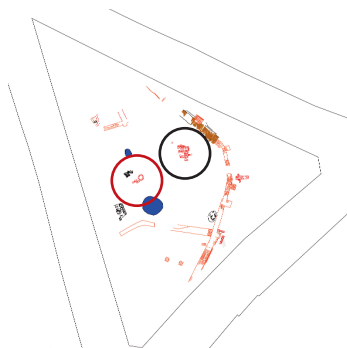
daardoor onderscheiden worden. Het oude muurfragment bestond nog slechts uit enkele stenen en had een noordwest-zuidoost oriëntering. Min of meer haaks op deze muur is een ander muurwerk aangetroffen (F5). Het baksteenformaat van zowel F52 als F5 is dezelfde, namelijk 23/22,5 x 11 x 6 cm. De muren stonden niet (meer) met elkaar in verband, maar het is goed mogelijk dat dit oorspronkelijk wel het geval was. Over muurfragment F52 lag een centimeter dikke brandlaag waarin laat 15de- tot vroeg 16de-eeuws aardewerk is gevonden. De muur is dus niet later dan 1525 gesloopt. De laag waar de muren in/op zijn gebouwd dateert uit de 14de eeuw. Het gebouw zal met andere woorden in de 14de eeuw zijn gebouwd en ergens in de loop van de 15de, begin 16de eeuw door brand zijn verwoest.

afbeelding 51, detailtekening (bovenaanzicht) van de twee muren van gebouw 2.

afbeelding 52, resten van muur F52 en de jongere herbouw F6 met een iets andere oriëntatie.

afbeelding 53, zijaanzicht van muur F52 en de jongere herbouw F6.

afbeelding 54, overzicht van de sporen behorende tot de tweede gebruiksfase waaronder de stookplaats (rode cirkel), de vermoedelijke oven (zwarte cirkel) en de waterputten (in blauw).

Overige Sporen

Centraal op het onderzoeksgebied is binnen de omheiningmuur een aantal afzonderlijke bakstenen constructies gevonden.

Stookplaats

In het westen is een kleine stookplaats of oven gevonden. Deze bestond uit vijf complete bakstenen (23/22,5 x 11 x 6 cm) en één breuksteen, die in een cirkel op hun kant stonden. De grond binnen de cirkel bevatte een grote concentratie houtskool. De stookplaats werd afgedekt door een laag waarin 15de-16de-eeuws aardewerk is gevonden; de gebruiksfase ligt dus hiervoor.

Oven?

Ten zuidwesten van de omheiningmuur is een tweede bakstenen constructie gevonden, die grotendeels was verstoord. Een aantal op de langszijde staande bakstenen, vormden een rechthoekige opening van 1 meter bij 0,36 m. Aan de zuidzijde sloot een bakstenen (werk)vloer aan, op de staande bakstenen. Dit vloertje was ter hoogte van de opening twee lagen dik,

afbeelding 55, de resten van de stookplaats, bestaande uit vijf bakstenen en een breuksteen in een cirkel.

afbeelding 56, de resten van een bakstenen constructie die vermoedelijk als oven heeft gediend.

het is goed mogelijk dat dit oorspronkelijk overal het geval is geweest. De opening was waarschijnlijk volledig door een bakstenen vloer omgeven. Aan de andere zijden zijn een aantal plat liggende bakstenen aangetroffen, die dit doen vermoeden. De constructie werd afgedekt door een 15de-16de-eeuwse laag en lijkt op zichzelf te staan, er zijn geen andere sporen gevonden die ermee in verband kunnen worden gebracht. Wat de precieze functie van de constructie is geweest, is niet duidelijk, maar een bakstenen werkvloer rondom een rechthoekige opening doet vermoeden dat het oorspronkelijk een (bakkers)oven is geweest.

Waterputten

Ook zijn twee waterputten gevonden, die tot fase 2 worden gerekend. Het zijn vermoedelijk twee bakstenen waterputten geweest, zeker is dit niet. Beide putten zijn in het verleden volledig afgebroken en dichtgegooid met baksteen en ander puin. Dit materiaal is mogelijk afkomstig van de opbouw van de put, sporen van een ton zijn niet aangetroffen.

De putten waren tot in het grondwater ingegraven, wat gezien de diepte van de putten niet al te ver onder het toenmalige maaiveld heeft gelegen. In beide putten is een gering aantal vondsten gedaan, die allemaal uit de 15de eeuw dateren.

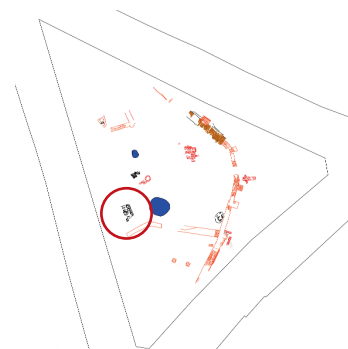
Afvalputten

In de zuidwest-hoek van het onderzoeksgebied is een deel van een rechthoekige bakstenen constructie (F39/F44) opgegraven. Ze lag slechts gedeeltelijk binnen het onderzoeksterrein en kon dus niet volledig worden opgegraven. Het bouwsel bestond uit rommelig geplaatste bakstenen en was mogelijk met behulp van planken afgedekt. De bodem bestond uit verveend materiaal, mogelijk het restant van veen. In de constructie zijn onder andere grote

fragmenten van twee verschillende vetvangers uit de 15de eeuw gevonden.

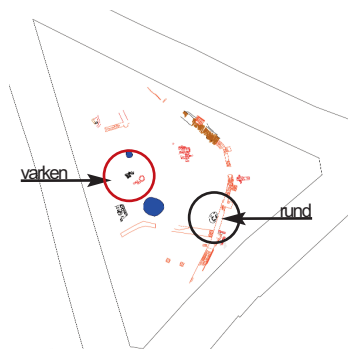
Een aantal meter ten zuidoosten hiervan is een soortgelijke constructie gevonden. Gedeeltelijk verborgen in het zuidwest profiel is een door bakstenen omgeven afvalkuil/put (F249) opgegraven. In de kuil zijn behalve grote hoeveelheden mosselresten een aantal min of meer complete aardewerk potten uit de 15de eeuw gevonden.

Ten oosten van muur F135 is een grotendeels verstoorde afvalkuil (F262) aangetroffen. In deze kuil is onder andere een groot fragment van een vetvanger gevonden. De vondsten geven de kuil een datering in de 14de-15de eeuw.

afbeelding 57, overzicht van de sporen behorende tot de tweede gebruiksfase met de locatie van de afvalkuil F39/F44 (rode cirkel).

afbeelding 58, al tijdens het onderzoek viel op dat in de rechthoekige afvalkuil F39/F44 veel aardewerkfragmenten van vetvangers zaten.

afbeelding 59, overzicht van de sporen behorende tot de tweede gebruiksfase met de locatie van het varken (rode cirkel) en het rund (zwarte cirkel).

afbeelding 60, de resten van het varken.

Dierbegravingen

Behalve de funderingen is ook een tweetal dierbegravingen aangetroffen.

Varken

Ten noorden van fundering F140 en ten westen van de omheiningsmuur is een deel van een varkenskelet gevonden.

Rund

In het zuidoostprofiel van werkput 4 lag een deel van een runderskelet.

Voor beide begravingen geldt dat er geen duidelijke kuil zichtbaar was, waar het dier in was begraven. Beide begravingen worden dankzij de aardewerkvondsten die met de skeletten in verband kunnen worden gebracht, in de 14de-15de eeuw gedateerd.

Het gaat hier waarschijnlijk om dieren die aan een ziekte zijn overleden; er zijn geen slacht- of onthuidingssporen op de skeletten aangetroffen.

afbeelding 61, het inmeten van het rundergraf tijdens het onderzoek.

Plaveisel met goot

Buiten (ten oosten van) de omheiningsmuur is een gedeelte van een natuurstenen plaveisel gevonden, met parallel daaraan een bakstenen afvoergoot. Het plaveisel bestond uit ovaal-ronde natuurstenen keien en kan het best worden vergeleken met een *kasseien*bestrating zoals we dat tegenwoordig nog kennen. Het wordt dan ook als straat geïnterpreteerd. Het plaveisel is gelijktijdig met de muur in gebruik geweest en lag strak langs de steunberen. Het laat duidelijk zien dat het gebied ten oosten van de omheiningsmuur droog was komen te liggen; het plaveisel lag direct op de bovenste laag van het vulpakket; de waterloop is na demping van bestrating voorzien.

Goot

Het plaveisel werd doorsneden door een bakstenen goot. Deze bestond uit vlakliggende bakstenen die aan weerszijden werden ingesloten door op hun kant staande bakstenen. Het plaveisel heeft oorspronkelijk ook ten westen van de goot gelegen, hoewel het hier minder goed bewaard is gebleven.

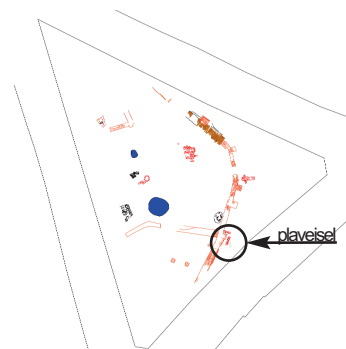

Einde Fase 2

De hierboven beschreven funderingen, muren en andere sporen waren allemaal afgedekt met een laag waarin laat-15de en vroeg-16de-eeuws aardewerk is gevonden, waarvan het jongste aardewerk niet ouder is dan 1525. Behalve aardewerk zijn in deze laag - en dan met name direct óp de muurfragmenten van gebouw 2 - veel houtskoolresten aangetroffen, die doen vermoeden dat deze gebruiksfase door een brand aan haar einde is gekomen. De brand zal - gezien de vondsten - ergens in het eerste kwart van de 16de-eeuw hebben plaatsgevonden.

Interpretatie

Een belangrijk kenmerk van deze fase is het opheffen van de waterloop. De oude loop is aan het einde van de 14de eeuw gedempt en van bestrating met natuurstenen keien voorzien. Dit is een aanzienlijke wijziging in het stadsbeeld. Een tweede belangrijk kenmerk is de bouw van de hoge omheiningsmuur ter plaatse van de buiten gebruik geraakt beschoeiing. Met de muur werd nadrukkelijk een terrein van de buitenwereld afgescheiden. Op het onderzoeksgebied hebben binnen deze muur minstens twee gebouwen gestaan waarvan de functie niet op basis van de archeologische gegevens vastgesteld kan worden. Binnen het ommuurde terrein hebben ook twee waterputten en twee afvalkuilen gelegen. Daarbij zijn hier minstens twee dieren begraven; een varken en een rund - een sterke aanwijzing dat hier dieren werden gehouden. Een brand aan het begin van de 16de eeuw maakt een einde aan deze gebruiksfase.

afbeelding 62, overzicht van de sporen behorende tot de tweede gebruiksfase met de locatie van het plaveisel met de goot (zwarte cirkel).

afbeelding 63, het plaveisel ten oosten van de omheiningsmuur.

afbeelding 64, het onderscheid tussen de resten van de omheiningsmuur mét steunberen uit de tweede fase (onderin in rode baksteen) en de herbouw van de muur zonder steunberen in de derde gebruiksfase (in vanwege de gebruikte mortel wit uitgeslagen bakstenen) was tijdens het onderzoek goed te zien.

Gebruiksfase 3:

In de daaropvolgende fase vonden een aantal veranderingen plaats; de omheiningsmuur werd herbouwd en het hele terrein erbinnen heringericht. De weg buiten de muur werd van nieuw plaveisel voorzien.

jongere bouwphase is op vele plaatsen in de muur duidelijk te herkennen. De herbouwde muur bestaat grotendeels uit breukstenen. Hierin verschilt de herbouw duidelijk met de oude muur, die vooral uit complete bakstenen is opgebouwd. Het gebruikte baksteen-formaat van de herbouw is overigens wél gelijk aan die van de stenen uit de eerste fase; vermoedelijk zijn het ook herbruikte stenen van de eerste fase van de muur. De nieuwe muur is gedeeltelijk - een halve steen - náást de funderingsresten van de oude muur gebouwd.

Verzakking

De funderingen (en daarmee waarschijnlijk ook de bovenbouw) van de oorspronkelijke omheiningsmuur vertoonden duidelijke sporen van verzakking en wel naar het oosten, in de richting van de aangeplempte, slappe grond van de gedempte waterloop. Voor deze verzakking is bij de herbouw gecompenseerd door op de plaatsen waar de verzakking het ergst was, tegels in de fundering te verwerken ter egalisatie. De oude fundering konden blijkbaar niet overal worden hergebruikt; op een aantal plaatsen is ze volledig gesloopt en is de nieuwe

afbeelding 65, om de herbouw van de omheiningsmuur recht te krijgen, is aan de oostkant op de verzakte resten ervan een rij tegels in het metselwerk geplaatst.

Herbouw (F155) omheiningsmuur (F116)
Grote delen van de omheiningsmuur zijn aan het begin van deze fase herbouwd. De reden hiervoor is niet eenduidig; mogelijk was de muur ernstig beschadigd (samenhangend met de brand?) of verzakt. De

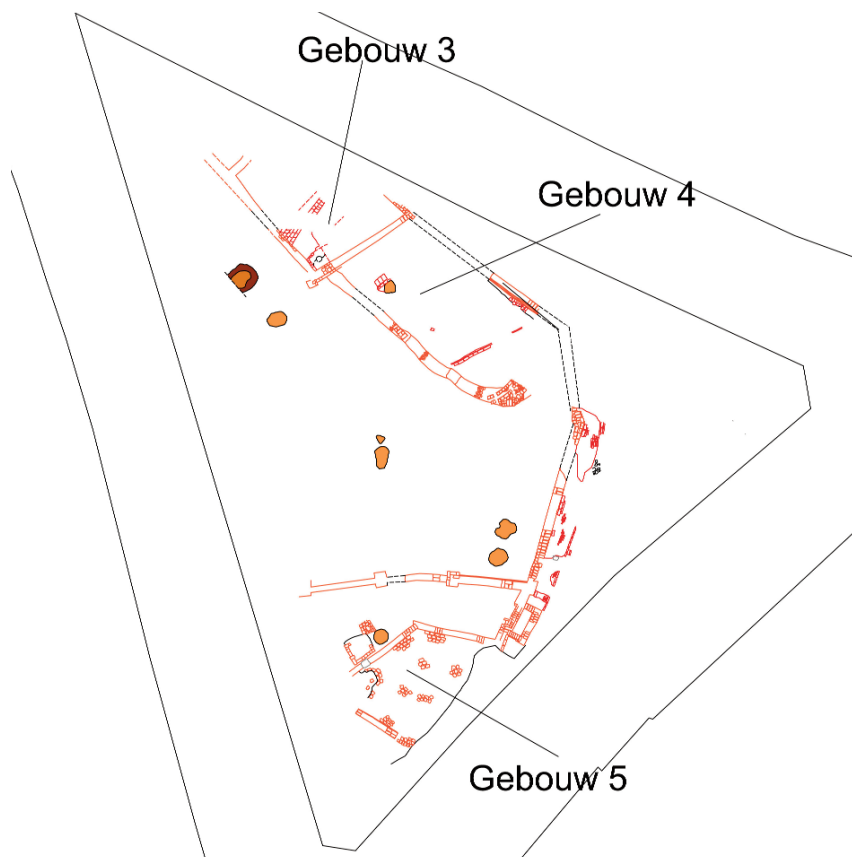
muur op een laag puin gefundeerd. In deze puinlaag is 16de-eeuws materiaal gevonden, waarmee de herbouw op z'n vroegst in de 16de eeuw kan worden geplaatst.

Steunberen

De steunberen zijn niet in de nieuwbouw opgenomen, ze zijn tot op de onderste lagen afgebroken en over de resten is een stoep aangelegd, die direct tegen de nieuwe muur aan lag. Waarschijnlijk was het verzakkingsgevaar geweken en de grond aan de oostzijde van de muur inmiddels een stuk steviger (droger) geworden, dan dat het geval was in de 14de eeuw - toen de eerste versie van de muur werd gebouwd. Ondanks de veranderingen lijkt de functie van de muur dezelfde te zijn gebleven.

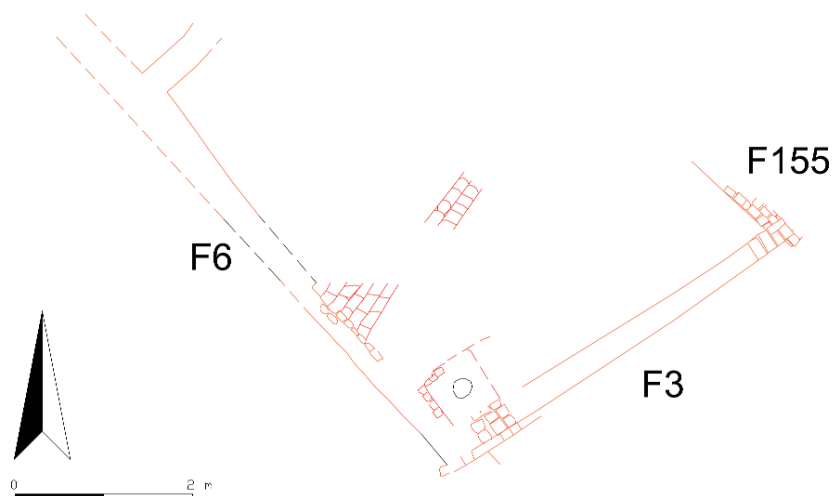
Plaveisel

De stoep die tegen de muur is aangelegd, was tussen de 80 en 90 cm breed en bestond uit verschillende formaten baksteen. Deze stoep is over de bestrating uit fase 2 heen gebouwd. De eerste zeven rijen waren stenen met het formaat 30 x 14 x 8 cm, de laatste twee rijen bestonden uit een kleiner formaat steen van 22 x 10,5 x 5 cm. Direct tegen de muur bevond zich een rij plat liggende stenen, de volgende rij bestond uit op de kopse kant geplaatste bakstenen en de daarop volgende rijen bakstenen waren op de strekzijde geplaatst. De stoep werd afgesloten door een goot; een liggende baksteen ingesloten door twee op hun kant staande bakstenen. De goot en de laatste rij bakstenen heeft een kleiner formaat steen dan de rest van de stoep, mogelijk betreft het hier een latere aanpassing van de stoep.

afbeelding 66, overzicht van alle sporen behorende bij de derde gebruiksfase, met de herbouwde omheiningmuur uit de vorige fase met drie gebouwen daarbinnen. Het terrein buiten de omheiningmuur is herbestraat.

afbeelding 67, restant van het bakstenen plaveisel buiten de omheiningmuur.

afbeelding 68, detailtekening
(bovenaanzicht) van de resten
van gebouw 3.

Bebouwing Gebouw 3

Aan de noordwest-zijde van het terrein heeft de herbouwfase van de omheiningmuur (F155) een dubbele functie gehad. Ze omsluit een groot terrein en heeft gelijktijdig als noordmuur van een gebouw aan de binnenzijde van het terrein dienst gedaan. Dit gebouw heeft ook gedeeltelijk gebruik gemaakt van oude funderingen, die aan de

voorgaande fase zijn toegeschreven. De zuidmuur (F6) van dit nieuwe gebouw heeft bijvoorbeeld gebouw 2 grotendeels overbouwd en heeft een andere (westelijker) oriëntering. Ze is tot zes lagen hoog bewaard en liep door tot de uiterste noordwest punt van de Appelmarkt, de grens van het onderzoeksterrein. De oostmuur van het gebouw wordt gevormd door een muur (F3), die op een aantal plaatsen ook tot zes lagen bewaard is gebleven. Behalve de muren is ook een gedeelte van een vloer, die in het huis heeft gelegen, bewaard gebleven. Deze bestond uit verschillende herbruikte bakstenen en een aantal natuurstenen. De grootste baksteen had afmetingen van 28 x 14,5 x 7 cm en de kleinste baksteen was 22 x 10 x 5,5 cm. In de hoek met muur F6 en F3 bevond zich een uitsparing in de vloer waar een haard of kookplaats was. In deze kookplaats is aardewerk en een ijzeren ketting gevonden. De ketting heeft mogelijk als *haal* dienst gedaan. Een haal is een ketting die boven een haard of stookplaats hing waaraan een ketel heeft gehangen.

afbeelding 69, de resten van gebouw 3, zoals deze vlak onder de bestrating van de Appelmarkt werden aangetroffen.

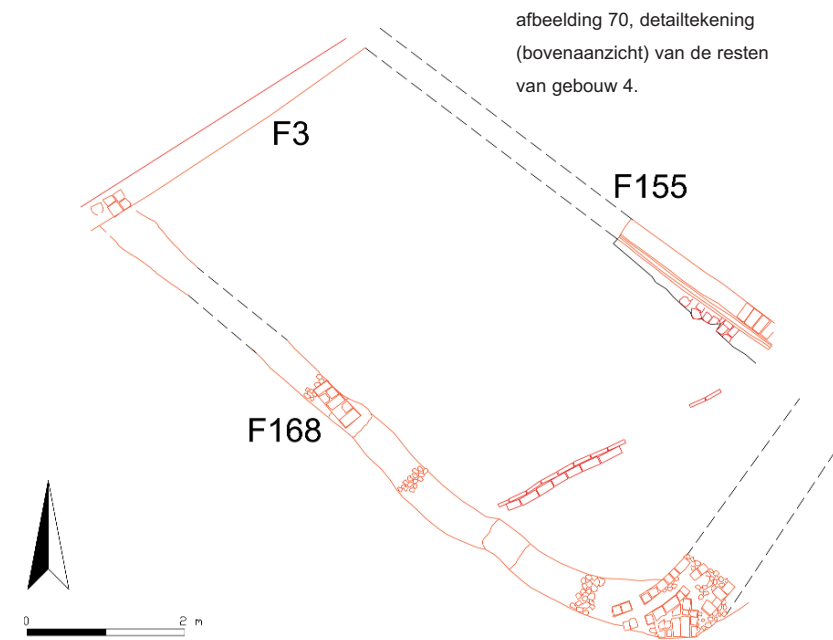
Gebouw 4

Puinbaan

Ten oosten van dit gebouw is een puinbaan vrijgelegd. Op een aantal plaatsen lagen op de puinbaan bakstenen *in situ*. De bakstenen met een formaat van 22,5 x 10 x 5 cm lagen met de strekzijdes parallel aan elkaar.

De puinbaan heeft dus als fundering voor een één-steense muur van een gebouw gediend. De zuid- en oostmuur kunnen worden gereconstrueerd. Op de hoek van de zuid- en oostmuur zijn ook bakstenen *in situ* bewaard gebleven, die een soort goot lijken te vormen.

De puinbaan is de fundering van een tweetal muren geweest, die samen met de omheiningmuur en de oostmuur van gebouw 3 een gebouw hebben gevormd. De fundering is op een laag gebouwd waarin 16de-eeuws materiaal is gevonden. Binnen gebouw 4 is een rij van platliggende en op hun kant staande bakstenen gevonden. De functie hiervan is niet duidelijk het doet nog het meest aan een restant van een bakstenen afvoer denken.

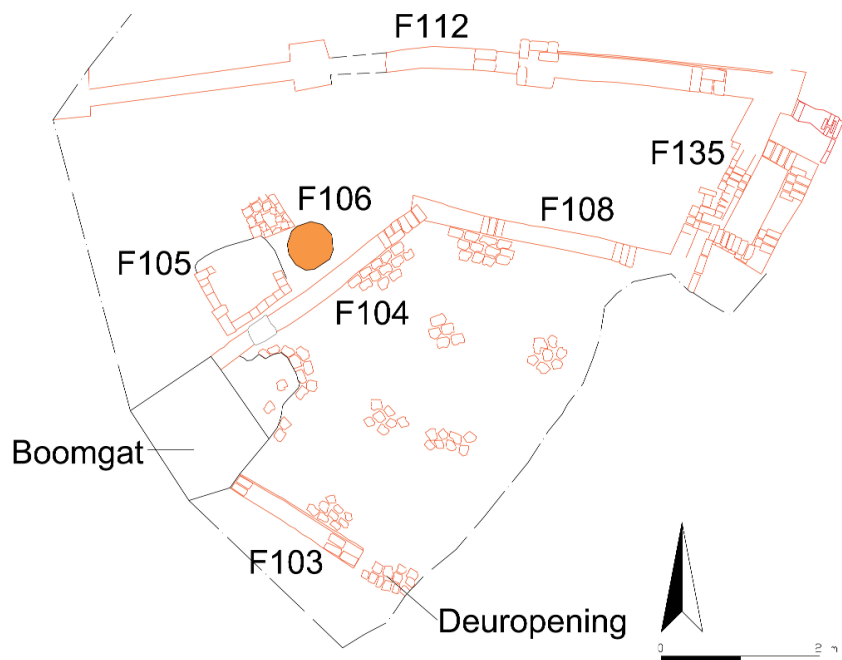

afbeelding 70, detailtekening (bovenaanzicht) van de resten van gebouw 4.

afbeelding 71, de puinbaan behorende bij gebouw 4.

afbeelding 72, detailfoto van de bakstenen afvoer in de puinbaan behorende bij gebouw 4.

afbeelding 73, detailtekening
(bovenaanzicht) van de resten
van gebouw 5.

Gebouw 5

Ook op de hoek met de Groenmarkt hebben veranderingen in bebouwing plaatsgevonden. Gebouw 1 is afgebroken en ter plaatse is een aantal andere muren gebouwd. Van de muur aan de noordzijde, F112, zijn

afbeelding 74, de resten van de vloer
in gebouw 3, zoals deze vlak onder
de bestrating van de Appelmarkt
werden aangetroffen.

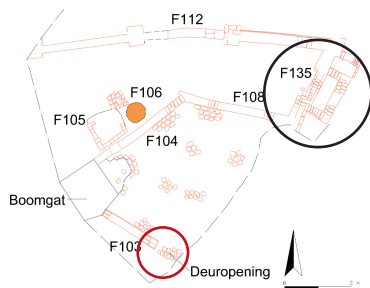
afbeelding 75, muur F112 vanaf de
noordzijde gefotografeerd. Duidelijk is
de vertanding van de fundering te zien.

de onderste elf baksteenlagen (70 cm hoog) bewaard gebleven, opgebouwd uit verschillende formaten baksteen. De muur is om de 2,50 meter verstevigd met drie vierkante bakstenen poeren. De noordzijde van de muur heeft acht vertandingen en is - in vergelijking met de zuidzijde - netjes gebouwd. Dit lijkt erop te wijzen dat de noordzijde van de muur een aanzichtzijde is geweest. De zuidzijde van de muur is minder zorgvuldig gemaakt, de vertandingen ontbreken en de muur is niet afgewerkt. De muur is met deze zijde tegen een aarde kant geplaatst, waardoor deze zijde zo onregelmatig is gebouwd. Ze volgt, zij het iets zuidelijker, dezelfde lijn als fundering F140 (fase 2) en maakt eenzelfde kleine knik in zuidwestelijke richting. Hoe lang de muur oorspronkelijk is geweest is niet duidelijk, ze verdwijnt in het zuidwesten in een profiel. In het noordoosten staat de muur koud tegen de herbouwde omheiningmuur. De bovenste laag is gedeeltelijk in verband met deze muur gemetseld, de beide muren zijn met dus gelijktijdig in gebruik geweest.

afbeelding 76, de resten van gebouw 5.
De opgraving aan de Appelmarkt
toonde ook hoe dicht onder het
huidige oppervlak de archeologische
resten zich in Amersfoort bevinden.

afbeelding 77, detailtekening (bovenaanzicht) van de resten van gebouw 5 met de locatie van de deuropening in muur F103 (rode cirkel), het bordes (zwarte cirkel).

Een paar meter ten zuiden van muur F112 is een aantal eenvoudige funderingen gevonden. Eén fundering liep min of meer parallel met F112. Deze fundering (F108) sloot in het westen aan op een noordoost-zuidwest lopende muur (F104). Van beide funderingen waren slechts de onderste twee lagen bewaard gebleven en deze bestonden uit verschillende formaten baksteen.

Deuren en bordes

Ten zuiden van F104 is een parallel aan F108 lopende muur gevonden (F103), die in het westen wordt verstoord door een voormalig boomgat, waardoor niet helemaal duidelijk is hoe deze muur in verband heeft gestaan met F104. In het oosten van muur F103 heeft een (deur)opening gezeten. De positie van de deur is duidelijk herkenbaar. Aan de buitenzijde van muur F135 is een rechthoekige aanbouw zichtbaar, mogelijk de fundering van een bordes, die de toegang vanaf de straat tot het gebouw vormde. Dergelijke bordessen, vaak met één of twee treden, zijn tegenwoordig nog steeds te zien bij een aantal huizen op de Appelmarkt.

afbeelding 78, de fundering van het bordes zoals dat tijdens de opgraving zichtbaar was.

De hierboven beschreven funderingen F103, 104 en 108 omsluiten een bakstenen vloer, die in het zuidoosten tot in de deuropening heeft gelopen. Tussen F112 en F108 en F104 heeft waarschijnlijk ook een bakstenen vloer gelegen. Deze vloer is niet overal even goed bewaard. Tussen F112 en F108 zijn op een aantal plaatsen plat liggende bakstenen gevonden, die als restant van een vloer kunnen worden gezien. Ten westen van F104 is een groter gedeelte van de vloer bewaard gebleven. Hier is een bakstenen vierkante bak (F105) ingegraven. De vloer was met name rondom de bak nog intact gebleven. Op de vloer lag een zwarte humeuze laag waarin aardewerk uit het einde van de 16de / begin 17de eeuw is gevonden. Aangezien de herbouwfase van de omheiningsmuur in het begin van de 16de eeuw wordt geplaatst, heeft dit gebouw een korte gebruiksfase, van ongeveer 75 tot 100 jaar gekend.

Hoe het gebouw er precies heeft uitgezien is niet geheel duidelijk, maar de herbouwde omheiningsmuur zal de buitenmuur aan de oostzijde van het gebouw hebben gevormd. Muur F112 wordt eveneens beschouwd als de buitenmuur aan de noordzijde van het gebouw. De eenvoudige funderingen F104 en F108 betreffen waarschijnlijk binnenmuren waarmee twee ruimtes zijn gecreëerd die beide van een bakstenen vloer waren voorzien. De noordelijke ruimte maakt een wat 'gang'achtige indruk en leidt naar de buitendeur met het bordes in de omheiningsmuur. De zuidelijke ruimte wordt begrensd door muur F103. Het is vooralsnog onduidelijk of muur F103 een binnen- of buitenmuur betreft.

Bakstenen put en twee constructies

De genoemde bak (F105) ligt direct tegen de muur F104 van gebouw 5. De vierkante bak mat ongeveer 1 meter bij 1 meter en heeft minimaal één baksteen hoog boven de vloer uitgestoken. Op de bodem lagen plat liggende dakpannen. De bak was volledig gevuld met afval (vondsten), waaronder het blad van een kleine schep. Gezien het feit dat de bak inpandig lag en de geringe grootte, zal ze oorspronkelijk niet als afvalput zijn gebouwd. Het materiaal dat in de bak is gevonden dateert uit de 16de eeuw; de bak is pas met de afbraak van gebouw 5 volgegooid met afval. De oorspronkelijke functie van de bak is niet achterhaald - voor een waterput is deze niet diep genoeg.

Vrijwel direct ten noorden van de bak is nog een kleine bakstenen constructie gevonden (F106). Deze constructie bestond uit een aantal schuin op hun kant staande bakstenen, die mogelijk ooit een cirkelvormig bouwsel hebben gevormd.²⁷ De constructie stond op de bakstenen vloer om een opening in de vloer die met verbrande leem was gevuld

vermengd met houtskool en verbrand bot. De op hun kant staande bakstenen en de verbrande materie suggereren dat de constructie ooit een klein oventje of iets dergelijks is geweest. Elders op het terrein is in een opening in een bakstenen vloer eveneens verbrande leem gevonden. De op hun kant staande bakstenen zijn hier weliswaar niet aangetroffen, maar gezien de grootte gelijkens met F106 het is zeer waarschijnlijk dat het hier om eenzelfde bouwsel, met een soortgelijke functie gaat.

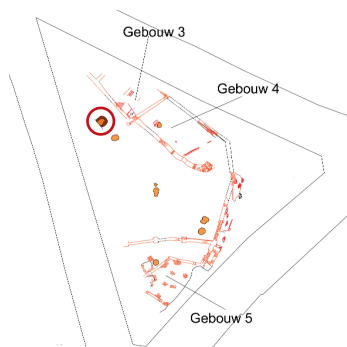

afbeelding 79, precies in de coupewand door de bak F105 is het ijzeren blad van een schep aangetroffen.

afbeelding 80, het deels al opgegraven spoor F106. Van de rand met opstaande stenen is alleen nog een deel aan de rechter-bovenzijde van de foto zichtbaar.

afbeelding 81, kuil F1 in vloer F2 toont gelijkens met spoor F106.

²⁷ De rand van bakstenen leek sterk op de ronde bakstenen constructie F172 uit de vorige gebruiksfase.

afbeelding 82, overzicht van de sporen behorende tot de derde gebruiksfase met de locatie van de afvalkuilen (in oranje) en de beerton (rode cirkel).

(Afval)kuilen

Over het hele onderzoeksterrein verspreid zijn verschillende kuilen gevonden, die volledig met verbrande leem waren gevuld. In de meeste gevallen zaten tussen de leem houtskoolbrokken en verbrand bot (waaronder veel vis en gevogelte). De inhoud van de kuilen wordt met voedsel-bereiding of het nuttigen ervan in verband gebracht. De verbrande botresten waren helemaal gecalcineerd en verhoudingsgewijs vrij klein. Bij normale voedselbereiding treedt geen calcinatie van bot op. Waarschijnlijk zijn de botten, na de nuttiging van het vlees, in een brandend vuur gegooid. De verbrande leem kan het restant van de haard zijn geweest, maar het is ook mogelijk dat de leem bij de bereiding van het voedsel is gebruikt. Er zijn recepten bekend waarin vis en gevogelte in leem worden gebakken. Het dier wordt in de leem verpakt en in het vuur gelegd. Als het eten lang genoeg in het vuur heeft gelegen wordt het lemen pakket open gemaakt en kan het gevogelte, vrij van veren en de vis, vrij van schubben (deze zitten in de leem) worden genuttigd.

Beerton of beerkuil

Behalve de kuilen met verbrande leem is ook een kuil opgegraven met een bruine humeuze buitenrand en een groenbruine kern. De humeuze buitenrand is mogelijk het restant van een weggerotte houten constructie (ton?). De vulling van de kuil heeft het meest weg van mest of beer met daarin veel botresten en zaden en relatief weinig aardewerk (dat dateert uit de 15de-16de eeuw). De inhoud van de kuil wordt als een (geleegde) beerput/kuil geïnterpreteerd.

Interpretatie

Na de brand is de grote omheiningsmuur herbouwd, de functie van de muur blijft hetzelfde alleen het uiterlijk is gewijzigd. De steunberen werden niet meer noodzakelijk geacht en zijn niet herbouwd. Ook binnen de muur werden opnieuw - maar meer - gebouwen opgericht. In functie en gebruik van het terrein binnen de muur zijn geen duidelijke verschillen met gebruiksfase 2 waargenomen. Ook buiten de muur wordt de bestrating, zoals die in fase 2 was, min of meer hersteld.

afbeelding 83, één van de met verbrande leem gevulde afvalkuilen.

Gebruiksfase 4

De vierde en laatste gebruiksfase van het terrein begint als de bebouwing op de Appelmarkt is verdwenen: alle huizen én de omheiningsmuur zijn afgebroken en het onderzoeksterrein heeft vanaf dat moment de functie van plein, zoals we dat nu ook nog kennen. Dit betekent niet dat er sinds die tijd geen ingrepen in de bodem meer hebben plaatsgevonden. De overgrote meerderheid daarvan zijn in de 19de -20ste eeuw uitgevoerd, waaronder de aanleg van een riool met een aantal vertakkingen.

Sloop bebouwing en aanleg plein

Tegen het einde van de 16de eeuw of aan het begin 17de eeuw werd alle bebouwing, inclusief de omheiningsmuur, binnen het onderzoeksgebied gesloopt en het terrein tot plein omgevormd door het te voorzien van bestrating - de jongste voorloper van de huidige verharding. Met name uit de 19de en 20ste eeuw dateren een aantal bodemingrepen, veelal samenhangend met de aanleg van riool, gas, electra en water. Dergelijke sporen zijn zelf niet zo zeer archeologisch interessant, maar wel van archeologisch belang, doordat ze de hiervoor beschreven sporen en resten behoorlijk hebben aangetast. Ze worden derhalve door de archeologen wel onderzocht en gedocumenteerd.

Telefoonmast

Eén van deze 'subrecente verstoringen' betrof een opvallend grote en diepe kuil in het midden van het plein. Bij onderzoek van oude fotos bleek op een aantal daarvan een hoge telefoonmast zichtbaar, die centraal op het plein tegen het einde van de 19de eeuw - begin 20ste eeuw is opgericht. Dergelijke telefoonmasten hebben verspreid door de stad gestaan en zijn eind jaren dertig van de vorige eeuw verwijderd. De vierkante kuil kan met grote zekerheid aan

de telefoonmast worden toegeschreven; gezien de hoogte zal ze stevig en diep zijn gefundeerd, overeenkomstig de kuil. Van de mast zelf is niets teruggevonden.

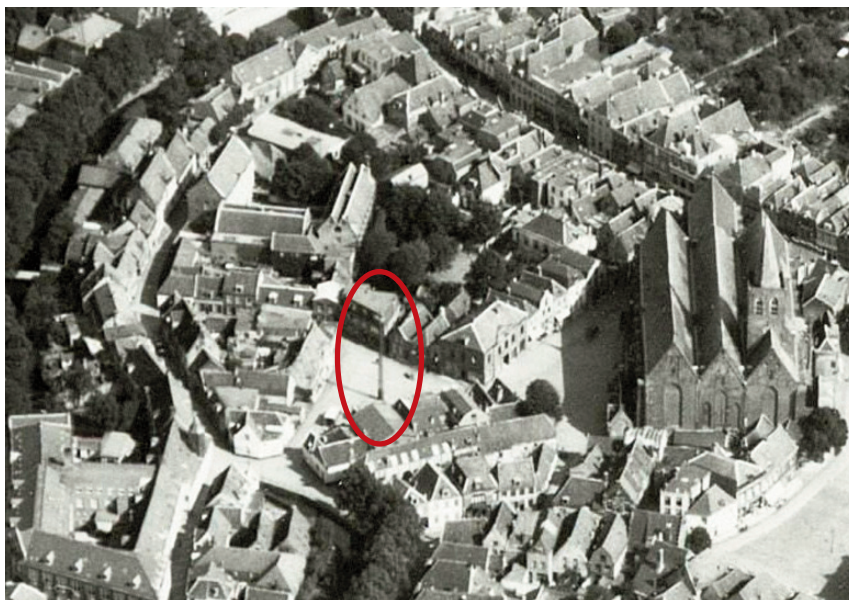
Interpretatie

Het begin van deze fase wordt gemarkeerd doordat er een eind komt aan de bebouwing op het onderzoeksterrein en het wordt omgevormd tot het huidige plein. Op basis van de archeologische gegevens valt dit tegen het einde van de 16de eeuw of aan het begin 17de eeuw plaats.

afbeelding 84, foto van de Appelmart uit circa 1900 met daarop de schaduw van de telefoonmast die in het centrum van het plein heeft gestaan.

afbeelding 85, luchtfoto uit circa 1929 waarop de telefoonmast op de Appelmart duidelijk te zien is.

De vondsten

Het materiaal dat tijdens deze opgraving is gevonden, is heel divers. De oudste vondst is een aardewerkscherf uit de 12de eeuw, de meest recente is een scherf die dateert uit de 20ste eeuw. De vondsten worden niet alleen gebruikt om de sporen waar ze in aangetroffen zijn te dateren en de functie ervan te bepalen, maar ze vertellen ook een eigen verhaal.

materiaal	fragmenten
Aardewerk	1824
Bot	11728
Constructie	2817
Glas	112
Hout	>999
Leer	21
Metaal	264
Pijpaarde	5
Steen	727
Textiel	0
Vuursteen	13

tabel 1, materiaal en aantal.

Het grootste deel van het vondstmateriaal is met de hand, troffel en schep verzameld bij het aanleggen van de werkputten, vlakken, profielen en bij het couperen en uitgraven van de sporen. Alle vondsten zijn gewassen, gedroogd en genummerd. Vervolgens zijn ze gesorteerd, gedetermineerd en per materiaal apart in zakken opgeborgen. Daarna volgde een tweede determinatieronde, waarin het vondstmateriaal door materiaalspecialisten per spoor is bestudeerd om uiteindelijk tot een datering en functie voor het betreffende spoor te komen. De verkregen gegevens zijn daarbij in een database ingevoerd. Waar nodig zijn behoudenswaardige vondsten geconserveerd en gerestaureerd. Hieronder worden de materiaalgroepen alfabetisch behandeld.

Aardewerk

De materiaalgroep *aardewerk* bestaat uit vaatwerk gemaakt van gebakken klei. Het vormt een belangrijk dateringsmiddel voor archeologen. De breekbaarheid van het materiaal zorgt voor een beperkte gebruiksduur, waardoor het continu bijgeproduceerd moet worden, volgens de laatste technologische ontwikkelingen en mode-wensen. Aardewerk kan daardoor goed gedateerd worden op basis van gebruikte kleisoort, techniek, vorm en versiering. Bovendien blijft het materiaal goed geconserveerd in de bodem; het is vaak de omvangrijkste materiaalgroep die op opgravingen wordt aangetroffen.

Materiaal en methoden

Aardewerk wordt door archeologen op basis van het uiterlijk, de productiewijze, de kleisoort en de herkomst in 'bakselgroepen' verdeeld. Soms krijgt zo'n groep de naam van het uiterlijk ('roodbakend aardewerk', vanwege de kenmerkende rode kleur) of de naam van de plaats of het gebied van herkomst ('Maaslands aardewerk'). De bakselgroepen zijn veelal tijdgebonden; vaak in één of enkele eeuwen tijdsbestek. Binnen dit tijdsbestek kan de specifieke vorm van een voorwerp leiden tot een meer nauwkeuriger datering. Voor de materiaalbeschrijving is gebruik gemaakt van het Classificatiesysteem voor Laat- en Postmiddeleeuws aardewerk en glas (v2.1).

Analyse materiaal Appelmarkt

In totaal zijn tijdens het aanleggen en afwerken van de verschillende werkputten, sporen en lagen, 1824 fragmenten aardewerk verzameld. De overgrote meerderheid ervan bestaat uit scherven, een aantal gevallen betreft een (archeologisch) compleet object. Aan het aardewerkmateriaal zijn geen sporen van verwerking of verploegen te vinden. Het materiaal is in goede staat.

Het oudste aardewerk is een wandscherf uit de 12de eeuw, afkomstig uit Andenne. Ze is aangetroffen in de oudste ophogingslaag. Het overige aardewerk zal volgens de fasering zoals die is onderscheiden in het voorgaande hoofdstuk worden behandeld.

Fase 1 (13de – begin 14de eeuw)

De oudste sporen van menselijke activiteit op het terrein zijn de ophogingslagen uit de eerste gebruiksfase. In de oudste laag is - op die ene Andennescherf na - uitsluitend 13de-eeuws aardewerk gevonden van de bakselgroepen *blauwgrijs-* en *kogelpot-aardewerk*, *proto-* en *bijna-steengoed* en (zeer sporadisch) *roodbakkerd aardewerk*. Het laatste betreft enkele glazuurloze scherven van kannen en kommen met een orangerode kleur, die vanaf het einde van de 13de eeuw voorkomen. In de jongere lagen komt ook vroeg 14de-eeuws aardewerk voor.

Er zijn in totaal 127 scherven die uit de eerste fase komen, dit is nog geen 7% van het totale aantal aardewerkvondsten van de opgraving. Des te opvallender is het dat uit deze periode twee vrijwel *complete* voorwerpen zijn gevonden: een bierpul van proto-steengoed uit het midden van de 13de eeuw en een (wijn)beker van een vroeg soort steengoed, die min of meer hetzelfde dateert. De overige vondsten uit de 13de eeuw zijn klein en fragmentarisch, typisch materiaal dat in een ophogingslaag kan worden verwacht.

Bierpul

Steengoed ontstaat door klei onder hoge temperaturen te bakken zodat het versinterd en zodoende waterdicht wordt. De bierpul is gemaakt in de periode dat men nog *nét* niet in staat was om de ovens heet genoeg te stoken; daarom spreken we van van proto-steengoed. De bierpul heeft een inhoud van meer dan een liter.

afbeelding 86, het wijnbekertje (links) en de bierpul (rechts) op half-ware grootte.

Fase 2 (14de eeuw - begin 16de eeuw)

In deze fase is het terrein intensiever in gebruik geweest. Dit is ook duidelijk te zien aan het aantal aardewerkvondsten: deze zijn in vergelijking met de voorgaande periode verachtvoudigd.²⁸ In totaal zijn 1083 scherven met zekerheid aan deze fase toe te schrijven. De overgrote meerderheid bestaat uit roodbakkend aardewerk, gevolgd door grijs gedraaid aardewerk en ('echt') steengoed.

Drie afvalkuilen

Een drietal afvalkuilen wordt tot deze fase gerekend. Het materiaal dat uit de oudste afvalkuil (F262) afkomstig is, dateert uit de 14de en 15de eeuw. In de 13 fragmenten aardewerk zijn vier voorwerpen herkend: een kan van steengoed en een grape (kookpot), een pot en een vetvanger van roodbakkend aardewerk.

Een vetvanger (ook wel *spitschotel*) is een voorwerp dat gebruikt werd bij het roosteren van vlees aan een spit. Het vocht en vet dat hierbij vrij kwam werd in een vetvanger opgevangen en kon zo later worden hergebruikt. Vet werd beschouwd als een waardevol restproduct.

Het materiaal uit de andere twee kuilen, dateert tussen de 15de eeuw en de vroege 16de eeuw. Afvalkuil F39 bevatte 14 fragmenten aardewerk, die tot zeven voorwerpen konden worden herleid: een kan van laat steengoed en een grape, een kan, een pispot en twee vetvangers van roodbakkend aardewerk. De derde afvalkuil (F249) bevatte 106 fragmenten aardewerk, afkomstig van vijf laat-steengoed schenkkanen en drie bakpannen, zeven grappen, drie pispotten, een vetvanger en twee identieke *schepbekers* van roodbakkend aardewerk. Een schepbeker is

bedoeld om vloeistoffen op te scheppen, als drinkbeker zijn de voorwerpen niet geschikt, ze hebben namelijk een tamelijk gesloten vorm.

Hoewel het oudste voorwerp uit deze laatste kuil een pispot van een type betreft dat gewoonlijk in de eerste helft van de 15de eeuw wordt gedateerd, ontbreken de voor die tijd typerende bakselgroepen als echt-steengoed en grijsbakkend gedraaid aardewerk echter geheel in de kuil: al het overige materiaal dateert uit het einde van de 15de en het begin van de 16de eeuw. De pispot is blijkbaar lang meegegaan.

afbeelding 87, één van de vetvangers, van bovenaf gezien, op schaal (1:3) afgebeeld. Links zit het handvat, onder de schenktuit. Aan de ontbrekende zijde bevindt zich gewoonlijk een ophang-oog.

²⁸ hierbij moet wel rekening worden gehouden met het feit dat fase 2 een langere periode betreft dan fase 1

Analyse

De drie afvalkuilen hebben een duidelijk huishoudelijke vulling en afgezien van de drie pispotten, passen alle voorwerpen binnen categorieën *koken*, *eten* en *drinken*. Opvallend is de aanwezigheid van de vier *vetvang*ers en twee *schepbekers* in deze drie kuilen. Vetvang

Fase 3 (begin 16de eeuw – begin 17de eeuw)

Ruim 600 scherven zijn niet met zekerheid aan deze korte gebruiksfase toe te wijzen; van de 243 scherven die uit de 16de eeuw dateren, zal een deel tot gebruiksfase 2 hebben gehoord. Vergelijkbaar zal een deel van de 411 fragmenten uit de 17de eeuw tot de volgende fase behoren. Het betreffen veelal kleine fragmenten roodbak

Afvalkuil

Eén afvalkuil (F105) wordt met zekerheid tot fase 3 gerekend en in deze kuil bevonden

zich 156 fragmenten - vrijwel uitsluitend roodbak

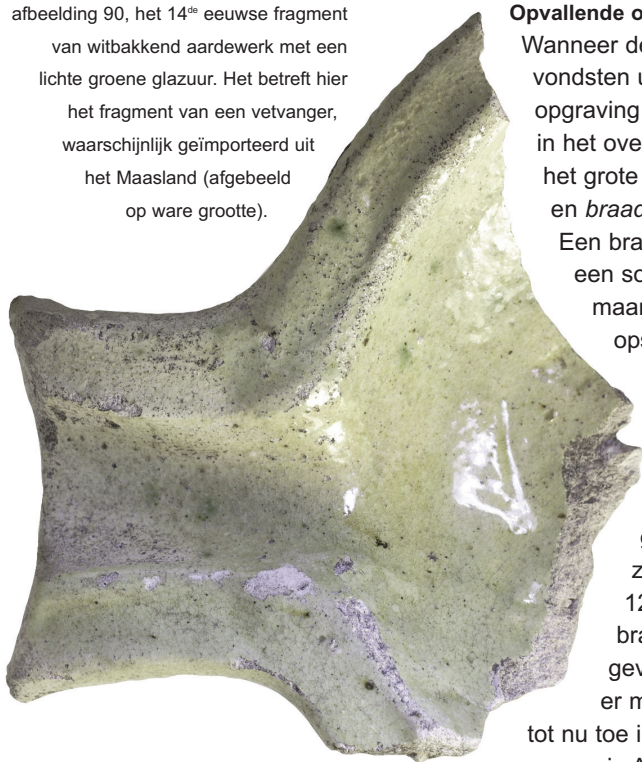
Het materiaal dateert allemaal uit de 16de eeuw, een aantal vondsten zou ook uit het begin van de 17de eeuw kunnen dateren. De kuil wordt derhalve rond 1600 gedateerd.

afbeelding 88, één van de twee schepbekers van roodbak

afbeelding 89, de voorraadpot van onbekend type, van roodbak

afbeelding 90, het 14de eeuwse fragment van witbakkend aardewerk met een lichte groene glazuur. Het betreft hier het fragment van een vetvanger, waarschijnlijk geïmporteerd uit het Maasland (afgebeeld op ware grootte).

afbeelding 91, het fragment goudluster aardewerk, op ware grootte.

Fase 4 (17de eeuw – heden)

Uit deze laatste fase zijn slechts 179 scherven gevonden, waarvan de overgrote meerderheid uit ingravingen afkomstig is en niet aan structureel gebruik of bewoning kan worden gekoppeld.

Opvallende overige vondsten

Wanneer de aardewerkvondsten uit de rest van de opgraving worden betrokken in het overzicht, valt direct het grote aantal vetvangers en *braadspitopleggers* op. Een braadspitoplegger is een soort vetvanger, maar met hoge, opstaande oren met daarin openingen en inkepingen waarin een draaispit of vleespen kan worden geplaatst. In totaal zijn de resten van 12 vetvangers en 2 braadspitopleggers gevonden en dat zijn er meteen meer, dan er tot nu toe in totaal - na 25 jaar opgraven in Amersfoort - zijn gevonden. Eén van de vetvangers was uitgevoerd in witbakkend aardewerk afkomstig uit het Maasland. Een vergelijkbaar voorwerp werd gevonden in Den Bosch.²⁹

Andere opvallende vondsten zijn een deel van een kom met *goudluster*versiering en een fragment van een Haffner *tonpot*.

Goudluster aardewerk is afkomstig uit Spanje, werd vanaf de 13de-14de eeuw gemaakt en heeft een kenmerkende goudglans versiering. Het komt niet veel voor in ons land. Als het al wordt gevonden dan is dat veelal in een rijke context. In Amersfoort is het nog niet eerder aangetroffen. De scherf is gevonden in een laag die uit de 15de-16de eeuw dateert.

Tonpotten of varkenspotten werden gebruikt als stoofpot en hebben een ongewoon uiterlijk. Het zijn kleine tonnetjes, al dan niet in de vorm van een varken, staand op vier poten, waarbij een deel van de bovenzijde als deksel heeft gefungeerd. Ze worden weinig gevonden en zijn geassocieerd met hogere milieus (zogenaamde *kasteelvondsten*). Haffner aardewerk is witbakkend aardewerk afkomstig uit het Rijnland of Maasdal. Het aangetroffen fragment heeft inwendig loodglazuur met mangaan stippen, de buitenzijde is ongeglazuurd. In de pootjes zijn vingerafdrukken zichtbaar.

Interpretatie

De functies van het aangetroffen aardewerk liggen allemaal in de sfeer van verwarming, keuken- en tafelgerei. Het goudluster en de aangetroffen vormen als vetvangers, de braadspitten en de tonpot laten zien dat de gebruikers ervan welvarend waren. Vetvangers, braadspitten en tonpotten worden veel in kasteelopgravingen gevonden en duiden op een hoge mate van welstand.

²⁹ Janssen 1983, p. 205, afb. 4.

Bot

Bot vormt na aardewerk de omvangrijkste materiaalgroep die is aangetroffen tijdens de opgraving. Het botmateriaal is gevonden bij de aanleg van de verschillende werkputten en afkomstig uit (afval)kuilen en een tweetal begravingen.

Materiaal en methoden

Het materiaal is gewassen, geteld en elk bot(fragment) gemeten en gewogen en zo mogelijk op diersoort en anatomisch element gedetermineerd. Indien de determinatie van diersoort niet mogelijk was, is onderscheid gemaakt tussen kleine, middelgrote en grote dieren (*small*, *medium* en *large mammal*). Niet determineerbare botvondsten zijn als *indet* (indeterminabel) geregistreerd. Alle botvondsten zijn op specifieke kenmerken, afwijkingen en bijzondere sporen bekeken.

Analyse materiaal Appelmarkt

Al het aangetroffen botmateriaal (11728 fragmenten) is onderzocht; hieronder zullen enkel de twee dierbegravingen uit de 14de / 15de eeuw en het botmateriaal uit een aantal (afval)kuilen worden behandeld. Het gaat daarbij om vier afvalkuilen uit de 15de en 16de eeuw en een zevental kuilen met verbrande leem en bot uit gebruiksfase 3.

Dierbegravingen

Er is een runderskelet en een varkenskelet geborgen. Het runderskelet is deels opgegraven en bevatte in totaal 94 botten met een gewicht van 3711,3 gram. Het is van een dier met een leeftijd van 15-20 maanden. Deze leeftijdsbepaling is gebaseerd op het distale deel van de humerus, die volgroeid is in tegenstelling tot het proximale deel van

de radius. De geschatte schofthoogte is 124,2 cm.³⁰ Als pathologie valt een aandoening van de linker metacarpus (middenvoetsbeentje van een voorpoot) op: *osteochondritis* van het proximale mediale gewrichtsvlak. Het is een rondvormige stoornis van 8,5 mm groot, ontstaan door slechte doorbloeding. Het beest liep waarschijnlijk mank.

Van het varkenskelet zijn 208 botten geborgen met een gewicht van 1590,4 gram. Het is daarmee vrijwel volledig aanwezig, er ontbreken alleen gedeeltes van de poten. De geschatte schofthoogte is 74,8 cm.³¹ Het is een jong dier van circa 16 maanden. De leeftijdsbepaling is gebaseerd op het gebit. Opvallend is de aanwezigheid van een abces (5,6 x 6,3 mm) in de linker *mandibula lingual* (de tongzijde van de onderkaak) bij de tweede *molare* (kies).

Het varken en rund zijn duidelijk niet voor de consumptie gebruikt, op de botten zijn geen slacht- of onthuidingsporen aanwezig.

afbeelding 92, de resten van het rundergraf.

30 Op basis van de lengte van de volledig volgroeide rechter metacarpus 202 mm. Driesch & Boessneck 1974.

31 Op basis van de lengte van de niet volgroeide volledige linker femur 205 mm. Teichert 1969.

Afvalkuilen en afvalputten

In de vier 15de- en 16de-eeuwse afvalkuilen (F22, F39, F105 en F249) zijn 3498 botfragmenten gevonden. Meer dan de helft van de vondsten is afkomstig uit afvalkuil F22, mede doordat uit deze kuil een aantal monsters is genomen, dat veel botmateriaal heeft opgeleverd. Uit de kuil komen opvallend veel visfragmenten (1963), waarvan de paling de grootste groep vormt. Opvallend zijn ook de vele delen van insecten: 82 delen van kevers, 120 poppen (*pupparia*) van de kamervlieg, 120 pupparia van de fruitvlieg, een ruwe pissebed en een deel van een duizendpootachtige. De aanwezigheid van deze dieren suggereert dat de afvalkuil enige tijd open heeft gelegen.

In afvalkuil F39 zijn de botten van runderen en varkens gevonden, waarop slachtsporen aanwezig zijn. Het type slachtsporen duidt erop dat deze dieren voor hun vlees zijn geslacht. Op de *scapula* (schouderblad) van een varken zijn vraatsporen van een hond herkend.

Het botmateriaal afkomstig uit afvalkuil F105 bestond voor 85% uit vis en mosselresten. In dezelfde kuil is ook een rechter snijtand uit de onderkaak van een mens gevonden.

Op een heel klein percentage (< 1,4 %) van alle botfragmenten uit de afvalkuilen waren brandsporen zichtbaar.

tabel 2, het botmateriaal uit de vier afvalkuilen, onderverdeeld naar diersoort. *Squamata* (schubben) zijn niet meegeteld. Ook de microfauna van F22 is buiten de tabel gelaten.

Soort	F22	F39	F105	F249	Totaal
Mens, <i>Homo sapiens</i>			1		1
Rund, <i>Bos taurus</i>	3	2	12	3	.
Schaap/geit, <i>Ovis/Capra</i>			28	1	29
Geit, <i>Hircus capra</i>			1		1
Varken, <i>Sus domesticus</i>	5	2	24	2	.
Kat, <i>Felis catus</i>		2		2	4
Konijn, <i>Oryctolagus cuniculus</i>			1		1
Zoogdieren indet.	37	7	111	12	.
Huishoer, <i>Gallus gallus domesticus</i>	4		12	3	.
Wilde eend, <i>Anas platyrhynchos</i>			1		1
Vogel indet.	8		10	5	.
Paling, <i>Anguilla anguilla</i>	241		38		.
Karperachtigen, <i>Cyprinidae</i>	136		4		140
Brasem, <i>Abramis brama</i>	1				1
Blei, <i>Abramis bjoerkna</i>			1		1
Winde, <i>Leuciscus idus</i>	3				3
Pos, <i>Gymnocephalus cernuus</i>	29		22		51
Baars, <i>Perca fluviatilis</i>	2		1	2	5
Spiering, <i>Osmerus eperlanus</i>	28				28
Haring, <i>Clupea harengus</i>	113		39	1	.
Kabeljauw, <i>Gadus morhua</i>	31		15	1	.
Schelvis, <i>Melanogrammus aeglefinus</i>	26*		41	5	.
Schollen, platvis, <i>pleuronectidae</i>	1		1		1
Schol, <i>Pleuronectus platessa</i>	19				19
Bot, <i>Platichthys flesus</i>	39		4		43
Vis, indet.	1144		680		1824
Poelslak, <i>Lymnaea</i> sp.	1				1
Gewone aalkruik, <i>Littorina littorina</i>	3				2
Gewone mossel, <i>Mytilus edulis</i>	41	27	117	31	.
Mariene mollusken	116		184	11	.
Totaal	2031	40	1348	79	3498

Leemkuilen

Uit de verschillende leemkuilen (F1, F7, F113, F114, F167, F176 en F177) kwamen in totaal 2641 botfragmenten, waarvan meer dan de helft (1861 fragmenten) van zoogdieren. Hier moet bij worden opgemerkt dat de overgrote meerderheid in de categorie *indeterminabel* valt. Dat betekent dat de fragmenten te klein waren om aan een bepaalde diersoort toegeschreven te worden. De fragmenten waar de diersoort wel van kon worden bepaald waren over het algemeen ook vrij klein en wogen gemiddeld niet meer dan 12 gram. De overige botfragmenten waren afkomstig van vogels en vissen. Vrijwel al het botmateriaal dat in leemkuilen is gevonden had brandsporen, was soms zelfs geheel gecalcineerd.

Interpretatie

Het aangetroffen botmateriaal uit de afvalkuilen, afvalputten en leemkuilen laat een opvallend grote hoeveelheid (meer dan helft) aan visresten zien; er werd duidelijk veel vis gegeten. Tussen de verschillende vissoorten die in de afvalkuilen zijn aangetroffen, valt de kabeljauw op. Het is een zeevis die niet iedereen zich kon veroorloven.

De aanwezigheid van de vetvangers en spithouders laat zien dat men ook grote stukken vers vlees at, een luxe voor die tijd. De huishoudens die hun afval achterlieten op het onderzoeksterrein, aten dus gevarieerd en konden zich ook luxere en duurere soorten voedsel permitteren.

tabel 3, het botmateriaal uit de zeven leemkuilen, onderverdeeld naar diersoort.

Soort	F1	F7	F 106	F113	F114	F167	F176	F177	Totaal
Rund, <i>Bos taurus</i>	2	3	12	4	2				23
Schaap/geit, <i>Ovis/Capra</i>			15		1		1		17
Schaap, <i>Ovis aries</i>				1					1
Varken, <i>Sus domesticus</i>	1		1	1					3
Hond, <i>Canis familiaris</i>				1					1
Konijn, <i>Oryctolagus cuniculus</i>				7					7
Zoogdieren indet.	84	629	56	655	169	175		41	1809
Huishoen, <i>Gallus gallus domesticus</i>	11		8	6	14	5		4	48
Huisduif, <i>Columba livia</i>						2			2
Wintertaling, <i>Anas crecca</i>				1					1
Wilde eend, <i>Anas platyrhynchos</i>	2	1		10					13
Vogel indet.	37	30	2	31	6	47		5	158
Paling, <i>Anguilla anguilla</i>	1	2	8		8	2			21
Karperachtigen, <i>Cyprinidae</i>			3					1	4
Snoek, <i>Esox lucius</i>				3					3
Pos, <i>Gymnocephalus cernuus</i>			*	2	*			1	3
Baars, <i>Perca fluviatilis</i>	8					1			9
Spiering, <i>Osmerus eperlanus</i>				1					1
Zalm, <i>Salmon salar</i>			1						1
Haring, <i>Clupea harengus</i>	28	13		1	20	8		2	72
Kabeljauw, <i>Gadus morhua</i>	1			5	1				7
Schelvis, <i>Melanogrammus aeglefinus</i>			5			7		5	17
Schollen, platvis <i>pleuronectidae</i>					8				8
Schol, <i>Pleuronectes platessa</i>		7				2			9
Vis, indet.	33	60	9	77	89	23		13	304
Gewone mossel, <i>Mytilus edulis</i>	1								1
Mariene mollusken	10	4	16	5	10	43		10	98
Totaal	219	749	136	811	328	315	1	82	2641

Botanische resten

Botanische resten in archeologische context betreffen de in de bodem bewaarde (macroscopische) plantenresten; met name zaden en pitten. Aan de hand van de zaden kunnen de verschillende plantensoorten goed herkend worden en het voorkomen van bepaalde plantensoorten kan iets zeggen over het natuurlijke landschap, klimaat en milieu, het bodemgebruik, het cultuurlandschap (welke gewassen zijn verbouwd, opgeslagen en waar), import en handel. Botanisch resten uit beerkuilen en putten kunnen informatie geven over het voedingspatroon. Plantenresten blijven echter, net

als alle andere organische materialen, niet altijd goed in de bodem bewaard. Voor botanisch onderzoek worden grondmonsters genomen die - na zeven over verschillende zeven (maaswijdte 1 cm; 0,5 cm en 0,25 cm) - onder een microscoop door een paleobotanicus worden geanalyseerd.

Analyse materiaal Appelmarkt

Tijdens de opgraving zijn 28 botanische monsters genomen. Twaalf hiervan zijn *waarderend* onderzocht.³² Dit houdt in dat wordt gekeken of het monster überhaupt botanisch materiaal bevat dat interessant genoeg is om uitvoerig onderzocht te worden.

tabel 4, de resultaten uit het waarderend onderzoek van de twaalf botanische monsters, waarbij het aantal (V=veel, W=weinig, G=geen, X=aanwezig) en de mate van conservering (S=slecht, M=matig, R=redelijk, G=goed en U=uitstekend) per monster en per categorie is aangegeven, waarbij (v) voor verkoold staat en (o) voor onverkoold.

V.nr	F. nr.	bot	houtskool	cultuurgewassen (v)	kafresten (v)	wilde planten (v)	totaal # soorten (v)	soortvariatie (v)	cultuurgewassen (o)	kafresten (o)	wilde planten (o)	totaal # soorten (o)	soortvariatie (o)	Conservering (o)	gebruiksgewassen	wilde vegetaties	
20	1	x	x	w											walnoot (v), tamme kastanje? (v)		turf (v)
33	22	x							v	v	v	v	v	u	graan, fruit, groenten/kruiden, sierplanten, medicinale kruiden	akkeronkruiden, heidesoorten	
171	113	x	x			w	w	g								els (v)	turf (v)
173	114		x	w			w	g							druif (v)		turf (v)
218	176	x	x			w	w	g			w	w	g	s	bramenpitje	veg. v. vochtige / natte plaatsen	turf (v)
219	177		x			w	w	w								veg. v. vochtige / natte plaatsen	turf (v)
220	167	x	x	w			w	w							walnoot (v), duivenboon? (v)		
333	244								v	w	v	v	v	g	graan, fruit, kruiden medicinale kruiden	akkeronkruiden, heidesoorten	
359	242			w		w	g		v	w	v	v	v	m	graan, fruit, kruiden medicinale kruiden	akkeronkruiden, veenvegetatie	turf
363	249	x							v		v	v	v	s	graan, fruit, groenten/kruiden	akkeronkruiden	
395	255	x							v	w	v	v	v	g	graan, fruit, groenten/kruiden, sierplanten, medicinale kruiden	akkeronkruiden	
481	39	x							v	w	r	v	v	m	graan, fruit, groenten/kruiden, medicinale kruiden	akkeronkruiden, oevervegetatie	

³² De botanische monsters zijn onderzocht door BLAX-Consult te Zaandam.

Leem-, afval- en beerkuilen

Een zestal leemkuilen zijn botanisch onderzocht. Uit het onderzoek blijkt dat ze een gering aantal determineerbare plantenresten bevatten met af en toe verbrand consumptieafval, zoals walnootdoppen en druivenpitten. De theorie dat de kuilen zijn gevuld met afval dat afkomstig is van voedselbereiding of juist het nuttigen ervan, wordt door het botanisch materiaal ondersteund.

Ook de inhoud van een drietal afvalkuilen is botanisch onderzocht. De monsters bevatte veel plantaardige resten, de vulling bestond vermoedelijk uit beer. Met name kuil F22 is erg rijk aan soorten. Er zijn veel graanzemelen, fruitpitten en zaden van groenten en vruchten aangetroffen. Opvallend is de vondst van een exotische specerij: de *paradijskorrel*. Het is een specerij dat afkomstig is uit west Afrika en werd gebruikt als een alternatief voor peper. Het kreeg ook geneeskrachtige eigenschappen toegeschreven. Een zeldzame vondst is het zaadje van een goudsbloem; deze plant werd als sierplant gehouden en om haar medicinale eigenschappen.

Tenslotte zijn ook een drietal beerkuilen onderzocht. Deze zijn alle drie erg rijk aan plantenresten. Met name die uit features F255 en F244 zijn goed geconserveerd. In F255 is de plant *akelei* aangetroffen, een bijzondere vondst. In het wild was dit in Nederland in het verleden (en tegenwoordig nog altijd) een vrij zeldzame soort. Het was in de middeleeuwen echter een populaire sierplant.³³ Een aantal middeleeuwse en jongere bronnen kennen aan de plant een geneeskrachtige werking toe.³⁴

Constructieaardewerk

Onder constructieaardewerk worden alle voorwerpen van (gebakken) klei gerekend, die specifiek voor bouwdoeleinden zijn gemaakt, zoals bakstenen, dakpannen en tegels. Ook hutteleem, waarmee wanden van houten huizen werden afgesmeerd, wordt tot deze groep gerekend, net als stucwerk en mortel. Deze voorwerpen vertellen niet alleen iets over de bebouwing maar kunnen soms ook ter datering worden gebruikt.

Analyse materiaal Appelmarkt

Bij het onderzoek aan de Appelmarkt zijn 2817 fragmenten constructieaardewerk aangetroffen. Tussen de 830 baksteenfragmenten zijn slechts enkele complete bakstenen aangetroffen, waarvan het formaat gemeten kon worden. Van enkele tientallen fragmenten kon het oorspronkelijke baksteenformaat herleid worden. Al deze maten kunnen we vergelijken met bakstenen van meer of minder bekende datering die elders in de stad zijn te vinden.

Complete stenen van het formaat kloostermop zijn niet aangetroffen; wel enkele fragmenten waarvan de meetbare maten op een kloostermop wijzen. De bakstenen met een formaat van circa 23 x 11,5 x 5,5 cm passen bij de tweede stadsmuur (rond 1400 gebouwd en in de 19de eeuw afgebroken). De baksteenformaten waaruit de eerste stadsmuur rond 1300 is opgetrokken (28 x 14 x 7 cm), zijn niet op de Appelmarkt aangetroffen. Wel is baksteen aangetroffen van het formaat uit de muurhuizen. Deze zijn ontstaan na de sloop van de eerste stadsmuur, na het midden van de 15de eeuw.

Baksteendatering

Net als aardewerk heeft baksteen vanaf haar intrede een ontwikkeling door de eeuwen heen gemaakt. De meest onderscheidende kenmerken en veranderingen betreffen de kleur en - met name - het formaat van de stenen. De eerste bakstenen hadden hetzelfde grote formaat als de natuurstenen moppen die zij gingen vervangen. Dit formaat is nu bekend als *kloostermop*. Om praktische redenen werden de formaten allengs kleiner. Ook voor de manier waarop bakstenen in een muur gerangschikt zijn (het metselverband) zijn verschillende patronen mogelijk. Ook hieruit kan een datering volgen.

Tijdens archeologisch onderzoek worden van muurwerk hoofdzakelijk de funderingen aangetroffen. Deze zijn lastiger te dateren: hierin werden namelijk vooral hergebruikte en gebroken stenen verwerkt, geplaatst zonder enig vast patroon (wildverband). Herbruikte stenen zijn veelal te herkennen aan metsel- of mortelsporen op de buitenzijde.

33 Fischer 1929.

34 Van der Meer, 2009.

Glas

Glas is een verbinding van silicium (kwartzsand), met soda en/of potas en kalk. Potas, oftewel kaliumcarbonaat, ontstaat bij de verbranding van hout; soda werd verkregen uit zee-planten. Glas is een kwetsbare materiaalsoort en net als aardewerk goed te dateren. Het kan ook iets zeggen over de rijkdom en status van de gebruikers: in de 14de en 15de eeuw werd glas in onze streken voornamelijk gebruikt door edelen en geestelijken.

Het meeste gebruiksglas dat hier wordt gevonden, werd geïmporteerd uit Duitsland, waar het tussen de 13de en 18de eeuw werd vervaardigd in zogenaamde *glashutten*. Deze hutten lagen in de bossen, die de grondstoffen (zand en potas) en brandstof voor het maken van glas konden leveren. Het glas dat daar werd gemaakt, wordt ook wel *Woudglas* of *Potasglas* genoemd en heeft een kenmerkende groenige kleur. Ten westen van de Rijn werd vanaf de 16de eeuw ook glas geproduceerd. Hierbij werd voornamelijk gebruik gemaakt van varens om de benodigde potas te verkrijgen. Dit glas, met een doorzichtig gelige kleur, wordt wel *Varenglas* genoemd. Sodaglas, helder en kleurloos, werd onder andere in Venetië gemaakt.

Materiaal en methoden

Voor de materiaalbeschrijving is gebruik gemaakt van het Classificatiesysteem voor Laat- en Postmiddeleeuws aardewerk en glas (v2.1).

Analyse materiaal Appelmarkt

Vrijwel al het aangetroffen glas (in totaal 112

fragmenten) betreft Potasglas. Een vorm die veel is aangetroffen is de *ribbelbeker*. Dit zijn drinkbekers, die met ribbels zijn versierd en in de 14de en 15de eeuw worden gedateerd. De ribbels zijn verkregen doordat de mal waarin het glas is geblazen een ribbelpatroon had. Ze zorgden voor meer grip op het glas.

In drie van de vier afvalkuilen (F39, F105, F249) uit de 15de en 16de eeuw, is glas gevonden. In kuil F39 zijn drie fragmenten van ribbelbekers gevonden, die alle drie in de 15de eeuw worden gedateerd. Uit kuil F105 komen een zestal fragmenten vensterglas en een mogelijk fragment van een fles uit de 17de eeuw. Van een vijftal scherven kon de vorm niet meer worden herleid. Kuil F249 leverde de meeste glasfragmenten op, in totaal zijn 56 scherven gevonden, waarbij de overgrote meerderheid afkomstig was van ribbelbekers. Al deze fragmenten worden in het einde van de 14de, en in het begin van de 15de eeuw gedateerd.

Interpretatie

De glasvondsten uit kuil (F105) ondersteunen de aardewerkdatering van de kuil in de 16de-17de eeuw. In de twee andere kuilen (F39 en F249) zijn fragmenten van (minimaal) zeven ribbelbekers gevonden, van een type dat tot in de 15de eeuw voorkomt en zeker in Amersfoort een luxe product was. De datering van deze twee afvalkuilen - de aardewerkvondsten geven een datering in de 15de en 16de eeuw - kan hiermee ook worden aangescherpt: een 15de-eeuwse datering ligt gezien het glas meer voor de hand dan een datering tot in (het begin van) de 16de eeuw.

Hout

Hout is een veel gebruikt materiaal: vrijwel overal beschikbaar, betrekkelijk goedkoop en gemakkelijk te bewerken. Door de grote variatie in soorten met ieder hun specifieke eigenschappen, is het geschikt voor de vervaardiging van de meest uiteenlopende gebruiks- en kunstvoorwerpen. Daarnaast is het ook veel toegepast als bouw materiaal.

Er worden bij opgravingen in vergelijking tot de andere materialen over het algemeen relatief weinig houten voorwerpen gevonden. Hout werd vaak hergebruikt of eindigde als huiselijke brandstof of energiebron voor de nijverheid. Dat wat wél in de bodem terecht is gekomen, blijft daar slecht bewaard. Hout is organisch materiaal en daardoor onderhevig aan allerlei natuurlijke afbraakprocessen. Alleen in natte omstandigheden, zoals in waterputten, stadsgrachten, beerputten en onder grondwaterniveau, kan hout (afgeschermd van zuurstof) bewaard blijven. Een uitzondering hierop vormt verbrand hout (houtskool). Dit is in feite ook geen hout meer, maar koolstof.

Houtvondsten vertellen de archeoloog niet alleen iets over het historische gebruik van hout maar bevat ook veel informatie over de gebruikers, de vondstlocatie, historische bewerkingstechnieken en handel. Het kan tevens gebruikt worden voor ¹⁴C-onderzoek.

Materiaal en methoden

De houtvondsten zijn op de vindplaats geregistreerd en afzonderlijk verpakt in plastic zakken met wat water erin, om uitdroging te voorkomen. De vondsten zijn voorzichtig gereinigd onder stromend water

en nat beschreven, gemeten, op schaal getekend en - indien nodig - gefotografeerd. De functie is onderzocht, waarbij naast de vorm ook naar gebruiksporen is gekeken. Waar mogelijk is de houtsoort vastgesteld. Bijzondere vondsten zijn geconserveerd.

Analyse materiaal Appelmarkt

Het hout dat is gevonden bestaat uit planken, palen, stammen, tonnen en een houten afvoer. Ook is een vrijwel complete houten deksel gevonden.

¹⁴C-onderzoek

In totaal zijn drie monsters geselecteerd en opgestuurd voor ¹⁴C-onderzoek: twee houten beschoeiingspalen van het vlechtwerk en een paal van de slietfundering.³⁵ De strategie hierachter was erop gericht een beter inzicht te krijgen in de periode waarbinnen het vlechtwerk in gebruik was en om een preciezere datering voor de bouw van de omheiningsmuur met steunberen te krijgen.

Het vlechtwerk

De ¹⁴C-datering van de beschoeiingspalen levert - na calibratie - twee dateringsuitkomsten (vanwege de standaardafwijking); één in de 13de eeuw en één tegen het einde van de 14de eeuw.

De ene paal (GrN-32469) dateert uit de periode 1363 tot 1385 óf uit de periode 1226 tot 1306. De waarschijnlijkheid van de datering tussen 1363 en 1385 is slechts 11%, in tegenstelling tot de datering tussen 1226 en 1306; die 89% is. De laatste datering is met andere woorden veel aannemelijker.

¹⁴C-onderzoek

¹⁴C-onderzoek is een methode om de ouderdom van organisch materiaal te bepalen. Deze methode is op het principe gebaseerd dat ieder levend organisme (bijvoorbeeld een boom) voortdurend koolstof opneemt in de vorm van CO₂. Een klein deel van deze koolstof bestaat uit het radioactieve koolstof-14 (¹⁴C-isotoop). Deze hoeveelheid koolstof blijft, zolang een organisme leeft, constant. Wanneer het sterft neemt het aantal koolstof-14 isotopen door natuurlijk verval af. De verhouding van koolstof-14 ten opzichte van andere stabiele koolstofatomen (koolstof-12) loopt terug, met een halveringstijd van 5730 jaar. Deze afname kan worden gemeten waardoor de absolute ouderdom van het organisme kan worden bepaald. Het resultaat van een dergelijk onderzoek bestaat uit een zogenaamde BP waarde van het monster. BP staat voor *Before Present* en dit betekent "voor 1950". Deze BP waarde is een meeteenheid die nog naar onze jaartelling moet worden omgezet (gecalibreerd). Bij dit onderzoek is gebruik gemaakt van het programma *Calib501*³⁶ rev. 5.0.1 voor de dataset *IntCal04*.

35 Het monster met behulp van de conventionele ¹⁴C-methode gedateerd door prof. dr. ir. J. van der Plicht (Centrum voor Isotopenonderzoek, Rijksuniversiteit Groningen).

36 Stuiver en Reimer, 1993.

De datering van de andere paal (GrN-32470) biedt gelukkig weinig ruimte voor discussie: deze datering heeft een waarschijnlijkheid van 95%. De datering van deze paal staat met andere woorden vrijwel vast en ligt tussen 1264 AD en 1294 AD. Het vlechtwerk moet tegen het einde van de 13de eeuw worden gedateerd, waarschijnlijk ergens tussen 1264 en 1294.

De omheiningsmuur

GrN-32552 betreft het monster van een paal uit de slietfundering. De uitkomst van het ¹⁴C-onderzoek biedt ook hier weer twee dateringsmogelijkheden; de één dateert van 1309 tot 1361 en de andere tussen 1386 en 1412, met een lichte statistische voorkeur voor de eerste datering. Het aardewerk dat met de bouw van de muur in verband kan worden gebracht, dateert uit het einde van de 14de eeuw / het begin van de 15de eeuw en past beter bij de tweede mogelijkheid. Het is om die reden dan ook het meest aannemelijk uit te gaan van de datering die ligt tussen 1386 en 1412. De bouw van de muur met de slietfundering wordt daarmee rond 1400 geplaatst.

tabel 5, overzicht van de uitgevoerde ¹⁴C-dateringen.

Fnr.	Vnr.	lab-code	materiaal	datering (BP)	datering (cal AD 2σ)	contextdatering
135	429	GrN-32469	Hout	715 ± 35 BP	1226 AD - 1306 AD (0.8862) 1363 AD - 1385 AD (0.1138)	13 ^{de} eeuw
271	446	GrN-32470	Hout	715 ± 20 BP	1264 AD - 1294 AD (1)	13 ^{de} eeuw
178	263	GrN-32552	Hout (bast)	580 ± 20 BP	1309 AD - 1361 AD (0.6718) 1386 AD - 1412 AD (0.3232)	einde 14 ^{de} - begin 15 ^{de} eeuw

Leer

Vanouds werden ontvleesde en soepel gemaakte vachten van allerlei dieren als beschermende lichaamsbedekking en als tentmateriaal gebruikt. Het echte leer ontstond pas na de uitvinding van het looiproces. Door de inwerking van looi-middelen als gemalen eikenschors (eek) of andere tannine bevattende stoffen, wordt het materiaal waterdicht, sterk en duurzaam. Het aantal toepassingen is daarmee ook veel groter. Leer is soepel en stevig genoeg om het te versieren, te vouwen, er patronen uit te snijden en deze te naaien naar gelang het gewenste gebruiksdoel. Vanaf de Prehistorie werd het dan ook veelvuldig toegepast, voornamelijk in kleding en schoeisel, buidels, scheden voor messen en zwaarden, tuig voor rij- en trekdieren en tal van andere persoonlijke uitrustingsstukken. Archeologisch leer blijft, net als het ander organisch materiaal, in de bodem het best bewaard in een natte, van zuurstof afgesloten context.

Materiaal en methoden

Leer dat lang in de bodem heeft gezeten, is erg kwetsbaar en moet voorzichtig - liefst met aanhangende grond - uit de natte bodem worden gehaald. Het wordt direct in een plastic zak met water geborgen en zolang het leer niet geconserveerd is, moet het nat worden bewaard. Zo snel mogelijk na berging wordt het behoedzaam met de vingers en een zachte kwast onder stromend water gereinigd, waarbij heel voorzichtig de geplette stukken worden uitgevouwen. Het conserveren zelf geschiedt in een bad met polyethyleenglycol 600 (PEG, een vloeibare kunststof), waarin het minstens vijf weken

blijft liggen. Hierna wordt het aan de lucht gedroogd. Het is dan stevig genoeg om verder te worden onderzocht. Van elk leerfragment wordt daarbij aan de hand van de vorm en de afmeting, de aanwezigheid van naden en versieringen, de verstevigingen en de resten van naaigaren zo goed mogelijk het snijpatroon bepaald. Daarmee kan het oorspronkelijke voorwerp, functie, herkomst en datering worden vastgesteld. Aan de hand van het patroon van haarinplant, dat bij elke diersoort anders is, kan de leersoort worden vastgesteld.

Analyse materiaal Appelmarkt

Bij het onderzoek op de Appelmarkt zijn in de onderste ophogingslagen 21 leerfragmenten aangetroffen uit de 14de en 15de eeuw.

Schoeisel

Vrijwel alle leren fragmenten betreffen onderdelen van schoeisel waartussen twee wreefbanden van *trippen* (een soort slippers met dikke houten zool) door de uitbundig uitgestoken versiering, goed opvallen tussen de gebruikelijke Amersfoortse leervondsten. Ze duiden er tevens op dat de eigenaar *in goeden doen* was.

Handschoen

Of de zeer bijzondere vondst van een handschoen hier ook op duidt, moet nog nader beschouwd worden. Het is voor de eerste maal dat er een bij archeologisch onderzoek in Amersfoort werd gevonden. Heel bijzonder ook omdat er nauwelijks handschoenen uit archeologische context bekend zijn en zeker niet uit de 14de en 15de eeuw, in welke periode deze Appelmarkt-vondst moet worden geplaatst.

De opgegraven handschoen is niet ongeschonden uit de bodem gekomen. Wat rest is het uiteinde met drie - vrij korte - vingers, waarvan één waarschijnlijk voor de duim. Het leer is van goede kwaliteit en volgens een eerste analyse afkomstig van een hert. Verder valt op dat de naden vakkundig zijn gestikt. Het is de vraag of het een handschoen betreft met vijf vingers of een met drie vingers (een in tweeën gespleten want). Uit de resten is dat moeilijk op te maken, maar gezien de kwaliteit en fijnheid van materiaal en vervaardiging lijkt het eerder een dure vijfvingerige handschoen te zijn.

Handschoenen waren een symbool van macht in de Middeleeuwen. Ze werden gedragen door koninklijken en hoge kerkelijke heren. Hoog geplaatste wereldlijke heren kregen handschoenen bij speciale gelegenheden als geschenk. Het gold als symbool voor het overdragen van bevoegdheden of macht. Buiten dit zeer exclusieve gebruik werden handschoenen in de Middeleeuwen niet algemeen gedragen. Gewone mensen droegen gewoonlijk wanten en dan vooral ter bescherming bij het uitoefenen van bepaald handwerk. Dit waren wanten zoals wij ze kennen, maar er bestonden ook 'gespleten wanten' of de 'drievingerige handschoenen'. Het deel waar de vingers instaken was daarbij heel kort.

afbeelding 93, een bijzondere vondst: een leren patroondeel van een handschoen uit de 14de of 15de eeuw (ware grootte).

Metaal

Het gebruik van metalen voorwerpen begon in Nederland rond 2000 v.Chr. en markeert het begin van de *Bronstijd*. Toen men de techniek van smelten en smeden eenmaal onder de knie had, kon men metaal tot vrijwel elke vorm bewerken. Metaal kreeg daardoor steeds meer de voorkeur als grondstof boven steen. Het was hard, duurzaam, bewerkbaar en - niet onbelangrijk - ook móóí. Het vond zijn toepassing vooral in gereedschappen, wapens, sieraden en geld.

Materiaal en methode

Tijdens de opgraving worden metaalvondsten luchtdicht en vochtig verpakt en zo snel mogelijk gereinigd, beoordeeld, geteld en beschreven. Vrijwel al het metaal komt gecorrodeerd uit de bodem. Dit proces van oxidatie dient zo snel mogelijk te worden gestopt, om de

voorwerpen te kunnen behouden, te onderzoeken en zonodig te restaureren. Een snelle behandeling is noodzakelijk. De voorwerpen worden eerst middels een alkalisch sulfietbad ontzout, waarna de corrosie chemisch en/of mechanisch wordt verwijderd. Hierna wordt het object gefixeerd of geïmpregneerd, om het

af te sluiten voor zuurstof en vocht om verdere corrosie te voorkomen.

Analyse materiaal Appelmarkt

De metaalvondsten die bij deze opgraving zijn aangetroffen bestaan uit ijzer, koper, lood en messing. Alleen een aantal opvallende ijzervondsten zal hier onder nader worden besproken.

IJzer

Meer dan 80% van de vondsten is van ijzer, dat hiermee de grootste vondstgroep

binnen het metaal vormt.

Hiervan bestaat meer dan de helft uit fragmenten van vierkante, gesmede spijkers, van klein tot groot, afkomstig uit houtconstructies. Dergelijke spijkers kunnen slecht worden gedateerd, ze komen voor vanaf de Romeinse tijd en werden tot in de 19de eeuw gemaakt. Ze zullen hier verder niet worden behandeld.

Lanspunt

Een bijzondere vondst vormt de 16de-eeuwse lanspunt, gevonden in een ophogingslaag. Het is een eenvoudig type lans zonder

versieringen, ze is enigszins beschadigd aangetroffen. De lans had oorspronkelijk twee pareerstangen en een zeskantige schacht, die deels is afgebroken. De totale lengte van het blad bedraagt 32 cm, de lengte van het restant van de

heftje gehad. Op 4 cm vanaf de punt van de naald zit een recht-

hoekig
gat (5-2mm)
voor de draad.

afbeelding 94, de 16de-eeuwse lanspunt in gerestaureerde staat, op ware grootte.

schacht bedraagt 17 cm. De grootste breedte van het blad is 5 cm en ter hoogte van de pareerstangen 9 cm. De lanspunt is gerestaureerd.

Uit één van de ophogingslagen kwam een ijzeren wandkandelaar tevoorschijn (V99). Het betreft een kaarshouder met zijwaardse stift ter bevestiging ervan in hout of muur. Het is een zeer simpele vorm die bekend is uit de 15de eeuw. In de storthoop vrijgegraven grond werd een tweede, identieke wandkandelaar gevonden.

Als laatste dienen twee tafelmessen (Vnr. 326 en Vnr. 157) te worden genoemd. In het lemmet van beide messen is met koper een merkje (in een vierkant stempelveld) geslagen. Dergelijke messen zijn bijzonder, het slaan van een merkje was relatief duur en wijst in de richting van luxe. De messen worden in de 14de eeuw gedateerd. Het merkteken op één van beide messen is overigens precies hetzelfde als het teken op een mes dat tijdens de opgraving van de Hof in Amersfoort is gevonden.

afbeelding 95, de 15de-eeuwse wandkandelaar (ware grootte).

afbeelding 96, detailopname van het merkteken (zeven maal vergroot).

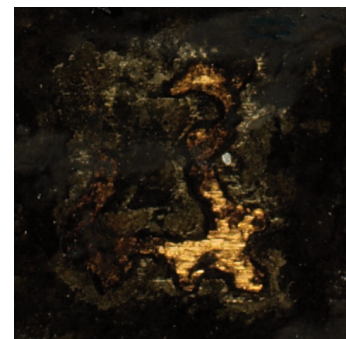
Overige vondsten

Behalve de lanspunt is nog een aantal ijzervondsten het vermelden waard. In één van de 16de-eeuwse afvalkuilen (F105) is het blad van een spade (*spitschep*) aangetroffen (Vnr. 164). Het blad heeft een lengte van 17 cm en een breedte van 11,5 cm. Centraal over het blad loopt een rib. De schacht is 10 cm lang en heeft een diameter van 4 cm. De spade verkeert in een slechte staat, het meeste metaal van het blad is verdwenen. De spade kon daardoor niet worden gerestaureerd.

Uit een andere kuil (F39) kwam een leer-naald (Vnr. 47) met een lengte van 16,5 cm en een breedte dan wel dikte van 6 en 3 mm. De naald heeft oorspronkelijk een houten

Overige materialen

De 727 fragmenten natuursteen (voornamelijk kiezels, keien en dakleiden) en de vijf steelfragmenten pijpaaarde worden hier niet nader besproken; zij voegen niets aanvullends toe aan het voorafgaande.

Synthese

De oudste vondst op de Appelmarkt betreft een 12de-eeuwse scherf van Andenne-aardewerk. Amersfoort was in deze periode een sterk groeiende nederzetting, met een bisschoppelijke hofstede. De hofstede bevond zich ter plaatse van de huidige Joriskerk, dicht bij het onderzoeksterrein gelegen. Hoewel uit bronnen duidelijk is dat het onderzoeksgebied in de 12de-eeuw bij deze bisschoppelijke hof hoorde, ontbreken alle archeologische sporen van dit gebruik. Het terrein was toen vooral (te?) nat en drassig, met aan de oostzijde een (natuurlijke of gegraven?) waterloop. De westzijde van het terrein lag wat hoger en droger.

Eerste gebruiksfase

De archeologische resten geven aan dat het onderzoeksgebied in de 13de eeuw voor het eerst door mensen duidelijk in gebruik is genomen: middels een ophoging met weinig materiaal (waar vandaan?) heeft men geprobeerd om het hogere deel aan de westzijde bruikbaar te maken. Deze eerste ophogingen hebben niet het beoogde resultaat behaald (of waren nog niet gereed), daar het hele onderzoeksgebied nog in diezelfde 13de eeuw overstroomd is geraakt. Na deze waterramp is langs de oever van de waterloop een beschoeiing geplaatst en het terrein verder opgehoogd, om het te beschermen tegen volgende overstromingen. De opzet lijkt geslaagd: aanwijzingen voor latere overstromingen ontbreken. Het is de vraag hoe deze grote ingrepen zich relateren aan grootschalige wijzigingen binnen het Amersfoort van de 13de eeuw, waaronder de aanleg van (eerste) stadsmuur en de singels. Na de ophoging en beschoeiing tegen het einde van de 13de eeuw is het terrein

duidelijk in gebruik genomen. In het zuidoosten is aan het begin van de 14de eeuw langs een deel van de beschoeiing een brede muur gebouwd, die als kademuur of keermuur wordt geïnterpreteerd. De waterloop sluit aan op het Havik, alwaar zich in deze periode een haven bevond.

Latrine

Aan de waterkant, ter hoogte van de plankenbeschoeiing, is in diezelfde periode een latrine met een aantal beertonnen gebouwd. Het is een duidelijke aanwijzing dat zich in de directe omgeving een gebouw (woonhuis) heeft bevonden. Het zal waarschijnlijk aan de huidige Papenhofstede hebben gelegen. Mogelijk, maar minder aannemelijk is dat het gebouw 1 uit de opgraving betreft, dit wordt namelijk wat later gedateerd: in de 14de-15de eeuw.

Nieuwe eigenaar en gebruikers

Voor deze periode zijn we echter niet alleen beperkt tot de archeologie, historische bronnen bieden ook de nodige informatie, met betrekking tot het onderzoeksterrein. Zoals eerder is gesteld, maakt het onderzoeksgebied deel uit van *het gebied gelegen binnen de versterking te Amersfoort* dat in 1317 door de bisschop aan de pastoor van de St. Joriskerk werd geschonken. Een verandering van eigenaar betekent vaak ook een verandering van inrichting en gebruik. Wellicht is de bouw van de kademuur hieraan gekoppeld. Twintig jaar na de eigendomsoverdracht kwamen hier de kanunniken van het kapittel wonen. Hun komst zien we mogelijk terug in de bouw van de latrine.

Tweede gebruiksfase en immuniteit

Twee grote ingrepen omstreeks 1400 markeren de overgang van gebruiksfase 1 naar gebruiksfase 2: de waterloop werd gedempt en op de lijn van de beschoeiing werd een grote muur met steunberen gebouwd. De muur heeft primair als omheiningsmuur gediend waarmee een deel van de huidige Appelmarkt van de buitenwereld werd afgesloten. Dit beeld past goed bij de immuniteit van het kapittel van de St. Joriskerk dat hier rond de Papenhofstede gezocht moet worden. Een dergelijke immuniteit vormde een eigen rechtsgebied binnen de stad (binnen de immuniteit gold het *kerkelijk* recht en daarbuiten het *stedelijk* recht) en om dit verschil aan te geven waren de immuniteitsgebieden veelal ommuurd. De omheiningsmuur wordt dan ook geïnterpreteerd als de muur die de immuniteit omsloot. Tot die tijd fungeerde de waterloop als grens.

Met de bouw van de muur verandert ook de inrichting van het binnenterrein: de restanten van twee gebouwen zijn gevonden in de vorm van muurwerken en een tweetal zuilbases. De exacte functie van deze gebouwen is op archeologische gronden niet te bepalen. Ook zijn de resten van twee waterputten en afvalkuilen gevonden, deze wijzen in de richting van bewoning.

Openbare weg

Buiten de muur verandert er ook veel: tegen het einde van de 14de eeuw heeft de waterloop haar functie verloren (er zijn aanwijzingen dat het hele gebied droger is geworden) en werd gedempt. Mogelijk is

er een relatie met de bouw van de tweede stadsmuur, omstreeks 1400, waarbij het Spui en de Nieuwe Eem werden gegraven en de haven van het Havik naar buiten de stad werd verplaatst. Ter plaatse van de voormalige waterloop werd een natuurstenen plaveisel gelegd, met een goot voor de afvoer van (regen)water.

Brand

De tweede gebruiksfase eindigt nogal abrupt. Eén van de gebouwen is zichtbaar door een brand verwoest, op de funderingen is een duidelijke brandlaag aangetroffen die middels de aardewerkvondsten erin aan het begin van de 16de eeuw wordt gedateerd. De laag waarmee de andere muurwerken en sporen uit de tweede gebruiksfase zijn afgedekt dateert eveneens uit het begin van de 16de eeuw.

Uit historische bronnen blijkt dat in 1520 een grote stadsbrand een groot deel van de stad heeft verwoest, waaronder de bebouwing op de Appelmarkt. In een acte van 12 november 1520 van het capittel van St. Joris staat te lezen dat *heel ons mandaat ofte huizen verbrant zijn*.³⁷ Ook de 18de-eeuwse geschiedschrijver Van Bommel refereert aan de brand: *in deze laatste brand van 1520 werd het gantsche Mandaat en alle de Wooningen van de Capittelheeren van S. Joris, tusschen de Lavendelstraat en de Appelmarkt mede geheel en al verteerd*.³⁸

Het is verleidelijk in de brandlaag de stadsbrand van 1520 te zien. Gebruiksfase 2 eindigt dan met de stadsbrand van 1520, waarna direct gebruiksfase 3 aanbreekt.

37 toegangnummer 0165 o.a. Inv.nr. 22 en 1 fol.62v.-63r.

38 Van Bommel 1760, p. 931. Oorspronkelijke bron: de Kroniek van Sint Aagten.

Derde gebruiksfase; herbouw immuniteit

Uit de bronnen blijkt dat direct ná de brand is besloten de huizen van het kapittel weer op te bouwen. Dit laatste komt ook uit de opgraving naar voren. Vrijwel alle bebouwing is herbouwd met slechts een klein aantal veranderingen en op een iets andere plaats.

Of de immuniteitsmuur onder de brand te lijden heeft gehad, is uit de bronnen niet bekend en is ook niet uit de opgraving gebleken. Maar daar de muur tot op de fundering - op een aantal plaatsen zelfs volledig - is afgebroken en geheel opnieuw is opgebouwd (met dezelfde stenen?!) zal de schade aanzienlijk zijn geweest.

De steunberen waren blijkbaar niet meer nodig en zijn niet herbouwd. Ook de straat buiten de muur werd van nieuwe verharding voorzien; deze keer van baksteen.

Op het binnenterrein zijn nieuwe gebouwen tegen de immuniteitsmuur gebouwd, waarbinnen en omheen veel huishoudelijk afval in afvalkuilen begraven is. Vrijwel al dat materiaal staat direct in verband met koken en eten. Ook de verbrande leem heeft mogelijk met voedselbereiding te maken gehad. Het is opvallend dat het botmateriaal hier voor de overgrote meerderheid uit visresten bestaat, waar elders in de stad meestal vlees en gevogelte domineert. Een verklaring hiervoor kan gevonden worden in het feit dat de kanunniken die binnen de immuniteit woonden, zich aan de bijna 200 vastendagen moesten houden die door de kerk werden voorgeschreven. Op deze dagen was het niet toegestaan vlees te eten en ter vervanging daarvan at men vis.

Rijkdom

Het aardewerk en glas dat in de afvalkuilen en putten is gevonden, duidt op een grote mate van welvarendheid in de 15de en 16de eeuw. Hierbij moet worden gedacht aan de grootte hoeveelheid vetvangers, braadspitten en de tonpot die zijn gevonden. Dergelijke voorwerpen werden gebruikt bij de bereiding van grote stukken (vers) vlees, iets wat veel mensen in Amersfoort zich in die tijd niet konden veroorloven (men at geconserveerd vlees). Ook de vondst van de verschillende ribbelbekers laat zien dat de kanunniken rijk en welvarend zijn geweest.

Vierde gebruiksfase

Tegen het einde van de 16de eeuw kwam er een abrupt einde aan alle bebouwing binnen het onderzoeksgebied. De immuniteitsmuur werd afgebroken en alle bebouwing werd gesloopt. In het westdeel van het onderzoeksgebied is een bak gevonden, die gevuld was met materiaal dat uit het einde van de 16de eeuw dateert. Deze bak is met de afbraak van het huis dichtgegooid met afval en vormt de *sluitvondst*, de laatste indicatie voor bewoning op het onderzoeks-terrein. Daarna is het terrein opgehoogd en bestraat en omgevormd tot het plein zoals we het nu nog steeds kennen.

Archeologisch gezien is er geen verklaring voor de reden waarom alle bebouwing in één keer is afgebroken, historisch gezien wel: Het einde van de 16de eeuw is een rumoerige periode in de geschiedenis van Nederland; de 80 jarige oorlog met Spanje is in volle gang en tegelijkertijd vinden er binnen het geloof grote veranderingen plaats (reformatie). In maart 1579 werd Amersfoort

gedwongen toe te treden tot de Unie van Utrecht (de Alteratie), een verbond van een aantal verenigde gewesten en steden tegen het katholieke Spanje. Dit heeft gevolgen gehad voor zowel de politieke als kerkelijke machtsverdeling in de stad en dus ook voor het kapittel en de immuniteit. In maart 1580 kwam er in Amersfoort een verbod op het openbaar uitoefenen van katholieken missen. Dit betekende dat de immuniteit en het kapittel vanaf dat moment niet meer in hun toenmalige (katholieke) vorm konden blijven bestaan. De immuniteit werd opgeheven - het kerkelijk recht bestond immers niet meer in Amersfoort - waarmee ook de immuniteitsmuur haar functie verloor. Het grondgebied van de immuniteit viel uiteindelijk de stad toe. In dit licht is het duidelijk dat de muur werd afgebroken en daarmee ook de huizen die tegen de muur aan waren gebouwd.

Het einde van gebruiksfase 3 kan met behulp van de historische bronnen scherper worden gesteld: het zal ná de Alteratie van 1579 en vóór de oudste vermelding van de Appelmarkt (*Ganzenmarkt*) in 1593 hebben plaatsgevonden. De kaart van Braun en Hogenberg, uitgegeven in 1588, stelt de datering mogelijk nog wat scherper: op de kaart - waarvan men aanneemt dat deze de situatie van circa 1580 weergeeft - staat de immuniteitsmuur mét aangebouwde huizen nog overeind.

Op alle kaarten van na de 16de eeuw wordt het onderzoeksgebied afgebeeld als plein. Op deze kaarten is goed te zien dat achter de bebouwing aan de Papenhofstede een nieuwe rij huizen is gebouwd.

In de 19de en 20ste eeuw vindt een aantal ingrepen in plaats, waarvan het plaatsen van een ontsierende telefoonmast aan het begin van de 20ste eeuw - vanwege de actualiteit? - zeer tot de verbeelding spreekt. Dergelijke masten hebben op verschillende plaatsen in Amersfoort (en heel Nederland) gestaan. De mast is omstreeks 1928 weggehaald en sindsdien is het plein onbebouwd gebleven.

Conclusie

Aan het begin van dit rapport zijn vragen geformuleerd, die centraal stonden tijdens het archeologisch onderzoek op de Appelmarkt. In de voorafgaande paragrafen zijn de onderzoeksresultaten gepresenteerd en het kader geschetst, aan de hand waarvan in dit hoofdstuk de vragen beantwoord worden.

Is op basis van het onderzoek de natuurlijke gesteldheid van het gebied te reconstrueren?

De opgraving heeft een duidelijk beeld opgeleverd wat betreft de natuurlijke gesteldheid van het onderzoeksgebied. De locatie lag van oorsprong in de binnenbocht van de Eem (het huidige Havik) en is vanuit die hoedanigheid meerdere malen overstroomd geraakt. Het onderzoeksgebied had aan de noord- en oostzijde een natte laagte (met waterloop) en liep in (zuid-) westelijke richting omhoog.

Wat is de aard, omvang en datering van de binnen het onderzoeksgebied aanwezige vindplaats(en), en de gaafheid en conservering ervan?

Binnen het gehele onderzoeksgebied zijn (geheel volgens verwachting) diverse archeologische resten aangetroffen. De overgrote meerderheid van de vondsten en sporen dateert uit de 13de tot 16de eeuw. De oudste vondst is uit de 12de eeuw. Een klein aantal resten dateert uit de 17de tot 19de eeuw en uit de periode vanaf de 19de eeuw zijn vrijwel geen vondsten aangetroffen, maar wel een aantal ingravingen. In vrijwel alle sporen zijn vondsten gedaan, de kwaliteit van de vondsten en sporen verschillen van zeer goed tot matig. De oudste sporen passen binnen het beeld van een in ontwikkeling zijnde nederzetting, terwijl alle latere sporen goed binnen een stedelijke context passen.

Welke periodes zijn binnen het onderzoeksgebied vertegenwoordigd en op welke manier?

Binnen het onderzoeksgebied zijn drie periodes vertegenwoordigd: Middeleeuwen, Nieuwe Tijd en Nieuwste Tijd. Ze beslaan de periode vanaf de 13de eeuw tot heden. Het onderzoeksgebied is sindsdien continu door mensen in gebruik geweest. Hierin zijn op archeologische gronden vier verschillende gebruiksfasen te onderscheiden:

Gebruiksfase 1 beslaat de 13de en een groot deel van de 14de eeuw. Het is een periode waarin het onderzoeksterrein (en een deel van de omgeving) nog erg nat was. In deze fase werd het drogere deel van het terrein opgehoogd en langs de waterloop werd een beschoeiing met keer- of kademuur gebouwd. Binnen de muur zijn de eerste sporen van bewoning aangetroffen in de vorm van muurresten en een latrine.

Gebruiksfase 2 betreft de periode eind 14de eeuw tot begin 16de eeuw. De periode start met grootschalige veranderingen: de waterloop werd gedempt en de beschoeiing werd afgebroken. Op de plaats van die oude land-watergrens werd (rond 1400) een omheiningsmuur met steunberen gebouwd, die het onderzoeksterrein van de rest van de stad afscheidde. Aan de buitenzijde van de muur is een stoep met afvoer aangelegd. Binnen de muur zijn de eerste sporen van bewoning aangetroffen in de vorm van

muurresten en afvalkuilen. Deze fase eindigt begin 16de eeuw, met een grote brand.

Gebruiksfase 3 loopt van het eerste kwart van de 16de eeuw tot het eind van die eeuw en kenmerkt zich onder andere door de herbouw van de omheiningsmuur en een aantal nieuwe gebouwen die tegen deze muur werden aangebouwd. Aan deze bebouwing kwam eind 16de (begin 17de eeuw?) abrupt een einde.

Gebruiksfase 4 loopt van eind 16de eeuw tot heden. Deze periode betreft de plein-fase van het onderzoeksgebied; de Appelmarkt. Op een aantal ingrepen na, verandert er na de sloop van alle bestaande bebouwing niet veel aan het uiterlijk van de Appelmarkt. Archeologisch gezien bestaan deze ingrepen onder andere uit de aanleg van een riool en het plaatsen dan wel verwijderen van een telefoonmast eind rond 1900 en het graven van verschillende boomgaten in de 20ste eeuw.

Hoe verhouden deze zich tot de bekende, aanwezige periodes in de regio?

Gezien de ontstaansgeschiedenis van Amersfoort en de ligging van het onderzoeksgebied (dicht tegen de bisschoppelijke hof) werden ook sporen uit de 11de en 12de eeuw verwacht; deze zijn echter niet gevonden. Het ontbreken hiervan kan worden verklaard doordat het terrein in deze fase nat en dus onbewoonbaar was.

Bewonings- en gebruiksporen uit de 13de-14de eeuw zijn bij vele opgravingen in de binnenstad gevonden en horen tot de vroegstedelijke (deels nog agrarische en

natte) fase van Amersfoort. De sporen uit de latere fases kunnen aan de verstedelijking van Amersfoort worden gekoppeld. De bij deze opgraving aangetroffen sporen passen goed in dit beeld, met de aantekening dat vele van de 15de- en 16de-eeuwse sporen tot de immuniteit van het Capittel van de St. Joriskerk hebben gehoord en daarmee ook hun geheel eigen geschiedenis hebben.

Zijn er op basis van de archeologische resten uitspraken te doen over de gebruiks- en bewoningsgeschiedenis van deze locatie en de gebruikers/bewoners (status, leefwijze, herkomst), eventueel gespecificeerd naar periode (fasering)?

Het vroegste bewijs voor menselijk ingrijpen is het opwerpen van een ophogingslaag, die dateert uit de 13de eeuw. Vanaf dat moment is de invloed van de mens continu zichtbaar op het onderzoeksterrein. Na ophoging verschijnen aanwijzingen van gebruik en bewoning (zoals de kademuur en de latrine) maar hieruit is weinig op te maken over de gebruikers en bewoners. Het ophogen van het onderzoeksterrein en het plaatsen van de beschoeiing zijn echter ingrepen, die een zekere vorm van organisatie vereisen. Gezien de ligging van het onderzoeksgebied, onderdeel van de bisschoppelijke hof, of anders in ieder geval grenzend aan de hof, is het zeer aannemelijk dat de opdracht tot het ophogen van de bioschop, dan wel pastoor zelf afkomstig was.

De tweede fase start met de bouw van een grote omheiningsmuur, die het drogere deel van het terrein min of meer afsloot van de rest van de stad. Binnen het ommuurde terrein werden een aantal gebouwen en

bouwsels opgericht. De status van de mensen die binnen het ommuurde terrein leefden, zal hoog zijn geweest. Zo is - om te beginnen - de bakstenen muur die om het terrein is geplaatst, behoorlijk imposant geweest. Behalve dat de steunberen moesten voorkomen dat de muur weg zou zakken, betekende het ook dat de muur tot aanzienlijke hoogte kon worden opgebouwd. Een hoge muur van baksteen zal, in een jonge stad vol houtbouw, macht en rijkdom hebben uitgestraald. Van de gebouwen die destijds binnen het terrein stonden is weinig teruggevonden. Toch is het gebouw met de twee zuilbases opvallend. Het zal van aanzienlijke grootte zijn geweest. Het afval uit de aangetroffen (afval)kuilen laat zien dat de bewoners tot de welvarende klasse behoorden. In totaal zijn 12 vetvangers, 2 braadspitopleggers, een tonpot en een aantal ribbelbekers gevonden. Dergelijke voorwerpen wijzen op luxe en rijkdom. De vetvangers en braadspitten laten zien dat men grote stukken vlees bereidde en at. In een aantal kuilen is verbrandde leem en bot van veel vis en gevogelte gevonden, waaronder de resten van kabeljauw, een vissoort die toentertijd een luxeproduct was. De mensen die hier leefden konden zich dus veel, vers en luxe voedsel veroorloven. Het einde van fase twee wordt gemarkeerd door een brand, die de bebouwing op en de muur rond het onderzoeksterrein verwoestte.

De derde fase is van korte duur geweest, maar heeft wel een grote hoeveelheid bewoningssporen (muren, funderingen en een afvalkuil) opgeleverd. Ondanks deze korte gebruiksfase kan het een en ander over de status van de bewoners uit deze

fase worden vermeld, een beeld wat overeenkomt met fase 2. Hoewel het afval dat in de afvalkuil is gevonden, is redelijk standaard is (het ligt allemaal in de sfeer van keuken- en tafelgerei), blijkt de echte rijkdom van de bewoners in deze fase vooral uit iets anders. Alle bebouwing, inclusief de omheiningmuur is na de brand direct weer opgebouwd. Aan de binnenzijde van de muur zijn zelfs een nieuw gebouw neergezet. Achter dit snelle daadkrachtig handelen, moet een financieel sterke groep mensen hebben gestaan. Desondanks eindigt deze gebruiksfase snel en abrupt met de sloop van alle bebouwing.

De vierde fase is de periode waarin het onderzoeksterrein niet meer is bewoond maar als plein fungeerde. Het gebruik als openbare ruimte staat in schril contrast met de rijke beslotenheid van het afgeschermd terrein uit de vorige twee gebruiksfasen.

Hoe verhoudt deze informatie zich tot gangbare theorieën en bekende bronnen, zoals historisch kaartmateriaal en archiefstukken?

Alle archeologische informatie vormt een duidelijke aanvulling en invulling van het beeld dat niet alleen uit historische bronnen en kaartmateriaal naar voren komt, maar ook op de resultaten van omliggende archeologische onderzoeken.

De oudste bekende informatie over het onderzoeksterrein kan worden gevonden in een brief uit 1317, waarin de bisschop van Utrecht een deel van zijn hof in Amersfoort aan de pastoor schenkt. Dat gebied lag dicht tegen het toenmalige kerkhof aan, de

huidige Groenmarkt en was in die periode nat en drassig, een situatie die overeen komt met fase 1 uit de opgraving. De opgravingen op hoek Kerkstraat-Muurhuizen hebben laten zien dat ook dit terrein in de 12de-13de eeuw met overtollig water te kampen had. Verscheidene sloten zijn voor de afwatering gegraven. Bovendien is het terrein, net als de Appelmarkt, in de 13de eeuw opgehoogd.

In 1337 is aan de St. Joriskerk een kapittel verbonden; een college van kanunniken of koorheren. De kanunniken hebben waarschijnlijk aan de (huidige) Papenhofstede gewoond, een straat, net ten zuiden van het onderzoeksgebied. Het gebied waar de kanunniken woonden wordt de *immunité* genoemd. Hoe die immunité er precies heeft uitgezien, kan niet uit de bronnen worden opgemaakt. Ook de historische kaarten bieden geen uitkomst; de oudste bekende kaart is die van Jacob van Deventer en die dateert uit de 16de eeuw. De archeologische resten geven wél extra informatie: de omheiningmuur plaatst de immunité inderdaad op deze locatie, gebruikmakend van een begrenzing die teruggaat op een oudere land-watergrens. Binnen de immunité hebben gebouwen gestaan en de bewoners waren welgesteld, wat aansluit bij het beeld van kanunniken.

De toename in bebouwing in de 14de-15de eeuw blijkt ook uit andere opgravingen. Het onderzoek in de kelder van Appelmarkt 14 heeft ook muurfragmenten uit de 15de eeuw opgeleverd en ook op de hoek Kerkstraat-Muurhuizen verrijzen vanaf de 15de eeuw de eerste bakstenen huizen.

Het einde van fase 2 wordt gekenmerkt door het verdwijnen van alle bestaande bebouwing, als gevolg van een brand. Deze brand is waarschijnlijk de stadsbrand van 1520, waarbij de immunité in vlammen op is gegaan.³⁹

In dezelfde bronnen wordt gemeld dat de huizen van de immunité direct na de brand weer zijn opgebouwd, dit komt ook naar voren uit de opgraving. Deze herbouwfase markeert het begin van fase 3. Voor deze fase hoeven we ons niet meer te beperken tot alleen de geschreven bronnen, zoals reeds vermeld zijn er uit deze periode ook een aantal kaarten bewaard gebleven. Op de kaart van Jacob van Deventer uit 1560 is de Appelmarkt als een rood ingekleurd, dit betekent dat het terrein bebouwd was. Gedetailleerder is de kaart van Braun en Hogenberg met de situatie van circa 1580, waarop ook duidelijk huizen zichtbaar zijn aan de Papenhofstede en een gedeeltelijk bebouwde en ommuurde Appelmarkt. De huizen die aan de oostzijde van de Papenhofstede staan grenzen direct aan de Appelmarkt. Deze bebouwing ligt buiten het onderzoeksterrein en is dan ook niet aangetroffen. De bebouwing die op de Appelmarkt staat ingetekend, komt aardig overeen met de aangetroffen funderingen, die in fase 3 worden gedateerd. De muur op de kaart komt echter niet exact overeen met de opgegraven omheiningmuur.

De derde gebruiksfase eindigt abrupt tegen het eind van de 16de eeuw met de sloop van alle bebouwing en omheiningmuur. Dit moment valt samen met de Alteratie, waarin de immunité werd opgeheven.

39 toegangsnummer 0165 o.a. Inv.nr. 22 en 1 fol.62v.-63r.

Uit de daarop volgende vierde gebruiksfase, is geen enkele nieuwe bebouwing binnen het onderzoeksgebied aangetroffen en lijkt het als (markt)plein min of meer haar huidige vorm te hebben gekregen. Ook dit wordt door de nodige bronnen ondersteund, waaronder een historische bron uit 1617 waarin voor het eerst sprake is van de Appelmarkt. De geschiedschrijver Van Bommel meldt echter, dat de Appelmarkt voor *dezen de Ganssenmarkt* heette. In een transportregister uit 1593 wordt voor het eerst melding gemaakt van de naam 'Ganszenmarkt'.⁴⁰

Op de kaart van Blaeu uit 1649 wordt het onderzoeksgebied voor het eerst als plein afgebeeld. De hoek waarin Blaeu de Appelmarkt en Papenhofstede tekende, is niet helemaal juist, maar het beeld dat wordt geschetst klopt wel met de bevindingen uit de opgraving. Een andere grote verandering is de nieuwe bebouwing aan de westzijde van de Appelmarkt. De huizen aan de Papenhofstede grenzen niet aan het plein, achter die huizen is nieuwe bebouwing geplaatst, met de voorkant naar het plein, (zoals de situatie tegenwoordig nog steeds is). Deze nieuwe huizen zullen tussen het einde van de 16de eeuw, ná het verdwijnen van de omheiningsmuur en de bebouwing op de Appelmarkt en voor het midden van de 17de eeuw (datering van de kaart van Blaeu) zijn gebouwd. Uit kaarten en bronnen vanaf de 17de eeuw blijkt ook dat de Appelmarkt continu onbebouwd is gebleven en de functie van plein heeft gehouden. Op een aantal foto's uit het einde van de 19de of begin 20ste eeuw, is een grote telefoonmast te zien die op het plein heeft gestaan.

De historische gegevens maken het mogelijk de verschillende fases die tijdens het onderzoek zijn onderscheiden in te vullen en de dateringen aan te scherpen. Fase 2 eindigt waarschijnlijk met de stadsbrand van 1520, waarmee ook het begin van fase 3 exact bekend is. Deze eindigt ergens tussen 1580 (kaart van Braun en Hogenberg) en 1593 (eerste vermelding Ganszenmarkt).

In hoeverre heeft de natuurlijke gesteldheid van het gebied een rol gespeeld bij het ontstaan en ontwikkeling van het cultuurlandschap en de nederzetting?

De vroegste aanwijzing voor menselijk ingrijpen in het terrein houdt direct verband met de natte omstandigheden. Op het terrein zijn verschillende ophogingslagen gevonden, door mensen opgeworpen om het terrein droger te krijgen voor gebruik. De eerste ophoging heeft zijn doel gemist want ondanks de ophogingen is het terrein overstromd. Hierop is aan de noord en oostzijde van het terrein een beschoeiing geplaatst, waarna er geen overstromingen meer plaats hebben gevonden. Sindsdien is het terrein voortdurend in gebruik geweest. Overigens is in de recente percelering niets meer terug te vinden van deze natte fase.

Is er op basis van de resultaten uit dit onderzoek een aanpassing of nadere invulling van de archeologische verwachting voor de omgeving van het onderzoeksgebied te maken?

Uit het onderzoek is gebleken dat de hoge archeologische verwachting klopte. Een nadere aanpassing zou in die zin kunnen dat bij toekomstige opgravingen in deze

⁴⁰ Van Bommel 1760, 56

omgeving rekening moet worden gehouden met de natte omstandigheden van het terrein in de 13de eeuw. Bovendien kan worden uitgegaan van het feit dat ook onder de huidige straten nog archeologische resten aanwezig zijn.

De vroegste historische kaarten (Van Deventer en Braun & Hogenberg) tonen in tegenstelling tot later kaartmateriaal bebouwing aan op de Appelmarkt. Kan dit archeologisch ondersteund of weerlegd worden?

De kaarten van Jacob van Deventer en Braun en Hogenberg blijken vrij nauwkeurig de situatie weer te geven. Uit de opgraving is onomstotelijk vast komen te staan dat de Appelmarkt in de 16de eeuw gedeeltelijk was bebouwd. De bebouwing behoorde bij de immunitet die hier heeft gelegen en door een imposante omheiningsmuur was afgescheiden van de omgeving.

Onderzoek in de nabije omgeving van de Appelmarkt toonde grote verschillen in de hoogte van het dekzand aan. Wat kan er gezegd worden over het verloop van het natuurlijke zand en de bodemopbouw op deze locatie?

Het onderzoeksterrein ligt dicht tegen het Havik aan, een oude arm van de Eem. Deze rivier heeft een sterke invloed gehad op de vorming en ontwikkeling van het onderzoeksterrein. Het natuurlijke zand is niet overal aangetroffen, dit lag veelal te diep onder het maaiveld. Op een aantal plaatsen is een kijkgat gegraven waaruit blijkt dat het zand vanuit het noorden en noordwesten in zuidelijke richting omhoog loopt. Aan de oost- en noordzijde van het

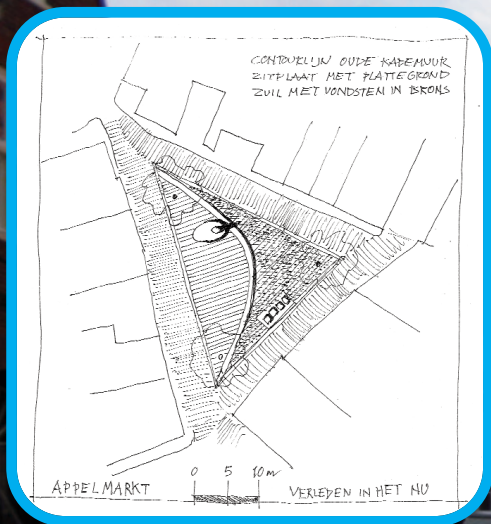
terrein daalt het zand sterk, tot meer dan 2 meter onder NAP. Onderzoek aan de Kerkstraat-Muurhuizen heeft uitgewezen dat het zand hier rond de 80 cm boven NAP ligt, wat betekent dat het over een korte afstand ook weer sterk stijgt. In de laagte tussen beide waarnemingen stroomde een (natuurlijke?) waterloop. Het terrein buiten de waterloop is vanaf de 13de eeuw opgehoogd en intensiever in gebruik genomen.

De Appelmarkt ligt in een bocht van de vroegere Eem (huidige Havik) die hier meanderde. Is in het onderzoeksgebied nog iets van deze oever zichtbaar?

Tijdens de opgraving is over het hele onderzoeksterrein één grote overstromingslaag aangetroffen, die met een grote waarschijnlijkheid aan de Eem kan worden toegeschreven.

De noordgrens van de vroegere St. Jorisbegraafplaats is nooit vastgesteld bij eerder onderzoek (Groenmarkt 1997 en 2007). Is de begraafplaats of haar begrenzing op deze locatie archeologisch aan te tonen?

Nee, van de begraafplaats zelf is niets aangetroffen. Het onderzoeksgebied ligt dus buiten de (noordelijke) begrenzing ervan.

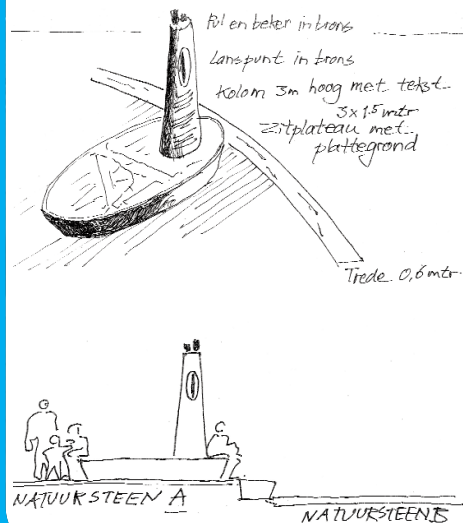

Nawoord, archeologie boven de grond

Amersfoort heeft een goede traditie als het gaat om zichtbaar maken van archeologische resten in het stadsbeeld; we kennen onder andere de weergave van de Lieve Vrouwekerk in de bestrating, de waterput op de Hof, de glasplaten in de vloer aan de Kamp 82, de joodse begraafplaats aan de Bloemendalse Buitenpoort en de bronzen plaquettes bij een groot aantal voormalige opgravingslocaties.

Gestimuleerd door het enthousiasme van omwonenden, collegae en het stadsbestuur om de geschiedenis van de Appelmart zichtbaar te maken, zijn de resultaten van het archeologisch onderzoek uitgangspunt geworden voor de herinrichting van het plein. Het ontwerp hiervoor is gemaakt door landschapsarchitect Anton Bijlholt. Door niveauverschil en kleurgebruik in bestrating - waarbij slim gebruik is gemaakt van beschikbare materialen - is de voormalige waterloop onderscheiden van het hogere landdeel. De grens tussen beide, de lijn waar de beschoeiing is aangetroffen en de omheiningsmuur heeft gestaan, is in de bestrating gemarkeerd met een natuurstenen rand, waarin de verschillende beschoeiingsvormen (muur, vlechtwerk en hout) zijn weergegeven. Een zitplaat(s) met zuil van natuursteen, waarin de bierpul, wijnbeker en lanspunt zijn verwerkt, fungeert als blikvanger op het plein. De nieuwe inrichting van het plein markeert niet alleen het 750-jarig bestaan van de stad, maar verbeeldt de lang verborgen geschiedenis van deze plek.

Monumentje

Replica

Wat de bierpul bijzonder maakt, is dat hij ongeveer 750 jaar oud is en dus dateert uit de periode dat Amersfoort stadsrechten kreeg. Voor de archeologen was dit een goede reden om hier replica's van te laten vervaardigen: een bijzondere souvenir aan het jubileumjaar.

Literatuur

Barends, S., et al. (red.), 1986: *Het Nederlandse Landschap: een historisch-geografische benadering*, Utrecht.

Bemmel, A. van, 1760: *Beschrijving van de stad Amersfoort, Dezelfver Regeeringsform, Burgerye en Gilden, Jaarmarkten, Handel en Negorie, Vryheid en Grondgebied; mitsgaders Van het recht in het Derde Lith der Staatsche of Provinciaale Regeering; Alsmede Stads Privillegien en Handvesten, Rampen en Onheilen enz, Meest uit echte Stukken en Brieven zaamgesteld*, Utrecht, heruitgave 1969, Zaltbommel.

Brongers, J. A., 1998: *Historische Encyclopedie van Amersfoort*, Amersfoort.

College voor Archeologische Kwaliteit, 2005: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 2.2*. Amsterdam.

Dekker, C. en M. Mijnsen-Dulith, 1995: *De Eemlandsche leege landen; Ontginningen rond de mond van de Eem in de 12e en 13e eeuw*, Utrecht.

Driesch, A. von den, & J. Boessneck, 1974: *Kritische Anmerkungen zur Widerristhohenberechnung aus LangenmaBen vor- und fruhgeschichtlicher Tierknochen*, in: *Säugetierkundliche Mitteilungen* 22, pp. 325-348.

Emmens, K., 1998: *De Sint-Joriskerk te Amersfoort; Van hofkapel tot kapittelkerk*, Amersfoort.

Engelenhoven, A., en F.M.E. Snieder, 2005: *Middeleeuwse huizen in Amersfoort*, Bussum.

Fischer, H., 1929: *Mitteralterliche Pflanzenkunde*, München.

Halbertsma, H., 1959: *Zeven eeuwen Amersfoort*, Amersfoort.

Haslinghuis, E.J., en H. Janse, 1997: *Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie*, Leiden.

Janssen, H.L.(red.), 1983: *Van Bos tot stad, Opgravingen in 's-Hertogenbosch, 's-Hertogenbosch*.

Kemperink, R.M., 2009: *De nederzetting tot het eind van de dertiende eeuw*, in: Kemperink, R.M. en B. Elias (red.), *Bruit van d'Eem. Geschiedenis van Amersfoort*, Utrecht.

Krauwer, M. en F.M.E. Snieder (red.), 1994: *Nering en vermaak. De opgraving van een veertiende-eeuwse markt in Amersfoort*, Utrecht.

Meer, W. van der, ea, 2009: *Archeobotanisch onderzoek aan macroresten, pollen, en hout uit middeleeuwse sporen van de vindplaats Leiden-Aalmarktschool*, in: *Biaxiaal* 399.

Melchior, S.E., 1955: *Blaffert van het huisgeld uit de resolutie boeken, berustende ten gemeentearchieve van Amersfoort, 1755*, Amersfoort.

Morel, J.-M.A.W., 2004: *De stadsplattegronden van Amersfoort*, in: *Flehite. Historisch jaarboek voor Amersfoort en omstreken* 2004 V, Amersfoort, pp. 82-126.

Muller, S. Fz 1890: *Over claustraliteit bijdrage tot de geschiedenis van de grondeigendom in de middeleeuwse stede*, Amsterdam.

Provincie Utrecht, 2002: *Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de provincie Utrecht*, Utrecht (kaart).

Rootselaar, W.F.N, van, 1878: *Amersfoort, 777-1580*, Amersfoort (de door dhr. J.A. Brongers in 1995 gedigitaliseerde versie).

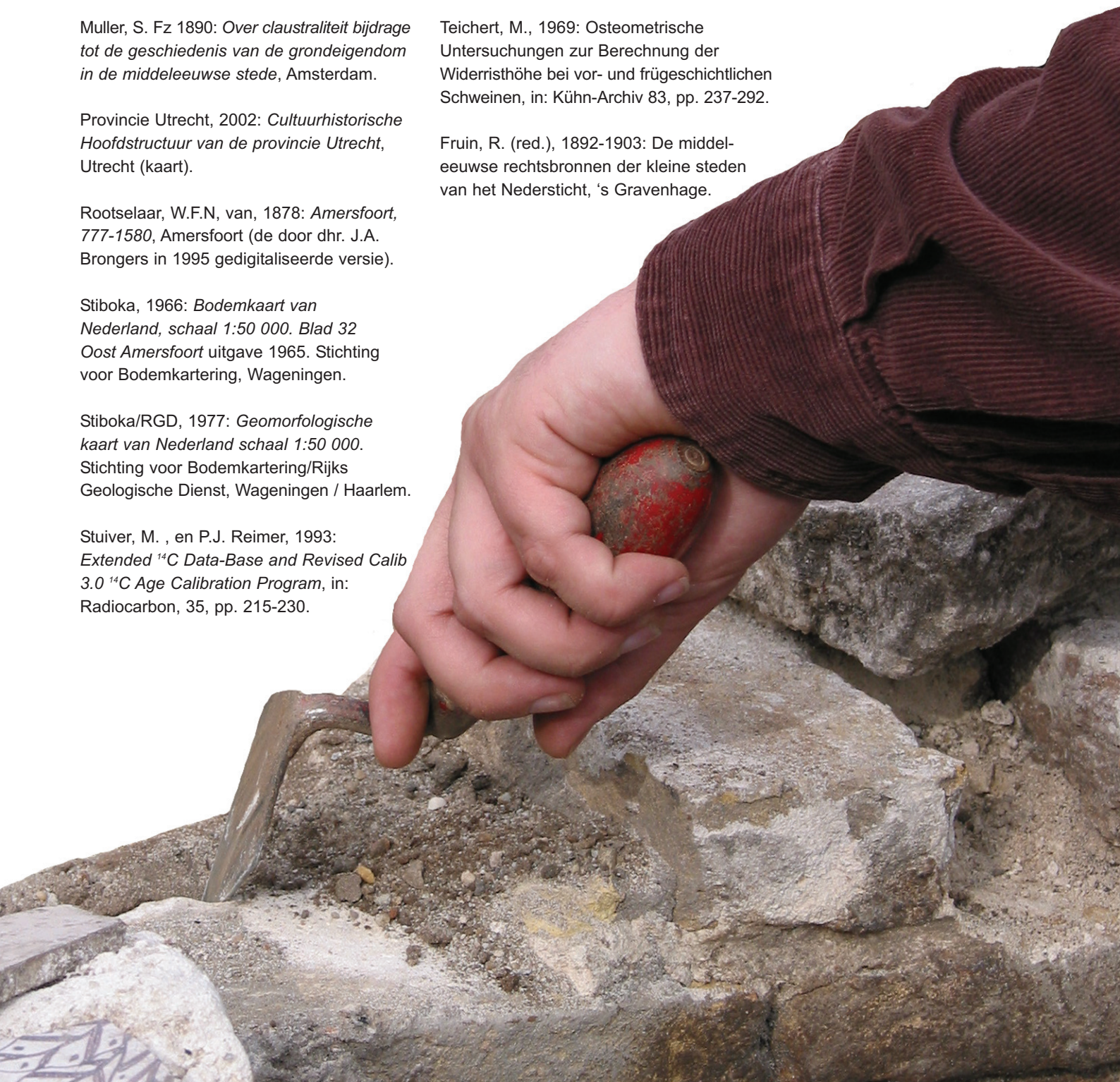
Stiboka, 1966: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50 000. Blad 32 Oost Amersfoort* uitgave 1965. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Stiboka/RGD, 1977: *Geomorfologische kaart van Nederland schaal 1:50 000*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen / Haarlem.

Stuiver, M. , en P.J. Reimer, 1993: *Extended ¹⁴C Data-Base and Revised Calib 3.0 ¹⁴C Age Calibration Program*, in: *Radiocarbon*, 35, pp. 215-230.

Teichert, M., 1969: Osteometrische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei vor- und frugeschichtlichen Schweinen, in: *Kühn-Archiv* 83, pp. 237-292.

Fruin, R. (red.), 1892-1903: *De middeleeuwse rechtsbronnen der kleine steden van het Nedersticht*, 's Gravenhage.

Bijlagen

alle-sporenkaart.

Fnr.	WP	Vlak	Profiel	Omschrijving	Opmerking	Datering	Fase
1	1	1		Stookplaats, plek met veel HK en BOT		16de eeuw	3
2	1	1		Vloer (tegel-, leem-, etc), Bs fundering om F1 heen		16de eeuw	3
3	1	1		Muur (fragment), muur Bs fundering		16de eeuw	3
4	1	1		Uitbraaksleuf, recente verstoring/greppel		19de-20ste eeuw	4
5	1	1		Fundering / fundament, muur Bs fundering		14de-15de eeuw	2
6	1	1		Muur (fragment), muur Bs fundering		16de eeuw	3
7	1	1		Afvalkuil, plek met veel HK + BOT		16de eeuw	3
8	1	1		Uitbraaksleuf, bleek recent te zijn met PVC waterafvoerpijpen erin		19de-20ste eeuw	4
9	1	1		Waterput/waterreservoir, afgebroken en dichtgestort met puin; recent?		15de eeuw	2
10	1	1		Puin, puinplek, puinlaag, puinbaan—>uitbraak muur?		16de eeuw	3
11	1	1		Ophoging, kunstmatig ophogingslaag met veel puin		16de-17de eeuw	3
12	1	1		Ophoging, kunstmatig met veel NST keien		16de-17de eeuw	3
13	1	1		Vloer (tegel-, leem-, etc), Bs vloertje		16de eeuw	3
14	1	1		Laag, verbrand, ligt over o.a F13 heen		16de-17de eeuw	3
15	1	1		Ophoging, kunstmatig ophogingslaag in Westen van wp1 (onder F11)		15de-16de eeuw	2
16	1	1	1	Laag, natuurlijk? Onduidelijk		14de-15de eeuw	2
17	1	1	1	Kleilaag (natuurlijk / antropogeen), kleibandje		-	2
18	1	1		Haardkuil, verbrande vierkanten plek (in vloer F13) met veel AW (incl zo goed als heel AW potje)		16de eeuw	3
19	1	1		Afvalkuil, plek met veel HK + BOT		16de-17de eeuw	4
20	1	1		Haardkuil, AW potje		1520-1600	3
21	1	1		Verstoring, coupe tekening greppel F8?		19de-20ste eeuw	4
22	1	2		Afvalkuil, vulling spoor boven F39/F44		1520-1600	3
23	1	2		Afvalkuil, rand beerkuil boven F44/F39; bruin lemig		1520-1600	3
24	2	1		Ophoging, kunstmatig venige zwarte laag (laag 1)		14de-15de eeuw	2
25	2	1		Ophoging, kunstmatig venige zwarte kleilaag (laag 2)		14de-15de eeuw	2
26	3	1		Laag, puinige laag		1600-20ste eeuw	4
27	3	1		Laag, zwart ophogingspakket		15de-16de eeuw	3
28	3	1		Fundering / fundamentBs fundering		1520-1600	3
29	1	2		Ophoging, kunstmatig dobgevl zand + puin (=F11?)		16de-17de eeuw	4
30	1	2		Laag, ligbr zand + puin mortel (uitbraak put)		15de-20ste eeuw	-
31	1	2+3		Laag, dogbr zand + HK + mortel (kleine puinfragm)		15de-16de eeuw	3
32	1	3		Laag, mogelijk F15?		15de-20ste eeuw	3
33	1	2+3		Laag,		na de 16de eeuw	4
33	1	3		Laag, Bs puin boven F7		na de 16de eeuw	4
34	1	3		Laag, grbr gevl zand + puinig		17de eeuw	4
35	1	3		Kuil, dogbr zand + puin		17de eeuw	4
36	1	3		Gebouw / Bouwswel, houten plank		15de eeuw - 1520	3
37	1	3		Laag, grijs zand, Ronde plek		14de-15de eeuw	2
38	1	3		Laag, ?		14de-15de eeuw	2
39	1	3		Afvalkuil, vulling met AW vetvanger		15de eeuw-1520	2
40	1	3		Laag, donkere ophogingslaag		14de-15de eeuw	2
41	1	3		Laag, donkere ophogingslaag		14de-16de eeuw	2
42	1	3		Laag, (water)put?, donkere buitenrand		14de-15de eeuw	2
43	1	3		Zandlaag (natuurlijk), verspoelde dekzand? Daaronder zit weer donkere vulling met veel vondsten		13de-14de eeuw	1
44	1	3		Gebouw / Bouwswel, Bs rand om F39 (rommelig) Lijkt op geïmproviseerde beerkuil		15de eeuw-1520	2
45	1	4		Laag, geel zand bandje		16de-17de eeuw	4
46	1	4+8		Laag, ligbr zand + Bs + Mortel		15de-16de eeuw	3
47	1	4		Laag, ligbr zand + mortel + Bs + HK		15de-16de eeuw	3
48	1	4+8		Laag, brzw humeuze laag + leembrokkjes		14de-15de eeuw	2
49	1	4+8		Laag, br lemig zand/humeus		14de eeuw	2
50	1	4		Laag, als F49, maar lichter + houtresten		14de eeuw	2
51	1	4+8		Laag, als F50, maar zonder houtresten		14de eeuw	2
52	1	2		Fundering / fundamentBs muurfundering schuin onder F6		14de-15de eeuw	2
53	1	5		Laag, laag in profiel 5		14de-15de eeuw	2
54	1	5		Laag, =F15?		14de eeuw	2
55	1	3		Laag, puinig zwart zand + Bs + mortel		14de-15de eeuw	2
56	1	3		Laag, =F41		14de-16de eeuw	2
57	1	3		Laag,		14de-15de eeuw	2
57	1	6		Laag, dogbr zand + mortel		14de-15de eeuw	2
58	1	6		Laag, dogbr zand		14de-15de eeuw	2
59	1	6		Laag, ligr/gr zand		14de-15de eeuw	2
60	1	6		Laag, grdobr zand + kleiklontjes		14de-15de eeuw	2
61	1	6		Laag, grbr zand + iets HK		14de-15de eeuw	2
62	1	6		Laag, zwdogr zand + HK, iets lemig		14de-15de eeuw	2
63	1	6		Laag		14de-15de eeuw	2
64	1	6		Laag		15de-16de eeuw	3
65	1	6		Laag, verbrand zwart laagje		16de eeuw	3
66	1	5+8		Laag, zwart humeuze laag onder F37 in P5		14de eeuw	2
67	1	7		Laag, ligr lemig zand etc...in P7		15de eeuw	2
68	1	7		Laag, dogr zand + mortel + HK in P7		15de eeuw	2
69	1	7		Laag, ligr gevl zand 15de eeuw		15de eeuw	2
70	1	7		Laag, dogbr zand etc in P7		14de eeuw	2
71	1	7		Laag, dogr venig zand + mortel etc in P7		13de-14de eeuw	1 / 2
72	1	8		Laag, gevl vulzand in P8		14de eeuw	2
100	3	1		Laag, Zwarte laag op vloer		17de eeuw	4
101	3	1		Kuil, kuil	1520-1600		3
102	3	1		Vloer (tegel-, leem-, etc), Bakstenen werkvloer.		1520-1600	3
103	3	1		Fundering / fundamentMuurfundering.		1520-1600	3
104	3	1		Fundering / fundamentMuurfundering.		1520-1600	3
105	3	1		Put	Beerkuil van baksteen.	1520-1600	3
106	3	1		Stookplaats	Leemkuil.	1520-1600	3

tabel 4, overzicht van de gedocumenteerde sporen; featurenummer, werkput, vlak, profiel, tekening, opgraver, omschrijving, datering en periode

107	3	1	Puin, puinplek, puinlaag, Insteek F104.	1520-1600	3
108	3	1	Fundering / fundament, Muur/fundering.	1520-1600	3
109	3	1	Fundering / fundament, Muur/fundering.	1520-1600	3
110	3	1	Fundering / fundament, Muur/fundering.	1520-1600	3
111	3	1	Fundering / fundament, Muur/fundering.	1520-1600	3
112	3	1	Fundering / fundament, Muur/fundering.	1520-1600	3
113	3	1	Kuil, Leemkuil. 1520-1600		3
114	3	1	Kuil, Leemkuil. 1520-1600		3
115	3	1	Plaveisel, Stoop. 1520-1600		3
116	3	1	Fundering / fundament, Fundering.	14de-15de eeuw	2
117	3	1	Verstoring, Greppel (recent).	19de-20ste eeuw	4
118	3	1	Laag, Geel vuil vulzand.	16de-17de eeuw	3/4
119	3	1	Kuil, Paalgat?	16de-17de eeuw	3/4
120	3	1	Kuil, Paalgat?	16de-17de eeuw	3/4
121	3	1	Kuil, Paalgat?	16de-17de eeuw	3/4
122	3	1	Kuil, Paalgat?	16de-17de eeuw	3/4
123	3	1	Kuil, Rechthoekig	17de eeuw	4
124	3	1	Goot, afvoer, riool, Gootje van baksteen.	16de eeuw	3
125	3	1	Vloer (tegel-, leem-, etc), Bakstenen vloer.	1520-1600	3
126	3	2	Plaveisel, Bakstenen plaveisel (restant).	16de eeuw	3
127	3	2	Fundering / fundament, Bakstenen steunbeer.	14de-15de eeuw	2
128	3	2	Fundering / fundament, Bakstenen steunbeer (=F265)	14de-15de eeuw	2
129	3	2	Plaveisel, Rommelig gelegde baksteenstructuur. (stoept)	16de eeuw	3
130	3	2	Puin, puinplek, puinlaag, Puinfundering onder stoep (Laag).	16de eeuw	3
131	3	2	Laag, Zwarte humeuze laag.	16de -17de eeuw	3/4
132	3	2	Puin, puinplek, puinlaag, Puinrestant steunbeer?	14de-15de eeuw	2
133	3	2	Goot, afvoer, riool, Restant bakstenen goot?	14de-15de eeuw	2
134	3	2	Fundering / fundament, Bakstenen steunbeer.	14de-15de eeuw	2
135	3	2	Muur (fragment), Fundering van muur.	14de-15de eeuw	2
136	3	2	Goot, afvoer, riool, Bakstenen goot.	14de-15de eeuw	2
137	3	2	Plaveisel, natuurstenen plaveisel	14de-15de eeuw	2
138	3	2	Paal, Paalkuil met houten paal.	14de-15de eeuw	2
139	3	2	Graf (onderdeel), Begraving (varken) in F131.	15de eeuw	2
140	3	2	Fundering / fundament, Fundering laag, baksteenpuin MO.	14de-15de eeuw	2
141	3	2	Laag, Laag boven F135 en F134.	15de-16de eeuw	3
142	3	2	Fundering / fundament, Steunbeer (baksteen).	14de-15de eeuw	2
143	3	2	Verstoring, Verstoring, riool, baksteenpuin MO.	19de-20ste eeuw	4
144	3	2	Puin, puinplek, puinlaag, Plek met hh/mortel; Geen spoor.	17de eeuw of jonger	3/4
145	3	2	Kuil, Puinkuil, BS, MO, 17de eeuw of jonger		3/4
146	3	2	Verstoring, Verstoring? Br, BS MO	17de eeuw of jonger	4
147	3	2	Verstoring, Verstoring? Zwartbruin za.	17de eeuw of jonger	4
148	3	2	Laag, Zwarte laag, humeus, Baksteen, aardewerk = F131	14de-15de eeuw	2
149	3	2	Fundering / fundament, Bakstenen poer.	14de-15de eeuw	2
150	3	2	Fundering / fundament, Bakstenen poer.	14de-15de eeuw	2
151	3	2	Fundering / fundament, Fundering muurtje.	16de eeuw	3
152	3	2	Puin, puinplek, puinlaag, Bleek niets te zijn	14de-15de eeuw	2
152	3	2	Puin, puinplek, puinlaag, Natuurstenen plaveisel.	14de-15de eeuw	2
153	3	2	Fundering / fundament, Bakstenen constructie.	14de-15de eeuw	2
154	4	1	Kuil, Leemkuil	1520-1600	3
155	4	1	Fundering / fundament, Baksteen.	1520-1600	3
156	4	1	Fundering / fundament, Baksteen.	1520-1600	3
157	4	1	Puin, puinplek, puinlaag, Puinbaan.	16de-17de eeuw	3
158	4	1	Kuil, Puin (recente put).	19de-20ste eeuw	4
159	4	1	Waterput/waterreservoir, dichtgegooid put.	15de eeuw	2
160	4	1	Kuil	16de-17de eeuw	3
161	4	1	Verstoring, Sleuf voor Gresbuis?	19de-20ste eeuw	4
162	4	2	Laag, Laag	16de-17de eeuw	3/4
163	4	2	Goot, afvoer, riool, Bakstenen gootje?	16de eeuw	3
164	4	2	Goot, afvoer, riool, Bakstenen goot op puinfundering.	16de eeuw	3
165	4	2	Fundering / fundament, Bakstenen fundering.	1520-1600	3
166	4	2	Fundering / fundament, Bakstenen fundering.	1520-1600	3
167	4	2	Kuil, Verbrande leemkuil.	1520-1600	3
168	4	2	Fundering / fundament, Puinbaan.	1520-1600	3
169	4	2	Plek, depressie / natuurlijk	15de-16de eeuw	2
170	4	1	Puin, puinplek, puinlaag, Puinfundering.	1520-1600	3
171	4	2	Graf (onderdeel), Rund	14de-15de eeuw	2
172	4	3	Stookplaats, Bakstenen stookplaats.	1520-1600	3
173	4	2	Fundering / fundament, Bakstenen fundering.	14de-15de eeuw	2
174	4	2	Puin, puinplek, puinlaag, Mortelbaan.	14de-15de eeuw	2
174	4	2	Puin, puinplek, puinlaag, mortelbaan	14de-15de eeuw	2
175	4	2	Kuil, Kuil Runderbegraving.	14de-15de eeuw	2
176	4	3	Kuil, Verbrande leemkuil.	1520-1600	3
177	4	3	Kuil, Verbrande leemkuil.	1520-1600	3
178	4	3	Fundering / fundament, Slietfundering.	14de-15de eeuw	2
179	4	3	Vloer (tegel-, leem-, etc), Baksteenconstructie.	14de-15de eeuw	2
180	4	3	Laag, Laag	14de-15de eeuw	2
181	4	3	Kuil, Vulzand slietfundering	14de-15de eeuw	2
182	4	3	Paal, Houten paal	14de-15de eeuw	2
183	4	3	Kuil, Boomgat uitgediept	19de-20ste eeuw	4
184	4	3	Fundering / fundament, Bakstenen steunbeer.	14de-15de eeuw	2
185	4	3	Laag, Laag in profiel	14de eeuw	2
186	4	3	Laag, Laag in profiel	15de-16de eeuw	3

187	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	15de-16de eeuw	3
188	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	14de-16de eeuw	2/3
189	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	15de-16de eeuw	2/3
190	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	14de-16de eeuw	2/3
191	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	14de-16de eeuw	2/3
192	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	14de-16de eeuw	2/3
193	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	14de-16de eeuw	2/3
194	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	16de-17de eeuw	3/4
195	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	16de-17de eeuw	3/4
196	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	14de-16de eeuw	2/3
197	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	16de-17de eeuw	3/4
198	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	14de-15de eeuw	2
199	4	3	9	Laag, Laag in profiel.	14de-15de eeuw	2
200	4	3		Paal, Houten paal.	14de-15de eeuw	2
201	4	3		Laag, donkerbruin venige band.	14de-15de eeuw	2
202	4	3		Laag, Laag vuil geel bruin gevlekt zand.	14de-16de eeuw	2/3
203	5	2		Vloer (tegel-, leem-, etc), Bakstenen (werk)vloer.	1520-1600	3
204	5	2		Veenplek / veenpakket. Hout, venig pakket	14de-15de eeuw	2
205	5	2		Laag, Laag zwart venig humeus.	14de-15de eeuw	2
206	4	3		Vloer (tegel-, leem-, etc), Bakstenen vloer.	14de-15de eeuw	2
207	4		10	Laag, Laag 7.	16de eeuw	3
208	4	3		Laag, Laag m o.a. Coupe A Slietfundering.	14de eeuw	2
209	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de-17de eeuw	3/4
210	4		11	Laag, Laag in profiel.	17de eeuw	3/4
211	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de eeuw	3/4
212	4		11	Laag, Laag in profiel.	14de-15de eeuw	2
213	4		11	Laag, Laag in profiel. = F160?	14de-16de eeuw	2/3
214	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de-17de eeuw	3/4
215	4		11	Laag, Laag in profiel.	14de-16de eeuw	2/3
216	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de eeuw	3
217	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de/17de eeuw	3
218	4		11	Laag, Laag in profiel.	15de/16de eeuw	2/3
219	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de eeuw	3
220	4		11	Laag, Laag in profiel.	14de-16de eeuw	2/3
221	4		11	Laag, Laag in profiel.	15de-16de eeuw	2
222	4		11	Laag, Laag in profiel.	14de-16de eeuw	2/3
223	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de-17de eeuw	3
224	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de-17de eeuw	3
225	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de-17de eeuw	3
226	4		11	Laag, Laag in profiel.	15de-16de eeuw	2/3
227	4		11	Laag, Laag in profiel.	14de eeuw	2
228	4		11	Laag, Laag in profiel.	14de eeuw	2
229	4		11	Oever, oeverbeschoeiing, Houten planken beschoeiing (scheepshout)	13de-14de eeuw	1
230	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de-17de eeuw	3/4
231	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de-17de eeuw	3/4
232	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de-17de eeuw	3/4
233	4		11	Laag, Laag in profiel.	16de eeuw	3
234	4	4		Greppel, Greppel.	14de eeuw	1
235	4	4		Paal, Paal.	13de-14de eeuw	1
236	4	4		Kuil, Kuil.	13de- 14de eeuw	1
237	4	4/5		Laag, Onderste ophogingslaag.	13de-14de eeuw	1
238	4	4		Laag, Laag.	13de-14de eeuw	1
239	4	3	11	Laag, Laag.	16de-17de eeuw	3/4
240	4	3	11	Laag, Laag.	16de-17de eeuw	3/4
241	4	3	11	Laag, Laag.	16de-17de eeuw	3/4
242	5	2		Beerput, Een vierkante houten bekisting zat om deze put heen gebouwd	13de-14de eeuw	1
243	5	2		Paal, Houten paaltje.	13de-14de eeuw	1
244	5	2		Beerkuil, Houten constructie die nagebruik dienst heeft gedaan als beerput	13de-14de eeuw	1
245	6	1		Fundering / fundament, Baksteen constructie	16de eeuw	3
246	6	2		Puin, puinplek, puinlaag, puinbaan	14de-15de eeuw	2
247	6	3		Laag, vulzand grondverbetering	14de-15de eeuw	2
248	6	2		Puin, puinplek, puinlaag, puinfundering van F112	16de eeuw	3
249	6	3		Afvalkuil, afvalkuil	15de eeuw	2
250	5	3		Paal, Houten paal.	13de-14de eeuw	1
251	5	3		Fundering / fundament, (Stijger)plank	13de-14de eeuw	1
252	5	3		Paal, Houten spant, tegen het zuiden van F229	13de-14de eeuw	1
253	5	3		Paal, (Stijger)paal zuid.	13de-14de eeuw	1
254	5	3		Beerput, Houten ton nummer 2	13de-14de eeuw	1
255	5	3		Beerput, Houten ton nummer 3.	13de-14de eeuw	1
256	5	3	N	Paal, (Stijger)paal noord, onder F242.	13de-14de eeuw	1
257	3	3		Oever, oeverbeschoeiing, Houten beschoeiing.	13de-14de eeuw	1
258	4			Laag, Laag 7 uit profiel onder F116.	14de-15de eeuw	2
259	3			Laag, Laag 3 (net onder hout).	14de eeuw	2
260	3			Oever, oeverbeschoeiing, Paaltjes verdiepen langs F135.	13de-14de eeuw	1
261	3			Oever, oeverbeschoeiing, Vlechtwerk beschoeiing tegenover huisnummer 6 (F261).	13de-14de eeuw	1
262	3			Afvalkuil, Afvalkuil ten zuiden van poer F112.	14de-15de eeuw	2
263	3			Paal, Grote houten paal met punt, onder of naast? fundering F135.	13de-14de eeuw	1
264	3	3		Laag, venige laag	14de eeuw	2
265	3			Fundering / fundament, steunbeer	14de-15de eeuw	2
266	3			Oever, oeverbeschoeiing, hout beschoeiing	13de-14de eeuw	1
267	3			Oever, oeverbeschoeiing, hout beschoeiing alleen gefotografeerd	13de-14de eeuw	1
268	3			Oever, oeverbeschoeiing, hout beschoeiing alleen op foto	13de-14de eeuw	1

tabel 5, overzicht van de aangetroffen vondsten: vondstnummer, feature, verzamelwijze, aantal, materiaal en soort, voorwerp, type en datering.

269	3	Laag	13de-14de eeuw	1
270	3	Laag	14de eeuw	1/2
271	3	Paal, alleen op foto	13de-14de eeuw	1/2
272	3	Oever, oeverbeschoeiing, omgeslagen beschoeiing	13de-14de eeuw	1
273	3	Laag	14de-16de eeuw	2/3
274	3	Laag	14de-16de eeuw	2/3
275	3	Laag	14de eeuw	2
276	3	Kuil	14de-16de eeuw	2/3
277	3	Paal, alleen op foto	14de-16de eeuw	2/3
278	3	Laag	14de-15de eeuw	2
279	3	Laag	14de-15de eeuw	2
280	3	Laag	13de eeuw	1
281	3	Goot, afvoer, riool, houten afvoer (digitaal ingetekend) en gefotografeerd	13de-14de eeuw	1
282	3	Oever, oeverbeschoeiing, beschoeiingspalen	13de-14de eeuw	1

Vnr.	Fnr.	Verzamelwijze	N	Materiaal en soort	Voorwerp	Type	Typecode	Opmerking	Datering
1	-	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	47	fragment(en)	DIV		DIV	AW, CON, MET & STN	14-19
2	15		2	bodemfragment(en)	AW	R	???	2 x poolje	15de/16e
2	15		1	randfragment(en)	AW	R	OLIELAMP	lijkt op bak als van r-oil 6	16
2	15		1	wandfragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan-lichtbruin opp	14
2	15		1	randfragment(en)	AW	WIT	GRAPE	ha-gra-2 passende randscherven	15B-16de
2	15		1	fragment(en)	AW	WIT	XXX	ha-ton-1losse passende scherf	16B-16d
2	15			voorwerp(en)	MET	IJZER			
2	15		1	voorwerp(en)	MET	IJZER	LANS	ijzeren lanspunt. Schacht 6-kantig en deels afgebroken.	16
2	15		1	fragment(en)	STN	LEI			
2	15		1	fragment(en)	VST		BROK	natuurlijk	
3	14	Scheppend/schavend	2	wandfragment(en)	AW	R	???	rode vuursteen.	16/17
3	14	Scheppend/schavend	1	randfragment(en)	AW	R	???	inder, grape pot, kan?	15/16
3	14	Scheppend/schavend	1	fragment(en)	MET	IJZER	SCHARNR	deel van bloembak of wijde test. Indien test dan 15e eeuw	15/16
4	17	Monstername	1	fragment(en)	STN			Fragment van een scharnier met twee gehengen	
5	16	Trofflend	3	fragment(en)	AW	S1	KAN	s1kan	14/15
6	4	Kraanwerkzaamheden	1	randfragment(en)	AW	R	PAN	bak	15
6	4	Kraanwerkzaamheden	1	fragment(en)	STN				
7	18	Trofflend		voorwerp(en)	GLS				
7	18	Trofflend		voorwerp(en)	XXX		AFVAL	klodder teer, weggegooid	
8	19	Monstername	2	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant	
9	7	Monstername	2	fragment(en)	GLS	???	???	zeer slechte staat, hoofdzakelijk roest.	
9	7	Monstername	1	fragment(en)	GLS	POTASGLS	VENSTER	viakglas	16/17
9	7	Monstername	3	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant	
10	7	Trofflend	1	randfragment(en)	GLS	POTASGLS	BEKER	glad?	16
11	7	Trofflend	1	wandfragment(en)	AW	R	???	klein randfrgm	16/17
11	7	Trofflend	1	fragment(en)	STN	LEI		dikwandig wijd, kom ofpot?	
12	20	Trofflend	1	wandfragment(en)	AW	R	???	beroet	16
12	20	Trofflend	11	fragment(en)	AW	R	GRAPE	grote niet beroete grape met vingerindrukken onder de rand.	15d/16A
12	20	Trofflend	3	fragment(en)	AW	R	KAN	7 scherven totaal maar te plakken tot 3 frgm	16A
12	20	Trofflend	1	fragment(en)	AW	R	KAN		16?
12	20	Trofflend	1	bodemfragment(en)	AW	R	POT	bloem	16?
12	20	Trofflend	2	fragment(en)	AW	R	POT	bloem	16?
12	20	Trofflend	1	randfragment(en)	AW	R	TEST	r-tes-5	16/17
12	20	Trofflend	4	fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN	1 fragment met sterk gebogen rand. Hoekstuk.	
12	20	Trofflend	1	fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS		
12	20	Trofflend	1	fragment(en)	MET	IJZER	KETTING	S-schakels	
13	22	Trofflend						Lengte schakels 5-6 cm, @ van de oogjes 2 cm.	
14	25	Stortvondsten							
15	-	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	4	fragment(en)	DIV		DIV	AW, MET & STN	16-18?
16	23	Monstername	1	fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???		
16	23	Monstername	1	fragment(en)	STN	LEI			
17	22	Monstername							
18	22	Monstername	3	fragment(en)	CON	???	???	Lijkt zeer ijzerhoudend	
18	22	Monstername	x	fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???		
18	22	Monstername	1	fragment(en)	CON	DAKPAN	???		
19	23	Monstername	1	fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS	Brandspoor?	
19	23	Monstername	1	fragment(en)	STN	LEI	DAKLEI		
20	1	Monstername	1	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant	
20	1	Monstername	1	fragment(en)	STN			uit botanisch monster, slechte staat.	
21	1	Monstername	2	fragment(en)	GLS	POTASGLS	VENSTER	viakglas	16/17
22	21	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1	randfragment(en)	AW	WIT	GRAPE	w-gra-	16
23	25	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	5	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant	
24	5	Trofflend	1	stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN	Formaat 2e stradsmuur	1400
25	3	Trofflend	1	stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN	Formaat 2e stradsmuur	1400
26	15	Kraanwerkzaamheden	2	wandfragment(en)	AW	GRIJS	???	zeer wijd voorwerp, kan of pot	14/15
26	15	Kraanwerkzaamheden	1	randfragment(en)	AW	R	???	indet wijd voorwerp. Alleen uitw glazuur. Kraagrand. Tuinbak?	?
26	15	Kraanwerkzaamheden	3	wandfragment(en)	AW	R	???	indet	16
26	15	Kraanwerkzaamheden	1	bodemfragment(en)	AW	R	???	van pot of kan, verder indet	14/15
26	15	Kraanwerkzaamheden	3	fragment(en)	AW	R	GRAPE	potje kan ook nog 16a zijn. 2 wandscherven, beroet.	15
26	15	Kraanwerkzaamheden	2	fragment(en)	AW	R	OLIELAMP	onderbak met schenklip.	16d
26	15	Kraanwerkzaamheden	1	randfragment(en)	AW	R	POT	smalle 3 cm hoge hals, verder wijd model	14
26	15	Kraanwerkzaamheden	1	randfragment(en)	AW	R	POT	rechte rand als van pot 20	16
26	15	Kraanwerkzaamheden	1	randfragment(en)	AW	S1	KAN	schnelle	16b
26	15	Kraanwerkzaamheden	1	wandfragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan-	14d-15a
26	15	Kraanwerkzaamheden	2	randfragment(en)	AW	S1	TRECHBEK	s1-tre-	15

46	42	Kraanwerkzaamheden	2 wandfragment(en)	AW	GRUIJS	???			1x wand met net aanzet naar lobvoet, 1x met vage rib.	14
46	42	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R	PAN	bak	r-bak-	rand als r-bak-1	15
46	42	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	S1	???				14
47	39	Troffielend	3 fragment(en)	AW	GRUIJS	???			2x wand, 1x klein randfrgm. indet	14
47	39	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R	???			indet wand	15/16
47	39	Troffielend	1 pootje(s)	AW	R	GRAPE		r-gra-	klauwpoot zoals van op de hof	14c/15a
47	39	Troffielend	1 bodemfragment(en)	AW	R	KAN		r-kan-	2 losse maar passende scherven	15/16
47	39	Troffielend	1 fragment(en)	AW	R	VETVANGR		r-vet-1	steel tussen de 2 poten aangezet lengte bij benadering 50 cm.	15
47	39	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1	???			vrijwel vlak frgm indet	14
47	39	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S2	???			klein frgm	15/16
47	39	Troffielend	2 fragment(en)	AW	S2	KAN		s2-kan-	lijkt kan 28, zie alk'97 p.73 nr.219	16A
47	39	Troffielend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???				
47	39	Troffielend	1 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX				
47	39	Troffielend	1 randfragment(en)	GLS	POTASGLS	BEKER	ribbel	gl-bek-2	rand, net iets van kruispatroon te zien. Cil of tonvorm.	15b-15c
47	39	Troffielend	1 randfragment(en)	GLS	POTASGLS	BEKER	ribbel	gl-bek-2	waarschijnlijk horend bij rand van V 58	15
47	39	Troffielend	1 voorwerp(en)	MET	IJZER	NAALD	leernaald		leernaald, L 16,5 cm, br/dikte 6 en 3 mm.	
47	39	Troffielend	1 stuk	MET	IJZER	SPIJKER	hoefnagel		Hoefnagel met omgeslagen punt	
47	39	Troffielend	2 fragment(en)	STN	LEI				1 Fragm bewaard	
47	39	Troffielend	6 fragment(en)	STN	LEI					
48	39	Monstername	73 gram	CON	MORTEL	XXX				
48	39	Monstername	8 fragment(en)	STN	LEI					
49		Scheppend/schavend								
50		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	2 wandfragment(en)	AW	R	???				14d/15/16
50		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	R	???				14d/15
50		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 bodemfragment(en)	AW	R	KAN		r-kan	wsch graperandje, kort, uitstaand, niet verdikt	14d/15
50		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	R	POT		pis	ongeglazuurde kanbodem met wsch 4 lobben. Helderrood.	14d/15a
50		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	2 wandfragment(en)	AW	S1	KAN		r-pis-	pispotrand, naar buiten afgeschuind	14d/15a
50		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	S5	???		s1-kan-		14
50		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	MET	IJZER	AFVAL			Waarschijnlijk sub-recent.	subrecent?
51	31	Troffielend	3 wandfragment(en)	AW	R	???			1x test?, 1x beroet=grape, 1x buikfrgm, indet	15
51	31	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	S1	TRECHBEK		s1-tre		15
51	31	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S2	KAN			2.5 mm dik, wijd frgm met ribbels uitw.	15d/16?
51	31	Troffielend	1 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX			Aan 1 zijde glad afgewerkt. Decoratiefragmentje?	
51	31	Troffielend	3 bodemfragment(en)	GLS	POTASGLS	BEKER		gl-bek-2	conisch model	15
51	31	Troffielend	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER			Waarschijnlijk het restant van een vierkante spijker	
51	31	Troffielend	1 fragment(en)	PYP	PIJPAARD	BEELD			pijpaarde, vermoedelijk beeldfragment	15/16e eeuw
51	31	Troffielend	3 fragment(en)	STN	LEI				1 bruine lei	
52	38	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	GRUIJS	KOM		g-kom-10		14A
53	37	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	KGP	POT			rand als kp-kog-4	13
53	37	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1	???	kogel		dunwandiger dan doorsnee kan, misschiev trechterbekerfrgm	14/15
54	41	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 oorfragment(en)	AW	GRUIJS	KAN				14
54	41	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	R	GRAPE			beroeete wand, inw ook spaarzaam	14c/15
54	41	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	S2	KAN				16
54	41	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	AW	S4	???				13/14
54	41	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	10 fragment(en)	STN	LEI					
55	40	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	INWIT	BORD			iets gegolfde vlag, accoladeversiering?	19
55	40	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	PORS	BORD			niet in ev syst	19/20ste eeuw
55	40	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	PORS	BORD		ep-bor-	klein bord/grote schotel	20ste eeuw
55	40	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	MET	IJZER	HENGSEL	draad		Gedeelte van een hengel van een metalen emmertje?	
55	40	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 voorwerp(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		vierkante gesmeedde spijker, in goede staat.	
55	40	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 voorwerp(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		lange vrij goed geconserveerde spijker.	
55	40	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	MET	IJZER	XXX	blik, cons		Een fragment van een conserve blik	
55	40	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 stuk	MET	MESSING	RING			Sluitring? De rand van de ring is licht gekarteld	
56	36	Troffielend								
57	35	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R	???			do loodgl inw.	16/17
57	35	Troffielend	1 bodemfragment(en)	AW	R	???			dikke standing, uitw roetaanslag. alle scherven passend	17
57	35	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	R	KOP		r-kop-	2 passende scherven	17
57	35	Troffielend	1 fragment(en)	PYP	PIJPAARD	PIJP			1 pijpensteelfragment	
58	39	Troffielend	3 fragment(en)	AW	R	KAN		r-kan-	1x rand van kleine kan 2x wand van grote kan geen plazuur	14c-15A
58	39	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S2	KAN		s2-kan-	hoort bij kanfrgm van v 47	16
58	39	Troffielend	1 randfragment(en)	GLS	POTASGLS	BEKER	ribbel	gl-bek-2	rand van ton of conisch model	15
59	44	Troffielend	2 fragment(en)	CON	BAKSTEEN				1 complete steen met fragment, door mortel samengekleefd.	
59	44	Troffielend	1 stuk	CON	BAKSTEEN					
60	44	Troffielend								
61	54	Troffielend	4 fragment(en)	AW	GRUIJS	???			1x lobvoelaanzet en vlakke bodem, 3x wand., van grape of kan	14
61	54	Troffielend	1 bodemfragment(en)	AW	S1	KAN	jacoba	s1-kan-		14
61	54	Troffielend	3 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???				
61	54	Troffielend	1 fragment(en)	CON	MORTEL	???				
61	54	Troffielend	1 fragment(en)	CON	XXX	???			Gebogen fragment. Deel van ornament?	
61	54	Troffielend	6 fragment(en)	MET	AFVAL		sintel		Verscheidene fragm. Van sintels, variierend van ca 15 tot 45 mm doorsnede	
61	54	Troffielend	7 fragment(en)	STN	LEI				1 fragm bewaard	
62	71	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	S1	???			vrij veel zandpijles.	14
62	71	Kraanwerkzaamheden	1 voorwerp(en)	AW	S5	KAN		s5-kan-3	oor enigszins beschadigt, verder compleet	1220-1275
63	71	Monstername	0 liter(s)	MON	BOTAN					
63	71	Monstername	0	MON	BOTAN					
64	46	Troffielend	1 bodemfragment(en)	AW	INWIT	???				19
64	46	Troffielend	2 fragment(en)	AW	R	???			worstootje en wandfrgm, verder indet	14c-15
64	46	Troffielend	1 fragment(en)	STN	LEI					
64	46	Troffielend	3 fragment(en)	STN	LEI					
65	66	Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	S1	KAN	jacoba	s1-kan-	iets blos op oor	14
66	65	Monstername								
67	64	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R	???			licht beroet, wsch grape.	15/16

67	64	Troffielend	fragment(en)	CON	MORTELE						
67	64	Troffielend	1 fragment(en)	CON	MORTELE						
68	69	Troffielend	1 fragment(en)	STN	LEI						
69	71	Troffielend	2 fragment(en)	STN	LEI						
70	63	Troffielend	3 fragment(en)	STN	LEI						
70	63	Troffielend	1 fragment(en)	STN	LEI	DAKLEI					
71	37	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	GRUJS	???				Restant van spijker nog aanwezig	14
71	37	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1	???				verdikte (worst)rand.kom of grape.	14/15
71	37	Troffielend	2 fragment(en)	AW	S4	KAN				kan of trechterbeker	13
72	41	Troffielend	2 fragment(en)	STN	LEI					1x wand met buikribbel 1x rand, oranjebruine engobe	13
73	68	Troffielend	1 stuk	MET	METAAL	AFVAL					
73	68	Troffielend	1 fragment(en)	STN							
74	70	Troffielend	3 wandfragment(en)	AW	S1	???					14
74	70	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S5	KAN			s5-kan-		13
75	39	Troffielend	1 bodemfragment(en)	AW	R	POT	pis		r-pis-	behoorlijk aangekoekt	15
75	39	Troffielend	1 bodemfragment(en)	AW	R	VETVANGR			r-vet-1	oude reparatie zichtbaar. Fijn lobpootje.	15
75	39	Troffielend	1 fragment(en)	STN	LEI						
76	39	Monstername	14 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???				fragmenten met verfstant. Brandspoor?	
76	39	Monstername	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???				Verfspoor, oker	
76	39	Monstername	1 fragment(en)	CON	MORTELE	XXX					
77	46	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R	KOM				lijkt op r-kom-42. kraagrand met deels glazuur	16
77	46	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1	???					14
77	46	Troffielend	1 fragment(en)	STN	LEI						
78	50	Troffielend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???					
79	60	Troffielend	1 fragment(en)	AW	R					stukje baksteen	?
79	60	Troffielend	1 fragment(en)	STN							
80	11	Troffielend	3 wandfragment(en)	AW	R	???				wsch grape overlans gespleten maar alle 3 passend in/uitw	16/17
80	11	Troffielend	3 wandfragment(en)	AW	R	???				2x passend van pot of kan, 1x indet, inw geen lood	16/17
80	11	Troffielend	1 oorfragment(en)	AW	R	???				wsch van bakpan.	15/16
80	11	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R	GRAPE				uitw beroet	16
80	11	Troffielend	2 randfragment(en)	AW	R	POT			r-pot-	geen dekselgeul	16
80	11	Troffielend	3 fragment(en)	AW	WIT	BAKPAN	hafner		ha-gra-		16b-16c
81	55	Troffielend	2 fragment(en)	AW	S1	KAN				1x overgang hals/schouder, 1x wand met rib en bos.	14/15
82	66	Monstername	3 fragment(en)	CON	MORTELE	PLAVUIS					
82	66	Monstername	4 voorwerp(en)	MET	IJZER	SLAK	sintel			zeer kleine sinteltjes, iets magnetisch.	
82	66	Monstername	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER					
82	66	Monstername	6 fragment(en)	STN	LEI						
83	37	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	R	???				kom?kanrand?	14
84	14	Troffielend									
85	58	Troffielend	2 wandfragment(en)	AW	R	???				1x inw loodglazuur, 1x uitw loodglazuur.	?
86	53	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R	???				inw geen lood, uitw 1 spet. Indet	14/15
86	53	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1	KAN				2 passende scherven	14
86	53	Troffielend	2 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???					
86	53	Troffielend	2 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???					
87	47	Troffielend	1 fragment(en)	STN	LEI						
88	62	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R	???				scherf helder rood, wijd model	14
88	62	Troffielend	2 wandfragment(en)	AW	S1	???					14/15
89	38	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	R	???				kraagrand van grape of kom	16/17
89	38	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1	KAN					14
89	38	Troffielend	2 stuk	STN							
90	49	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	GRUJS	???				Wsch kogelpotje met oor.	13
90	49	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	GRUJS	???					14
90	49	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1	???				1 cm2	14
91	51	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1	???					14
91	51	Troffielend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN					
91	51	Troffielend	1 stuk	MET	IJZER	SPIJKER					
92	48	Troffielend	2 wandfragment(en)	AW	GRUJS	???				van kan of kom	14
92	48	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R	???					14c-15
92	48	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1	KAN			s1-kan		14
93	57	Troffielend									
94	9	Scheppend/schavend	3 wandfragment(en)	AW	R	???				indet	15/16
94	9	Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	R	???				r-gra-4 of r-pis-1	15
94	9	Scheppend/schavend	3 fragment(en)	AW	R	???				inw. zwart glazuur, uitw spetten, do gr. Oor beroet	15
94	9	Scheppend/schavend	1 stuk	MET	IJZER	XXX				IJzeren bocht 20 x 20 cm, diam. 40 mm,	Zeer recent.
95	71	Kraanwerkzaamheden	2 fragment(en)	AW	S4	BEKER			s4-bek		13B
96	71	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	KGP					kom? Gedraaide rand, maar kogelpot-aw	13
96	71	Kraanwerkzaamheden	3 wandfragment(en)	AW	KGP						13
96	71	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	R						14/15
96	71	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	S2						16
96	71	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	S4						13B/14A
96	71	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	S4	KAN			s4-kan-1		13B
96	71	Kraanwerkzaamheden	fragment(en)	CON	TEGEL	KACHEL					
96	71	Kraanwerkzaamheden	1 stuk	STN							
96	71	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	STN	KALK					Krijt	
96	71	Kraanwerkzaamheden	3	STN	LEI	XXX				1 fragment met spijkergat	
97	23		6 wandfragment(en)	AW	GRUJS						14
97	23		17 wandfragment(en)	AW	KGP						13
97	23		18 wandfragment(en)	AW	R						15
97	23		5 wandfragment(en)	AW	R						15/16
97	23		4 fragment(en)	AW	R	GRAPE	voorraadpot r-gra				16
97	23		8 fragment(en)	AW	S1						14
97	23		1 voorwerp(en)	AW	S1	SPINSTN			s1-spi		15 ?

97	23		3 wandfragment(en)	AW	S2						15/16
97	23		23 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				6 fragm bewaard. 1 fragm gesinterd. 1 fragm met kanaaltjs	
97	23		2 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS					
97	23		8 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			fragm in zeer slechte staat.	
97	23		30 voorwerp(en)	MET	SLAK-M	SLAK	sintel			schone sintels, geen metaalsporen. @ ca 2-3 cm, enkelen groter.	
97	23		1 fragment(en)	STN							
98	71	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	GRUJS	KAN		g-kan			14
98	71	Kraanwerkzaamheden	12 wandfragment(en)	AW	KGP						13
98	71	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	PINGS						12-13A
98	71	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	S1						14
98	71	Kraanwerkzaamheden	2 wandfragment(en)	AW	S4						13B
98	71	Kraanwerkzaamheden	fragment(en)	AW	S4	KAN		S4-KAN			13B
98	71	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	S5						13A
98	71	Kraanwerkzaamheden	9	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN	kloostermo				13-14 eeuw
98	71	Kraanwerkzaamheden	voorwerp(en)	MET	IJZER	SLAK	sintel			"schone" sintel, geen ijzer aanwezig.	
98	71	Kraanwerkzaamheden	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			geheel verroest, geen metaal meer aanwezig.	
98	71	Kraanwerkzaamheden	1 voorwerp(en)	MET	SLAK-M	SLAK	sintel			lijkt verbrand leiste (brandstof), maar kan wellicht ook gesmolten AW zijn.	
98	71	Kraanwerkzaamheden	22 fragment(en)	STN	LEI	DAKLEI				3 Fragm. Met spijkertgat.	
99	25	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	ANDEN						12
99	25	Kraanwerkzaamheden	wandfragment(en)	AW	ANDEN						
99	25	Kraanwerkzaamheden	6 wandfragment(en)	AW	GRUJS						14
99	25	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	GRUJS	KOM	melkteil	g-kom			14
99	25	Kraanwerkzaamheden	4 wandfragment(en)	AW	R						14/15
99	25	Kraanwerkzaamheden	7 wandfragment(en)	AW	S1						14
99	25	Kraanwerkzaamheden	10 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN					
99	25	Kraanwerkzaamheden	40 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				2 fragm beward, waarvan 1 met brandsporen.	
99	25	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	CON	HUT	HUTTELM					
99	25	Kraanwerkzaamheden	fragment(en)	CON	MORTEI	XXX					
99	25	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	CON	MORTEI	XXX					
99	25	Kraanwerkzaamheden	3 fragment(en)	CON	MORTEI	XXX					
99	25	Kraanwerkzaamheden	1 voorwerp(en)	MET	IJZER	KANDEL	wandhouder			kaarshouder met stift ter bevestiging in hout of muur. eeuw	
99	25	Kraanwerkzaamheden	9 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			nog in redelijke staat.	
99	25	Kraanwerkzaamheden	2 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant				
99	25	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	MET	IJZER	WERKTUIG	spatel ??			vierkante steel met plat spatelvormig uiteinde ??	
99	25	Kraanwerkzaamheden	5 fragment(en)	STN							
99	25	Kraanwerkzaamheden	3 fragment(en)	STN	LEI	???					
99	25	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	STN	LEI	DAKLEI					
99	25	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	VST		BROK					
150	100	Trofflend	4 pootje(s)	AW	R						16/17
150	100	Trofflend	1 bodemfragment(en)	AW	R						16/17
150	100	Trofflend	7 randfragment(en)	AW	R						16/17
150	100	Trofflend	1 bodemfragment(en)	AW	R						16/176
150	100	Trofflend	24 wandfragment(en)	AW	R						16/17
150	100	Trofflend	1 randfragment(en)	AW	R	GRAPE		r-gra	beroet		16
150	100	Trofflend	randfragment(en)	AW	R	GRAPE					
150	100	Trofflend	5 fragment(en)	AW	WIT						16/17
150	100	Trofflend	3 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN				1 Fragm bewaard	
150	100	Trofflend	2 fragment(en)	CON	MORTEI	DAKPAN					
150	100	Trofflend	1 bodemfragment(en)	GLS	POTASGLS	FLES	?	?		Mondrand naar binnen geslagen, dus moeilijk drink/schenkbaar ?	
150	100	Trofflend	voorwerp(en)	MET	IJZER	SCHARNR	duim				
150	100	Trofflend	voorwerp(en)	MET	IJZER	SCHARNR	duim				
150	100	Trofflend	1 voorwerp(en)	MET	IJZER	SCHARNR	duim			duim bewaard als voorbeeld, nog 2 andere exemplaren in te slechte staat.	
151	101		1 randfragment(en)	AW	MAJOL	BORD		m-bor		past aan scherf uit vnr 154	17A
151	101		1 bodemfragment(en)	AW	R						17
151	101		1 randfragment(en)	AW	R	POT		r-pot			17
152	100	Trofflend	1 bodemfragment(en)	AW	R						16/17
152	100	Trofflend	2 oorfragment(en)	AW	R						16/17
152	100	Trofflend	24 wandfragment(en)	AW	R						16/17
152	100	Trofflend	3 fragment(en)	AW	R	BAKPAN		r-bak			16/17
152	100	Trofflend	1 randfragment(en)	AW	R	BORD		r-bor			16/17
152	100	Trofflend	1 fragment(en)	AW	R	VETVANGR	spithouder	r-vet		inkeping in zijkant, voor de pen met het gebraad	16?
152	100	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	S2						16/17
152	100	Trofflend	3 fragment(en)	AW	WIT						17
152	100	Trofflend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN					
152	100	Trofflend	7 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN				6 fragm afgev	
152	100	Trofflend	2 fragment(en)	CON	MORTEI	XXX					
152	100	Trofflend	1 fragment(en)	STN	LEI						
153	106	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	R						16/17
153	106	Trofflend	1 oorfragment(en)	AW	R	GRAPE	voorraadpot	r-gra		als vnr 154, maar niet hetzelfde exemplaar	16
153	106	Trofflend	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS				Aan beide zijden ruw. Breuin	
154		Kraanwerkzaamheden	2 fragment(en)	AW	JYDEPOT						17
154		Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	AW	MAJOL	BORD		m-bor			17
154		Kraanwerkzaamheden	10 wandfragment(en)	AW	R						16/17
154		Kraanwerkzaamheden	2 bodemfragment(en)	AW	R						16/17
154		Kraanwerkzaamheden	2 oorfragment(en)	AW	R						16/17
154		Kraanwerkzaamheden	3 fragment(en)	AW	R					geen glazuur. Welk voorwerp? Test?	16/17?
154		Kraanwerkzaamheden	3 randfragment(en)	AW	R						16/17
154		Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R	BAKPAN		r-bak-2	beroet		16
154		Kraanwerkzaamheden	11 fragment(en)	AW	R	BORD		r-bor			17A
154		Kraanwerkzaamheden	1 oorfragment(en)	AW	R	GRAPE	voorraadpo	r-gra		oor van grote voorraadpot zoals A34 van Aap'05	15
154		Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R	KOM		r-kom			16/17
154		Kraanwerkzaamheden	wandfragment(en)	AW	S2						

154	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	S2	KAN	s2-kan	klein fragment	17
154	Kraanwerkzaamheden	4 fragment(en)	AW	WIT				16/17
154	Kraanwerkzaamheden	2 randfragment(en)	AW	WIT	KOM	w-kom		17
154	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN			
154	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS		groen glazuur	
154	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	STN	KALK				
155		1 wandfragment(en)	AW	GRUJS				14
155		1 randfragment(en)	AW	MAJOL	KOM	m-kom		16
155		18 fragment(en)	AW	R				16/17
155		1 randfragment(en)	AW	R	BAKPAN	r-bak	klein randfragment van zeer grote bakpan	16/17
155		1 randfragment(en)	AW	R	GRAPE	voorraadpot	r-gra	16/17
155		1 randfragment(en)	AW	R	VETVANGR	r-vet	klein fragment met aanzet van schenklip	15/16
155		1 wandfragment(en)	AW	S1				14
155		1 bodemfragment(en)	AW	S2	KAN	s2-kan		16/17
155		1 wandfragment(en)	AW	S2	KAN	s2-kan		17
155		1 bodemfragment(en)	AW	S2	KAN	s2-kan		17
155		1 randfragment(en)	AW	WIT				16
155		1 wandfragment(en)	AW	WIT				16/17
155		1 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN			
155		1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS			
155		1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		
155		1 fragment(en)	STN	LEI				
155		1 stuk	STN	LEI	SPEELSCH		Speelschijfe	middeleeuws?
155		1 stuk	STN	LEI	SPEELSCH		Speelschijf	middeleeuws?
156	Kraanwerkzaamheden	3 wandfragment(en)	AW	FAIENCE				17
156	Kraanwerkzaamheden	13 randfragment(en)	AW	R				16/17
156	Kraanwerkzaamheden	2 bodemfragment(en)	AW	R				17
156	Kraanwerkzaamheden	32 wandfragment(en)	AW	R				16/17
156	Kraanwerkzaamheden	3 bodemfragment(en)	AW	R				17
156	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R	BORD	r-bor		17
156	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R	BORD	r-bor		17
156	Kraanwerkzaamheden	2 bodemfragment(en)	AW	R	GRAPE	voorraad	r-gra	grote pot
156	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R	KOP	r-kop		17
156	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	AW	R	OLIELAMP	r-oli		16B/17A
156	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R	POT	r-pot		16/17
156	Kraanwerkzaamheden	3 fragment(en)	AW	R	VUURKLOK	r-vst	Type dat voor een in de muur gebouwde haard diende	17
156	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	S1				14
156	Kraanwerkzaamheden	3 wandfragment(en)	AW	S2				17
156	Kraanwerkzaamheden	3 wandfragment(en)	AW	WIT				17
156	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN		Oud type Pater? Binnenkant met mortel	
156	Kraanwerkzaamheden	2 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN	paternon	1 Fragment met glazuurstrook	
156	Kraanwerkzaamheden	5 fragment(en)	CON	TEGEL	TEGEL		Blauwe decoratie	
156	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS	VENSTER	vlakglas	gl-ru-	stukje vlakglas
156	Kraanwerkzaamheden	2 fragment(en)	STN	LEI	???			13-18
156	Kraanwerkzaamheden	5 fragment(en)	STN	LEI	???		1 fragment bewaard	
157	113	Kraanwerkzaamheden	5 wandfragment(en)	AW	R	VETVANGR	r-vet	past aan vnr 170
157	113	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	R	VETVANGR	r-vet	16/17
157	113	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	WIT			16
157	113	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	WIT			16/17
157	113	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	MET	IJZER	MES	tafelmes	fragm tafelmes met ingeslagen merkje,
158	Kraanwerkzaamheden	18 wandfragment(en)	AW	R				14 - 15
158	Kraanwerkzaamheden	1 bodemfragment(en)	AW	R				16/17
158	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R	BORD	r-bor		16/17
158	Kraanwerkzaamheden	2 fragment(en)	AW	S2				16/17
158	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	WIT				16
158	Kraanwerkzaamheden	3 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
158	Kraanwerkzaamheden	2 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN			
158	Kraanwerkzaamheden	1 voorwerp(en)	MET	SLAK-M	SLAK	sintel		
158	Kraanwerkzaamheden	3 fragment(en)	STN	LEI	???		Grijs en oranje	
159	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	KGP				13
159	Trofflend	9 wandfragment(en)	AW	R				17
159	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	S2				16/17
159	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	WIT				16/17
159	Trofflend	2 fragment(en)	GLS	POTASGLS	VENSTER	vlakglas	gl-ru-	weinig verweerd. Vage loodvattingafdruk.
160	Trofflend	1 bodemfragment(en)	AW	GRUJS				14
160	Trofflend	3 wandfragment(en)	AW	R				16/17
160	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	R				15
161	105	Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	MAJOL	BORD	bek	16B/17A
161	105	Scheppend/schavend	7 randfragment(en)	AW	R			16/17
161	105	Scheppend/schavend	24 wandfragment(en)	AW	R			16/17
161	105	Scheppend/schavend	10 fragment(en)	AW	R	BAKPAN	r-bak-8	beroet past aan scherven uit vnr 188
161	105	Scheppend/schavend	1 bodemfragment(en)	AW	R	BAKPAN	r-bak	beroet
161	105	Scheppend/schavend	3 fragment(en)	AW	R	GRAPE	r-gra	16/17
161	105	Scheppend/schavend	13 fragment(en)	AW	R	GRAPE	r-gra	16/17
161	105	Scheppend/schavend	7 fragment(en)	AW	R	KOP	r-kop-1	16B/17A
161	105	Scheppend/schavend	1 voorwerp(en)	AW	R	POT	voorraad	r-pot-nieuw
161	105	Scheppend/schavend	5 fragment(en)	AW	R	POT	r-pot	16
161	105	Scheppend/schavend	2 randfragment(en)	AW	R	TEST	r-tes	16 / 17
161	105	Scheppend/schavend	2 randfragment(en)	AW	R	TEST	r-tes-1	ronde bak
161	105	Scheppend/schavend	2 randfragment(en)	AW	R	TEST	r-tes-4	vierkante bak; inwendig beroet
161	105	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	S2			16
161	105	Scheppend/schavend	10 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN		8 fragm afgev.

188	105	Troffelen	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN						
188	105	Troffelen	7 fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN						
188	105	Troffelen	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS VENSTER	vlakglas	gl-ru-	2 fragm Bew		15/18e	
188	105	Troffelen	1 fragment(en)	STN							
188	105	Troffelen	1 fragment(en)	STN	LEI						
189		Scheppend/schavend	2 wandfragment(en)	AW	GRUJS					14	
189		Scheppend/schavend	6 wandfragment(en)	AW	R					15/16	
189		Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS					
190	130	Kraanwerkzaamheden	2 wandfragment(en)	AW	R					17	
190	130	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	AW	R	OLIELAMP	r-oli	stam van de lamp		16/17	
190	130	Kraanwerkzaamheden	2 wandfragment(en)	AW	WIT					17	
190	130	Kraanwerkzaamheden	1 stuk	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN						
191		Kraanwerkzaamheden	13 wandfragment(en)	AW	R					16	
191		Kraanwerkzaamheden	4 wandfragment(en)	AW	S2					16	
191		Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	CON	XXX	BOUWFRAG					
191		Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant				
192	131	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R					17	
192	131	Kraanwerkzaamheden	4 wandfragment(en)	AW	R					16/17	
192	131	Kraanwerkzaamheden	2 randfragment(en)	AW	R	GRAPE				16/17	
192	131	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	R	POT	r-pot			17	
192	131	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R	POT	r-pot			15/16	
192	131	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R	VETVANGR	r-vet			15	
192	131	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	R	VUURSTLP	r-vst	klein onduidelijk fragment van hafronde vuurstolp		17	
192	131	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	S1					14	
192	131	Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	S4	KAN	s4-kan			13B	
192	131	Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	WIT			of steengoed met engobe?		17?	
193	141	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel									
194		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	MAJOL	KOM	m-kom-			13-14	
194		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	11 fragment(en)	AW	R			voornamelijk scherven van grappen gezien de beroeting		15/16	
194		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	S1					15	
194		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	4 wandfragment(en)	AW	S2	KAN	s2-kan			15/16	
194		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN	pater/non				
194		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS					
194		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	STN	LEI			Groen glazuur op slib			
195	131	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	R					15	
195	131	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN		Nok			
196		Kraanwerkzaamheden	6 fragment(en)	AW	R					16	
196		Kraanwerkzaamheden	2 wandfragment(en)	AW	S1					14	
196		Kraanwerkzaamheden	1 randfragment(en)	AW	S1	DRINKSCH	s1-dri			14	
196		Kraanwerkzaamheden	1 bodemfragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan	gevuld met schelpkalk		14	
196		Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX					
197	22	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	GLS	???	VENSTER	vlakglas	gl-ru-	bros lichtbruin geworden door glaspest.	13/17	
197	22	Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS	???			totaal onbepaald. Misschien stukje van glasdruppel	15/19e	
197	22	Kraanwerkzaamheden	2 fragment(en)	GLS	POTASGLS	VENSTER			uit 1 mm zeefmonster. Minder dan 2 mm2	15/19e	
198	103	Kraanwerkzaamheden									
199	103	Monstername	75 gram	CON	MORTEL	XXX					
200	104	Monstername	1 stuk	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN				Onregelmatig van maat. Formaat muurhuizen	15-16e eeuw?	
201	104	Monstername	195 gram	CON	MORTEL	XXX					
202		Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	GRUJS					14	
202		Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	R					14/15	
202		Scheppend/schavend	4 randfragment(en)	AW	S1					14	
202		Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX					
202		Scheppend/schavend	1 voorwerp(en)	MET	IJZER	AFVAL	ijzer/roes		brokjes ijzer/roest concreet, ntd.		
202		Scheppend/schavend	1 voorwerp(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		kort, omgeslagen spijkertje. Mogelijk uit scheepshuid, klein bootje.		
202		Scheppend/schavend	1 fragment(en)	STN	LEI						
203	131	Detectorvondsten	6 fragment(en)	AW	JY					17	
203	131	Detectorvondsten	8 wandfragment(en)	AW	R					17	
203	131	Detectorvondsten	1 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX					
203	131	Detectorvondsten	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS	ROEMER	gl-roe-	stamfrgm van berkemeier of roemer met 1x doornop		16d/17A	
203	131	Detectorvondsten	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant				
203	131	Detectorvondsten	1 fragment(en)	STN							
204		Kraanwerkzaamheden	11 fragment(en)	AW	R				deels beroet	15/16	
204		Kraanwerkzaamheden	1 bodemfragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan			14	
204		Kraanwerkzaamheden	1 wandfragment(en)	AW	S2	KAN	s2-kan			16A	
204		Kraanwerkzaamheden	5 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN		oa. met gedeeltelijk groen glazuur.			
204		Kraanwerkzaamheden	1 fragment(en)	STN							
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	4 wandfragment(en)	AW	GRUJS					14	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 bodemfragment(en)	AW	GRUJS					14	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	2 randfragment(en)	AW	GRUJS					14	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	GRUJS	KAN	g-kan			14	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	GRUJS	KOM	g-kom			14	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	16 wandfragment(en)	AW	R					14/15	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	3 randfragment(en)	AW	R	GRAPE	r-gra			14/15	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	R	GRAPE	r-gra		beroet	14/15	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 voorwerp(en)	AW	R	GRAPE	r-gra		lijkt op r-gra-2a maar is het niet	15	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	2 randfragment(en)	AW	R	GRAPE	r-gra		beroet	14/15	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	7 fragment(en)	AW	R	KOM	r-kom			14/15	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	R	KOM	r-kom			14/15	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 bodemfragment(en)	AW	R	PISPOT	r-pis			15	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	R	VETVANGR	r-vet			15	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	S1	DRINKSCH	s1-dri			14	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	4 fragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan			14	

205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 bodemfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		14/15
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	S2					14/15
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	2 wandfragment(en)	AW	S4					13B
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	WIT	VETVANGR		w-vet	hoort bij (past niet aan) vnr. 410	14?
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			30 Fragm afgevoerd	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS			2 Fragm afgevoerd	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS				
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER				
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	5 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		2 fragm afgevoerd, 3 lange spijkers conserveren.	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	3 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		Te slecht om te conserveren.	
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	STN						
205	148	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	STN	LEI					
206		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	MAJOL	BORD		m-bor		16d/17
206		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	14 wandfragment(en)	AW	R					15/16
206		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	R	BORD		r-bor		15
206		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 pootje(s)	AW	R	GRAPE	voorraad	r-gra	grote platte standlob van voorraadvat	15/16
206		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	S2	KAN		s2-kan		16
206		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	3 fragment(en)	AW	WIT	GRAPE		ha-gra		16
206		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	3 fragment(en)	AW	WIT	KOP		w-kop		16
206		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 stuk	CON	TEGEL	PLAVUIS				
206		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	MET	IFVAL		ijzer/roes		brok plaatvormig ntd ijzer-roest concrete.	
206		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 voorwerp(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
206		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	VST		BROK	natuurlijk		Brokjes vuursteen gedeeltelijk gedehydrateerd en gedeeltelijk cortex	16/17
207	109	Monstername	1 randfragment(en)	AW	R					
207	109	Monstername	1 stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
208	109	Trofflend	90 gram	CON	MORTEL	XXX				
209	107	Trofflend	1 bodemfragment(en)	AW	R	GRAPE		r-gra		16/17
210	139	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
210	139	Trofflend	5 wandfragment(en)	AW	R					16/17
210	139	Trofflend	1 bodemfragment(en)	AW	R					15
210	139	Trofflend	1 fragment(en)	AW	R	VETVANGR		r-vet		15/16
210	139	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	S1					14
210	139	Trofflend	3 fragment(en)	AW	S2					16/17
210	139	Trofflend	2 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???			Brandsporen?	
210	139	Trofflend	1 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN				
210	139	Trofflend	4 fragment(en)	MET	IJZER	AFVAL	divers		1 fragm spijker, 1 fragm strijpe ijzer, 2 sintels	
210	139	Trofflend	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
210	139	Trofflend	1 fragment(en)	STN	KALK					
210	139	Trofflend	2 fragment(en)	VST		BROK	natuurlijk		ca 3x2x1 en 2x1x1 cm	
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 oorfragment(en)	AW	GRIJS					14
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	MAJOL	BORD		m-bor		17
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	13 fragment(en)	AW	R					17
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	R	BAK				15
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	AW	R	BAKPAN		r-bak		17
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	R	BORD		r-bor		17
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	R	BORD		r-bor		17
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	R	GRAPE		r-gra	bereet	17
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 bodemfragment(en)	AW	R	GRAPE	voorraad	r-gra	standlob van grote voorraadpot	16
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	AW	R	OLIELAMP		r-oil		16/17
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	R	POT		r-pot		17
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	AW	R	VERGIET		r-ver		16/17
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	AW	R	VETVANGR	braadspit	r-vet	ophangat voor spit vergl. Exemplaar Ap'08 vnr 152	16/17?
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	S1					14
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	S2					16
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN				
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	2 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS				
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	TEGEL	TEGEL				
211		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
212	160	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	2 bodemfragment(en)	AW	S2	KAN		s2-kan		16
212	160	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS	VENSTER	vlakglas	gl-rui-		13/17
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	18 wandfragment(en)	AW	R				beroeit	15/16
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	R	BAKPAN		r-bak	beroeit	15
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	R	KOMFOOR		r-kmf	beroeit. Luchtgaten doorgestoken	15/16
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	AW	R	OLIELAMP		r-oil		16
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	4 wandfragment(en)	AW	S2					16B
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	3 wandfragment(en)	AW	S2	KAN		s2-kan		16
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	3 wandfragment(en)	AW	WIT					16
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			formaat 1e stadamuur	13eeuw
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	3 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN			Pater of non. Brandsporen	
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	5 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS				
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	11 voorwerp(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		11 spijkers in redelijke staat, deels gebogen	
213		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	3 fragment(en)	STN	LEI				1 fragm bewaard	
214	162	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	4 wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
215		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	16 fragment(en)	AW	R					15
215		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	3 fragment(en)	AW	R	KOM		r-kom		16
215		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	R	POT	voorraad	r-pot-30	is een rode uitvoering van g-pot-5	14/15
215		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan-3		14B
215		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		15
215		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 bodemfragment(en)	AW	S1	TRECHBEK		s1-tre		15
215		Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			Formaat 1e stadsmuur	va 1300

215	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 stuk	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN				Formaat 2e stadsmuur	1400
215	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	CON	DAKPAN DAKTEGEL				Niet geheel vlakke tegel. Daktegel of andere afdekking.	xxx-17a
215	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 stuk	CON	TEGEL PLAVUIS					
215	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	STN	LEI					
216	158 Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 wandfragment(en)	AW	R					16/17
216	158 Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	GLS	???	FLES	?	?	recent, melkfles o.i.d.	19/20e
216	158 Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 fragment(en)	MET	IJZER	AFVAL	???		restant platgedrukte ronde ijzeren bus ???	
216	158 Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 stuk	MET	IJZER	BOUWMAT	Ijzerdraad		L 23 cm doorsnede 0,5 mm	
217	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 voorwerp(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		14
218	176 Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	XXX				
219	177 Scheppend/schavend								
220	167 Scheppend/schavend	2 wandfragment(en)	AW	R				mogelijk kom	14
220	167 Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN					
220	167 Scheppend/schavend	2 fragment(en)	CON	MORTEL					
220	167 Scheppend/schavend	1 fragment(en)	STN	LEI	DAKLEI				
221	167 Scheppend/schavend	7 wandfragment(en)	AW	R					15
221	167 Scheppend/schavend	4 wandfragment(en)	AW	S2					16/17
221	167 Scheppend/schavend	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS	VENSTER	vlakglas	gl-rui-	Dikke zelfkant	13/17
221	167 Scheppend/schavend	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
222	169 Scheppend/schavend	4 bodemfragment(en)	AW	R	GRAPE		r-gra		15/16
222	169 Scheppend/schavend	16 wandfragment(en)	AW	R	GRAPE		r-gra		15
222	169 Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	S2					15
222	169 Scheppend/schavend	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS	VENSTER	vlakglas	gl-rui-	dik frgm.. Misschien ook van kelderfles(bodem?)	15/19e
222	169 Scheppend/schavend	1 fragment(en)	MET	LOOD	AFVAL			looddruppels, afval bij loog gieten.	
222	169 Scheppend/schavend	2 stuk	STN						
223	154 Scheppend/schavend	2 wandfragment(en)	AW	R				beroet	16
224	172 Scheppend/schavend								
225	172 Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS			Bruin glazuur	
226	171 Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	GRIJS	DEKSEL		g-dek		14
226	171 Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	KGP					13
226	171 Scheppend/schavend	2 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
226	171 Scheppend/schavend	50 gram	CON	MORTEL	XXX			mengsel van mortel en baksteen	
226	171 Scheppend/schavend	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
226	171 Scheppend/schavend	2 fragment(en)	STN						
226	171 Scheppend/schavend	3 fragment(en)	STN	LEI				1 fragm bewaard	
227	178 Handmatige graafwerkzaamheden								
228	179 Troffielend	1 randfragment(en)	AW	R	GRAPE		r-gra		
228	179 Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S4					
228	179 Troffielend	1 fragment(en)	STN						13B
228	179 Troffielend	5 fragment(en)	STN	LEI					
228	179 Troffielend	2 fragment(en)	STN	LEI					
229	Kraanwerkzaamheden	10 fragment(en)	AW	R					16
229	Kraanwerkzaamheden	2 wandfragment(en)	AW	S1					14
229	Kraanwerkzaamheden	2 wandfragment(en)	AW	S2					16/17
230	163 Troffielend	1 stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			Formaat koppelpoort. Kleur niet.	
231	180 Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	GRIJS	KOM	melkteil	g-kom		14
231	180 Scheppend/schavend	3 fragment(en)	AW	R	GRAPE		r-gra		14/15
231	180 Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	S1					14
231	180 Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	S1					14/15
231	180 Scheppend/schavend	1 fragment(en)	STN						
232	173 Troffielend	1 stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
232	173 Troffielend	1 fragment(en)	STN						
233	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
233	Troffielend	17 wandfragment(en)	AW	R					16
233	Troffielend	3 wandfragment(en)	AW	S1					14
233	Troffielend	2 wandfragment(en)	AW	S2					16
233	Troffielend	6 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
233	Troffielend	1 fragment(en)	GLS	???	???			fles? Gekromd frgm.	18/19e
233	Troffielend	4 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		4 fragm spijker, te slecht om te conserveren.	
233	Troffielend	7 fragment(en)	STN						
233	Troffielend	27 fragment(en)	STN	LEI					
234	185 Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
234	185 Troffielend	9 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			1 fragm bewaard.	
234	185 Troffielend	1 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX				
234	185 Troffielend	1 fragment(en)	STN						
235	186 Troffielend	2 fragment(en)	AW	R	GRAPE			beroet	15/16
235	186 Troffielend	2 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???				
235	186 Troffielend	1 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX				
235	186 Troffielend	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS	BEKER	voetbeker?	gl-		16/17
235	186 Troffielend	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
236	159 Troffielend	1 randfragment(en)	AW	R	GRAPE		r-gra	kraagrond	15/16
236	159 Troffielend	2 randfragment(en)	AW	R	PISPOT		r-pis-1	kalkaanslag	15
236	159 Troffielend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			Misbaksel	
236	159 Troffielend	13 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
236	159 Troffielend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				15B-17
236	159 Troffielend	1 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN				
236	159 Troffielend	700 gram	CON	MORTEL	XXX				
236	159 Troffielend	2 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS			Geel glazuur. 1 fragm afgev.	
237	187 Troffielend	9 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			Dikte komt voor in 1e stadsmuur en muurhuis.	14-15 eeuw
237	187 Troffielend	6 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN			Met nok. 1 Fragm bewaard	
237	187 Troffielend	2 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS				
238	188 Troffielend	1 randfragment(en)	AW	KGP				rand dakvormig afgeschuind	13

238	188	Troffielend	4	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN				1 fragm bew.	
238	188	Troffielend	2	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		2 koppen met fragm spijker.	
238	188	Troffielend	2	fragment(en)	STN	LEI					
239	189	Troffielend	2	wandfragment(en)	AW	R					16
239	189	Troffielend	3	fragment(en)	AW	R	KOMFOOR	r-kmf-10		gaten van binnen naar buiten doorgestoken	15B
239	189	Troffielend	1	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN					
239	189	Troffielend	1	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN					
239	189	Troffielend	1	fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN	non of mon			
239	189	Troffielend	1	fragment(en)	CON	MORTEL	XXX				
239	189	Troffielend	1	fragment(en)	CON	MORTEL	XXX				
239	189	Troffielend	1	fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS				
239	189	Troffielend	1	fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS			Met fractie groen glazuur	
239	189	Troffielend	1	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
239	189	Troffielend	1	fragment(en)	STN						
239	189	Troffielend	3	fragment(en)	STN	LEI					
240	190	Troffielend	1	fragment(en)	CON	BAKSTEEN ???					
240	190	Troffielend	1	fragment(en)	STN	LEI				Bruine lei	
241	191	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	R					16
241	191	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	R	GRAPE	r-gra		kraagrand	15/16
241	191	Troffielend	19	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN				2 Fragm bewaard	
241	191	Troffielend	2	fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS				
241	191	Troffielend	1	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
241	191	Troffielend	4	fragment(en)	STN	LEI					
242	192	Troffielend	2	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN					
243	193	Troffielend	3	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN					
244	194	Troffielend	7	wandfragment(en)	AW	R					16
244	194	Troffielend	1	randfragment(en)	AW	R	TEST	r-tes			16
244	194	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	WIT					16
244	194	Troffielend	35	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN				Dikte formaat Muurhuizen en Koppelpoort	< 1600
244	194	Troffielend	2	fragment(en)	CON	TEGEL	KACHEL				
244	194	Troffielend	1	fragment(en)	GLS	MELKGLAS ?		?			17/18
245	195	Troffielend	2	wandfragment(en)	AW	GRUIJS					14
245	195	Troffielend	39	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN					
245	195	Troffielend	x	fragment(en)	CON	MORTEL	XXX				
245	195	Troffielend	1	fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS				
245	195	Troffielend	4	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
245	195	Troffielend	2	fragment(en)	STN					Te slecht om te conserveren.	
245	195	Troffielend	1	fragment(en)	STN						
245	195	Troffielend	6	fragment(en)	STN	LEI					
246	188	Troffielend	33	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN				2 fragm bewaard	
246	188	Troffielend	1	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN					
246	188	Troffielend	4	fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS			1 Fragm bewaard	
246	188	Troffielend	4	fragment(en)	STN	LEI					
247	196	Troffielend	3	fragment(en)	CON	BAKSTEEN XXX				2 fragm bewaard	
247	196	Troffielend	60	gram	CON	MORTEL	XXX				
248	197	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	R					16/17
248	197	Troffielend	6	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN				2 fragm bewaard	
248	197	Troffielend	1	fragment(en)	CON	DAKPAN	???			Of toch plavuis?	
248	197	Troffielend	6	fragment(en)	CON	MORTEL	XXX				
249	198	Troffielend	16	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN				2 Fragm bewaard.	
249	198	Troffielend	3	fragment(en)	STN						
249	198	Troffielend	1	fragment(en)	STN	LEI					
250	199	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	GRUIJS					14
250	199	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	R					15
250	199	Troffielend	2	fragment(en)	MET	SLAK-M	SLAK	sintel		2 kleine lichte sintels.	
250	199	Troffielend	1	fragment(en)	STN						
250	199	Troffielend	4	fragment(en)	STN	LEI					
251	155	Troffielend									
252	155	Troffielend	95	gram	CON	MORTEL	XXX				
253	155	Troffielend	4	wandfragment(en)	AW	R					16
253	155	Troffielend	1	oorfragment(en)	AW	R					16 ?
253	155	Troffielend	1	randfragment(en)	AW	R					16/17
253	155	Troffielend	1	randfragment(en)	AW	R	BAK				15?
253	155	Troffielend	1	randfragment(en)	AW	R	POT	r-pot			16/17
253	155	Troffielend	2	wandfragment(en)	AW	S1					14
253	155	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	S2				past aan vnr 254	15/16
253	155	Troffielend	1	bodemfragment(en)	AW	S2	KAN	s2-kan			16/17
253	155	Troffielend	1	fragment(en)	MET	IJZER	AFVAL	bandijzer		fragm dik bandijzer, ntd	subrecent
253	155	Troffielend	1	fragment(en)	MET	IJZER	LEPEL	recent		steel van lepel of vork, roestvrij, recent.	recent
253	155	Troffielend	1	fragment(en)	STN						
254	155	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan			14
254	155	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	S2					15/16
254	155	Troffielend	5	fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN			1 fragm bewaard	
254	155	Troffielend	1	fragment(en)	CON	HUT	XXX				
254	155	Troffielend	1	fragment(en)	STN	LEI					
255	170	Onbekend	2	wandfragment(en)	AW	R					15
255	170	Onbekend	1	randfragment(en)	AW	R	POT	r-pot			15/16
255	170	Onbekend	2	wandfragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan			14
255	170	Onbekend	1	bodemfragment(en)	AW	S4	KAN	s4-kan			13B
255	170	Onbekend	3	fragment(en)	CON	BAKSTEEN BAKSTEEN				1 Fragm bewaard	
255	170	Onbekend	2	fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN				
255	170	Onbekend	1	fragment(en)	MET	IJZER	AFVAL	bandijzer		fragm bandijzer, ntd.	

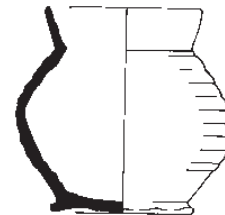
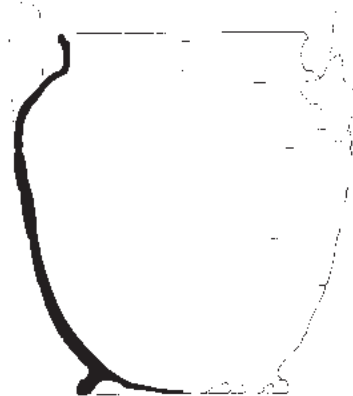
256	180	Troffielend	1	fragment(en)	MET	LOOD	AFVAL	loodstrip		loodstrip met profiel voor glas-in-lood venster.	
257	203	Troffielend	3	wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
257	203	Troffielend	3	wandfragment(en)	AW	R					15
257	203	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	S2					16/17
257	203	Troffielend	5	fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS				
257	203	Troffielend	1	fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS				
257	203	Troffielend	1	fragment(en)	CON	TEGEL	TEGEL			geel glazuur	
257	203	Troffielend	2	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
257	203	Troffielend	2	voorwerp(en)	MET	SLAK-M	SLAK	sintel		lichte sintels.	
257	203	Troffielend	3	fragment(en)	STN						
257	203	Troffielend	15	fragment(en)	STN	LEI				1 fragm bewaard	
257	203	Troffielend	1	fragment(en)	VST		BROK	natuurlijk			
258	180	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1	randfragment(en)	AW	GRIJS	KOM		g-kom-7		14c
258	180	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1	randfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		14
259		Troffielend	3	voorwerp(en)	AW	GRIJS					14
259		Troffielend	1	randfragment(en)	AW	S1					14
260		Kraanwerkzaamheden	1	bodemfragment(en)	AW	GRIJS					14
260		Kraanwerkzaamheden	1	wandfragment(en)	AW	R					15/16
260		Kraanwerkzaamheden	4	wandfragment(en)	AW	S1					14
260		Kraanwerkzaamheden	1	wandfragment(en)	AW	S2					15/16
260		Kraanwerkzaamheden	1	wandfragment(en)	AW	S4					13B
261	205	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	7	wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
261	205	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1	randfragment(en)	AW	R	BAKPAN		r-bak-17	beroet	15B
261	205	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1	bodemfragment(en)	AW	R	GRAPE		r-gra		15
261	205	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1	randfragment(en)	AW	R	KAN	water	r-kan		13B/14
261	205	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1	bodemfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		14
261	205	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1	bodemfragment(en)	AW	S2	KAN		s2-kan		15
262		Scheppend/schavend	8	wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
262		Scheppend/schavend	1	randfragment(en)	AW	GRIJS	POT		g-pot		14
262		Scheppend/schavend	2	wandfragment(en)	AW	R					15
262		Scheppend/schavend	6	randfragment(en)	AW	S1					14
262		Scheppend/schavend	1	fragment(en)	CON	BAKSTEEN	XXX				
262		Scheppend/schavend	2	fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN			groen glazuur. 1 fragm afgev.	
262		Scheppend/schavend	8	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
262		Scheppend/schavend	1	voorwerp(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		omgeslagen spijker met grote kop, mogelijk uit scheepshuid.	
262		Scheppend/schavend	1	fragment(en)	STN						
262		Scheppend/schavend	2	fragment(en)	STN	LEI				1 frsgm beward	
263	178	Troffielend									
264	178	Troffielend									
265	180	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	R					14
266	208	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
266	208	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	S1					14
267	207	Troffielend	1	randfragment(en)	AW	R				kraagrand	16/17
267	207	Troffielend	4	fragment(en)	AW	WIT	KOP		w-kop		16
268	181	Troffielend	1	bodemfragment(en)	AW	R	GRAPE		r-gra		14/15
269	212	Troffielend	1	fragment(en)	MET	KOPER	KANDEL	3-poot		3-tenig klauw-voetje, grof gegoten. Donker, bijna zwart patina.	13de - 14de
270	179	Troffielend	1	stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
271	178	Troffielend	1	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant		+ een kleine sintel, @ 1 cm.	
272	204	Troffielend	3	wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
272	204	Troffielend	2	fragment(en)	AW	GRIJS	KOM		g-kom-6		14
272	204	Troffielend	1	randfragment(en)	AW	R					15
272	204	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	R	KOM		r-kom		14
272	204	Troffielend	2	fragment(en)	STN	???					
273	203	Troffielend	4	fragment(en)	STN	BOUWFRAG	BOUWFRAG			3 fragmenten, 1 bewaard	
273	203	Troffielend	2	fragment(en)	STN					1 fragment bewaard	
274	203	Troffielend	1	stuk	CON	BAKSTEEN					1300
274	203	Troffielend	1	stuk	CON	BAKSTEEN					
275	178	Troffielend									
276	178	Troffielend									
277	206	Troffielend	1	stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
278	184	Troffielend	1	stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
279	184	Troffielend	2	fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
279	184	Troffielend	111	gram	CON	MORTEL	XXX				
280	205	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1	wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
281	204	Troffielend	1	voorwerp(en)	MET	IJZER	SPIJKER	rechthoek			
282	178	Troffielend									
283	178	Troffielend									
284	178	Troffielend									
285	227	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	S1					14
286	228	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
286	228	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	KGP					13
286	228	Troffielend	1	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
286	228	Troffielend	1	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER				
287	180	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	S1					14
287	180	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	S5	KAN		s5-kan		13A
288	209	Troffielend	10	wandfragment(en)	AW	R					16
288	209	Troffielend	1	wandfragment(en)	AW	WIT					16/17
288	209	Troffielend	5	fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			4 fragm afgev	
288	209	Troffielend	1	fragment(en)	GLS	POTASGLS	???				15?
288	209	Troffielend	1	fragment(en)	PYP	PIJPAARD	BEELD			fragmentje van pijpen beeldje (4 x 4 cm)	
289	210	Troffielend	12	wandfragment(en)	AW	R					17
289	210	Troffielend	2	wandfragment(en)	AW	S2	KAN		s2-kan		17

307	162	Scheppend/schavend	1 oorfragment(en)	AW	S1	KAN						16
307	162	Scheppend/schavend	8 wandfragment(en)	AW	S2							16/17
307	162	Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	WIT	KOP			w-kop			16
307	162	Scheppend/schavend	fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN						
307	162	Scheppend/schavend	2 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN					9 fragmenetrn afgevoerd.	
307	162	Scheppend/schavend	2 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	XXX					1 fragm bewaard	
307	162	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS					Geel. Witte slib met loodglazuur	
307	162	Scheppend/schavend	3 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant					
307	162	Scheppend/schavend	7 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant					
307	162	Scheppend/schavend	fragment(en)	STN								
307	162	Scheppend/schavend	5 fragment(en)	STN								
307	162	Scheppend/schavend	10 fragment(en)	STN	LEI						3 fragm bewaard	
307	162	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	STN	LEI							
307	162	Scheppend/schavend	20 fragment(en)	STN	LEI						1 fragm bewaard	
308	208	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	GRIJS	KOM	melkteil		g-kom-7			14
308	208	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	GRIJS	KOM	melkteil		g-kom		schenkclip	14
308	208	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R							14/15
308	208	Troffielend	4 wandfragment(en)	AW	S1							14
308	208	Troffielend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???						
308	208	Troffielend	fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???						
308	208	Troffielend	voorwerp(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant					
308	208	Troffielend	1 fragment(en)	STN								
308	208	Troffielend	1 fragment(en)	STN	PHYLIET	SLIJPSTN					wetsteen	
309	235	Troffielend	2 fragment(en)	STN								
309	235	Troffielend	3 fragment(en)	STN	BASALT							
310	221	Troffielend	2 wandfragment(en)	AW	GRIJS							14
310	221	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	KGP							13
310	221	Troffielend	6 wandfragment(en)	AW	R							14/15
310	221	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R	GRAPE			r-gra			15
310	221	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	R	KOM			r-kom			15
310	221	Troffielend	2 wandfragment(en)	AW	S1							15
310	221	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1							14
310	221	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S2							16
310	221	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S2	VELDFLES			s2-vel			15
310	221	Troffielend	2 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???						
310	221	Troffielend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???					Bruin glazuur	
310	221	Troffielend	4 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX						
310	221	Troffielend	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS	VENSTER	vlakglas		gl-rui-		driehoekje vlakglas.	13/17
310	221	Troffielend	6 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant				6 fragm, ca 3 - 5 cm	
310	221	Troffielend	9 fragment(en)	STN	LEI						1 fragm bewaard	
311	215	Troffielend										
312	225	Troffielend	3 wandfragment(en)	AW	R							14/15
312	225	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S2							15/16
312	225	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S5							13A
312	225	Troffielend	2 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN						
312	225	Troffielend	1 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKTEGEL						
312	225	Troffielend	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS	???			?		vaag gekromd frgm	14/17
312	225	Troffielend	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant					
312	225	Troffielend	fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER						
312	225	Troffielend	4 fragment(en)	STN								
312	225	Troffielend	fragment(en)	STN								
313	229	Troffielend	4 wandfragment(en)	AW	GRIJS							14
313	229	Troffielend	2 wandfragment(en)	AW	R							14/15
313	229	Troffielend	2 wandfragment(en)	AW	S1							14
313	229	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S2	KAN			s2-kan			16
313	229	Troffielend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN					Geel-bruin fragment, aan alle zijden glad.	
313	229	Troffielend	1 fragment(en)	VST	BROK						Schijnfossiel, lijkt op botfragment.	
314	231	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R							16/17
314	231	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S2							16
314	231	Troffielend	1 voorwerp(en)	AW	S2	SPINSTN			s2-spi			?
314	231	Troffielend	7 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN					6 fragm afgev	
314	231	Troffielend	8 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN					1 fragm glazuur.6 fragm afgevoerd.	
314	231	Troffielend	7 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant					
314	231	Troffielend	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant					
314	231	Troffielend	1 fragment(en)	STN								
315	238	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1							14
316	237	Troffielend	2 bodemfragment(en)	AW	BG							13B
316	237	Troffielend	1 bodemfragment(en)	AW	BG							13B
316	237	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	BG							13B
316	237	Troffielend	9 wandfragment(en)	AW	BG							13B
316	237	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	BG	KAN			bg-kan			13B
316	237	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	GRIJS	KAN			g-kan			14
316	237	Troffielend	2 wandfragment(en)	AW	R							14/15
316	237	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1							14
316	237	Troffielend	2 fragment(en)	AW	S4	KAN			s4-kan			13B
316	237	Troffielend	1 voorwerp(en)	AW	S5	BEKER			s5-bek-nieuw			13A
316	237	Troffielend	4 fragment(en)	LDR								
316	237	Troffielend	1 fragment(en)	STN	LEI							
316	237	Troffielend	10 fragment(en)	STN	LEI						1 fragm bewaard	
316	237	Troffielend	5 fragment(en)	STN	STNKOOL							
316	237	Troffielend	2 fragment(en)	VST	BROK		natuurlijk				vorstsprong, ca 6x1x1, brok natuurlijk vst, ca 8x3x1 cm	
317	234	Troffielend	5 fragment(en)	AW	S1	KAN			s1-kan			14

318	235	Troffelend	1 wandfragment(en)	AW	S1							14
319	233	Troffelend	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS						
320	236	Troffelend										
321	236	Troffelend										
322		Stortvondsten										
323	239	Troffelend	4 wandfragment(en)	AW	R							16/17
323	239	Troffelend	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS	VENSTER	vlakglas	gl-ru-		ruitfrgm		13/17
323	239	Troffelend	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant					
324	240	Troffelend	7 wandfragment(en)	AW	R							16/17
324	240	Troffelend	1 randfragment(en)	AW	R	TEST		r-tes		ronde test		16/17
324	240	Troffelend	2 wandfragment(en)	AW	S2							16/17
324	240	Troffelend	1 wandfragment(en)	AW	S2							16
324	240	Troffelend	3 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN				2 fragm afgev		
324	240	Troffelend	1 fragment(en)	STN								
325	241	Troffelend	5 wandfragment(en)	AW	R							16/17
325	241	Troffelend	1 randfragment(en)	AW	R	BORD		r-bor				17
325	241	Troffelend	1 fragment(en)	STN								
325	241	Troffelend	1 fragment(en)	STN	LEI							
326	205	Troffelend	4 wandfragment(en)	AW	GRIJS							14
326	205	Troffelend	2 wandfragment(en)	AW	R							14/15
326	205	Troffelend	wandfragment(en)	AW	S1							
326	205	Troffelend	2 wandfragment(en)	AW	S1							14
326	205	Troffelend	1 voorwerp(en)	AW	S1	KNIKKER		glijder				15
326	205	Troffelend	1 voorwerp(en)	BOT	BOT	SPEELKT						
326	205	Troffelend	1 fragment(en)	MET	IJZER	MES	tafelmes	lemmet		Speelkoot, plantair volledig afgevlakt en door gebruik beschadigd met koper een merkje ingeslagen in een vierkant stempelveld		14
327	237	Scheppend/schavend										
328	237	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	STN	LEI					Bruine lei		
329	237	Onbekend	3 fragment(en)	AW	GRIJS							14
329	237	Onbekend	1 randfragment(en)	AW	GRIJS	KOM		g-kom				14
329	237	Onbekend	5 wandfragment(en)	AW	KGP					deels beroet		13
329	237	Onbekend	1 wandfragment(en)	AW	KGP					of grijs?		13/13B
329	237	Onbekend	1 wandfragment(en)	AW	S1							14
329	237	Onbekend	1 wandfragment(en)	AW	S4							13B+
329	237	Onbekend	2 fragment(en)	AW	S4	KAN		s4-kan				13B
329	237	Onbekend	1 bodemfragment(en)	AW	S5	BEKER		s5-bek				13B
329	237	Onbekend	10 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				9 fragm afgev		
329	237	Onbekend	4 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN						
329	237	Onbekend	17 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				15 fragm afgevoerd		
329	237	Onbekend	fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN						
329	237	Onbekend	3 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN						
329	237	Onbekend	2 fragment(en)	CON	HUT	XXX						
329	237	Onbekend	2 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX						
329	237	Onbekend	2 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX						
329	237	Onbekend	170 gram	CON	MORTEL	XXX						
329	237	Onbekend	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS						
329	237	Onbekend	fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS				Groen glazuur		
329	237	Onbekend	fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS						
329	237	Onbekend	10 fragment(en)	LDR								
329	237	Onbekend	1 fragment(en)	STN								
329	237	Onbekend	fragment(en)	STN	BASALT					Basaltlava		
329	237	Onbekend	fragment(en)	STN	BASALT							
329	237	Onbekend	65 fragment(en)	STN	LEI					2 fragm bewaard		
329	237	Onbekend	75 fragment(en)	STN	LEI					3 frag bewaard		
329	237	Onbekend	60 fragment(en)	STN	LEI					de 2 fragmenten met spijkergat bewaard		
329	237	Onbekend	47 fragment(en)	STN	LEI	???				1 fragm bewaard		
329	237	Onbekend	1 fragment(en)	STN	STNKOOL							
330	242	Troffelend	2 wandfragment(en)	AW	GRIJS	KOM		g-kom				14
331		Scheppend/schavend	3 wandfragment(en)	AW	GRIJS							14
331		Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	PORS							20
331		Scheppend/schavend	4 wandfragment(en)	AW	R							15/16
331		Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	S1							14
331		Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	S5							13A
331		Scheppend/schavend	1 voorwerp(en)	BOT	BOT	SPEELKT	glijder			speelkoot met afgesleten, beschadigde hoeken		
331		Scheppend/schavend	4 fragment(en)	STN	LEI					1 fragm bewaard		
331		Scheppend/schavend	2 fragment(en)	VST		BROK	natuurlijk			ca 5x1x1 en 2x1x1 cm		
332	244	Troffelend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???						
333	244	Troffelend										
334		Schavend	2 wandfragment(en)	AW	GRIJS							14
334		Schavend	1 wandfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan				15
334		Schavend	3 fragment(en)	AW	S2							16
334		Schavend	2 fragment(en)	STN	LEI							
335	245	Schavend	1 wandfragment(en)	AW	GRIJS							14
335	245	Schavend	1 wandfragment(en)	AW	R					beroet		14/15
335	245	Schavend	1 stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN						
336	246	Schavend	1 stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				formaat 2e stadsmuur		1400
337	248	Schavend	fragment(en)	GLS								
337	248	Schavend	5 fragment(en)	GLS	POTASGLS	VENSTER	vlakglas	gl-ru-		verdikte zelfkant. Dikke pestkoek eromheen		13/17
338		Schavend	2 wandfragment(en)	AW	GRIJS							14
338		Schavend	3 wandfragment(en)	AW	R							14/15
338		Schavend	2 wandfragment(en)	AW	S1							14
338		Schavend	2 wandfragment(en)	AW	S2							14/15
338		Schavend	1 wandfragment(en)	AW	S4							13B

372	249	Scheppend/schavend										
373	249	Scheppend/schavend	3 randfragment(en)	GLS	POTASGLS BEKER	ribbel	gl-bek-	dunwandig, weinig aangetast			14d/15A	
373	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	STN	LEI							
374	249	Scheppend/schavend										
375	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN		Geel Glazuur				
375	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	HUT	XXX						
375	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS		Bruin, glazuur?				
376	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???						
376	249	Scheppend/schavend	2 fragment(en)	CON	DAKPAN	DAKPAN		Met nok				
376	249	Scheppend/schavend	2 fragment(en)	CON	HUT			Leem met schelp				
376	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	HUT	XXX						
376	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	MORTEL							
376	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX		Hard pleister				
376	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS						
376	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS						
376	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	TEGEL	PLAVUIS						
376	249	Scheppend/schavend	4 fragment(en)	GLS	POTASGLS BEKER	ribbel	gl-bek-	nauwelijks aangetast.1xrand, 3x wand.			14d/15A	
376	249	Scheppend/schavend	15 fragment(en)	GLS	POTASGLS BEKER	ribbel	gl-bek-	tonvorm. Gekruiste ribbels tot bovenkant. Gelig verweerd.			14d/15A	
376	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS VENSTER	vlakglas	gl-rui-	kan passen bij frgm van V. 339 gelig omkoekt			13/17	
377	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN						
377	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX						
377	249	Scheppend/schavend	4 fragment(en)	GLS	POTASGLS BEKER	ribbel	gl-bek-				14d/15A	
377	249	Scheppend/schavend	4 fragment(en)	STN	LEI			1 fragm bewaard				
377	249	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	VST		BROK	natuurlijk					
378	242	Scheppend/schavend										
379	242	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	BG						13B	
379	242	Scheppend/schavend	4 wandfragment(en)	AW	GRIJS	KOM					14	
379	242	Scheppend/schavend	6 wandfragment(en)	AW	R		g-kom	wrsch een kom Aw komt overeen met vnr 346			14	
379	242	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	R						14	
379	242	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	R			grijze scherf/ rode buitenkant (halfbakken) deels groene glz			14/15	
379	242	Scheppend/schavend	wandfragment(en)	AW	R							
379	242	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	S1						14	
379	242	Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan				14	
379	242	Scheppend/schavend	4 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN		Brandsporen. 2 Fragm bew.				
379	242	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	GLS	???	VENSTER	vlakglas	gl-rui-	gematteerde ruit met verf?		19/20ste eeuw	
379	242	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	STN	STNKOOL							
380	244	Monstername										
381	244	Scheppend/schavend										
382	244	Scheppend/schavend										
383	244	Scheppend/schavend										
384	244	Scheppend/schavend										
385	244	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN		formaat 2e stadsmuur			1400?	
385	244	Scheppend/schavend	1 stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN		formaat 2e stadsmuur			1400	
386	244	Monstername										
387	250	Scheppend/schavend										
388	251	Scheppend/schavend										
389	252	Scheppend/schavend										
390	253	Kraanwerkzaamheden										
391	254	Kraanwerkzaamheden										
392	254	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	R						14/15	
392	254	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan				15	
392	254	Trofflend	1 randfragment(en)	AW	S5	KAN	s5-kan	kraagrand			13A	
393	229	Trofflend										
394	255	Kraanwerkzaamheden										
395	255	Trofflend										
396	255	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	R						15	
396	255	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	S4						13B	
396	255	Trofflend	5 fragment(en)	STN	LEI							
396	255	Trofflend	3 fragment(en)	STN	LEI	DAKLEI		spijker gat				
397	255	Trofflend	1 randfragment(en)	AW	GRIJS	POT	g-pot				14	
398	229	Scheppend/schavend										
399	243	Trofflend	1 wandfragment(en)	AW	GRIJS	KOM	g-kom				14	
400	229	Scheppend/schavend										
401	229	Scheppend/schavend										
402	229	Scheppend/schavend										
403	229	Scheppend/schavend										
404	229	Scheppend/schavend										
405	229	Scheppend/schavend										
406	229	Scheppend/schavend										
407	229	Scheppend/schavend										
408	229	Scheppend/schavend										
409	256	Scheppend/schavend										
410	148	Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	WIT	VETVANGR	w-vet				14?	
411		Scheppend/schavend	4 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???						
412	249	Scheppend/schavend										
413	258	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	3 fragment(en)	AW	GRIJS						14	
413	249	Scheppend/schavend	3 fragment(en)	AW	GRIJS						14	
413	249	Scheppend/schavend	2 wandfragment(en)	AW	GRIJS	KOM	g-kom				14	
413	258	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	2 wandfragment(en)	AW	GRIJS	KOM	g-kom				14	
413	258	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan				14/15	
413	258	Bij aanleggen werkput/vlak/profiel	1 randfragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan				14B/15	
413	249	Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	S1	KAN	s1-kan				14B/15	

413	249	Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		14/15
414		Scheppend/schavend	4 fragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan	zwarte (teer?) aanslag inwendig	14
415	259	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
415	259	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	S1					14
416	260	Scheppend/schavend								
417	261	Scheppend/schavend								
418	178	Scheppend/schavend								
419		Scheppend/schavend	6 wandfragment(en)	AW	S4					13B
420	135	Scheppend/schavend	9 wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
420	135	Scheppend/schavend	2 fragment(en)	AW	KGP					13
420	135	Scheppend/schavend	5 wandfragment(en)	AW	R					14/15
420	135	Scheppend/schavend	12 fragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		14
420	135	Scheppend/schavend	2 wandfragment(en)	AW	S2					16
420	135	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	S4					13B
420	135	Scheppend/schavend	1 randfragment(en)	AW	S4	KAN		s4-kan		13B
420	135	Scheppend/schavend	2 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
420	135	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	STN						
420	135	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	STN	LEI					
421	260	Scheppend/schavend	3 wandfragment(en)	AW	S1					14
421	260	Scheppend/schavend	1 bodemfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		14
422	261	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
422	261	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	R					14/15
422	261	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	R	KAN				14
422	261	Scheppend/schavend	4 wandfragment(en)	AW	S1					14
422	261	Scheppend/schavend	3 wandfragment(en)	AW	S2					14/15
422	261	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	S2					15
423	262	Scheppend/schavend	1 wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
423	262	Scheppend/schavend	1 bodemfragment(en)	AW	R	GRAPE		r-gra	beroet	15
423	262	Scheppend/schavend	9 fragment(en)	AW	R	POT		r-pot		15
423	262	Scheppend/schavend	1 voorwerp(en)	AW	R	VETVANGR		r-vet-1	poetje onder het oor	15
423	262	Scheppend/schavend	1 oorfragment(en)	AW	S2	KAN		s2-kan		14/15
423	262	Scheppend/schavend	3 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???			brandsporen	
423	262	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	CON	MORTEL	XXX				
423	262	Scheppend/schavend	1 fragment(en)	GLS	POTASGLS	BEKER	ribbel	gl-bek-1	tonvorm, gekruist ribbelpatroon. Aanwezig tot bodemkromming.	14d/15A
424	149	Scheppend/schavend	1 stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
425	150	Scheppend/schavend	2 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			Formaat dicht bij muurhuizen/dievotoren	
426	263	Scheppend/schavend								
427	116	Scheppend/schavend								
428	261	Scheppend/schavend								
429	135	Scheppend/schavend								
430	242	Troffielend	1 fragment(en)	MET	IJZER	SPIJKER	vierkant			
431	112	Troffielend								
432	112	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1					14
432	112	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		14
433	112	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R					
434	273	Troffielend	4 fragment(en)	CON	BAKSTEEN	???			1 fragm bewaard	
435	280	Troffielend	2 wandfragment(en)	AW	S4					13B
435	280	Troffielend	1 bodemfragment(en)	AW	S5	KAN		s5-kan		13A
436	280	Troffielend	2 fragment(en)	LDR						
437	275	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1					14
438	276	Troffielend								
439	264	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	GRIJS	KAN		g-kan	schenklip	14
439	264	Troffielend	1 randfragment(en)	AW	GRIJS	KAN	water	g-kan-4	schenklip	14
439	264	Troffielend	2 fragment(en)	AW	GRIJS	POT				14
439	264	Troffielend	2 fragment(en)	AW	GRIJS	POT		g-pot		14
439	264	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R					14/15
439	264	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	R					14/15
439	264	Troffielend	1 bodemfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		14
439	264	Troffielend	1 bodemfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		14
439	264	Troffielend	3 fragment(en)	LDR						
440	278	Troffielend	9 fragment(en)	AW	S2	KAN		s2-kan	gedeeltelijk bedekt met (vervulde?) glazuur.	14/15
441	138	Kraanwerkzaamheden								
442	116	Troffielend	1 stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
443	265	Troffielend	1 stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN			formaat 2e stadsmuur	1400
444	270	Troffielend	1 bodemfragment(en)	AW	S1	KAN		s1-kan		14
445	272	Troffielend								
446	271	Troffielend								
447	269	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	GRIJS					14
447	269	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S1					14
447	269	Troffielend	1 wandfragment(en)	AW	S5					13B
448	135	Troffielend	2 stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				
449	282	Troffielend								
450	277	Troffielend								
451	281	Troffielend								
452	281	Troffielend								
453	116	Troffielend								
454	178	Troffielend	1 stuk	CON	BAKSTEEN	BAKSTEEN				

1. AP'08, 161 A5
2. r-pot-67
3. 1500-1600
4. 26/28/16 cm
- 5a. roodbakkend
- 5b. inw.loodglazuur, uitw. spaarzaam
- 5c. groeven
- 6a. standring
- 6b. 2 worstoren, verticaal opgetrokken
7. pot
- 8.
- 9.

1. AP'08, 316 A6
2. s4-bek-1
3. 1275-1350
4. 8.8/7.9/5.0 cm
- 5a. bijna-steengoed
- 5b.
- 5c. ribbels
- 6a. fijn uitgeknepen standring
- 6b.
7. beker
8. Siegburg?
9. Beckmann 1975 T 73 nr. 2

Centrum voor Archeologie

Gemeente Amersfoort

Langegracht 11, 3811 BT Amersfoort

Telefoon (033) 463 77 97 Fax (033) 463 03 32

E-mail: archeologie@amersfoort.nl

Internet: www.amersfoort.nl/archeologie

ISSN: 1872-5945